

LANDSKAPSURBANISM I EN POST-INDUSTRIELL KONTEXT

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Alnarp
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
30hp inom landskapsarkitekturprogrammet
Ola Gustavsson 2009

Sveriges
lantbruksuniversitet

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Författare: © Ola Gustavsson
Titel: Landskapsurbanism i en Postindustriell kontext
Nyckelord: landscape urbanism, landskapsarkitektur, James Corner, Field Operations, Limhamn, Malmö, brownfields, flexibilitet, processinriktad planering, ekologi, diagram, platser i marginalen, palimpsest, spontanvegetation, finding as founding
Handledare: Mattias Qviström, SLU Landskapsarkitektur
Huvudexaminator: Maria Hellström, SLU Landskapsarkitektur
Biträdande examinator: Gunilla Lindholm, SLU Landskapsarkitektur
EX0375, 30 hp, Avancerad E
SLU Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp 2009

Innehåll:

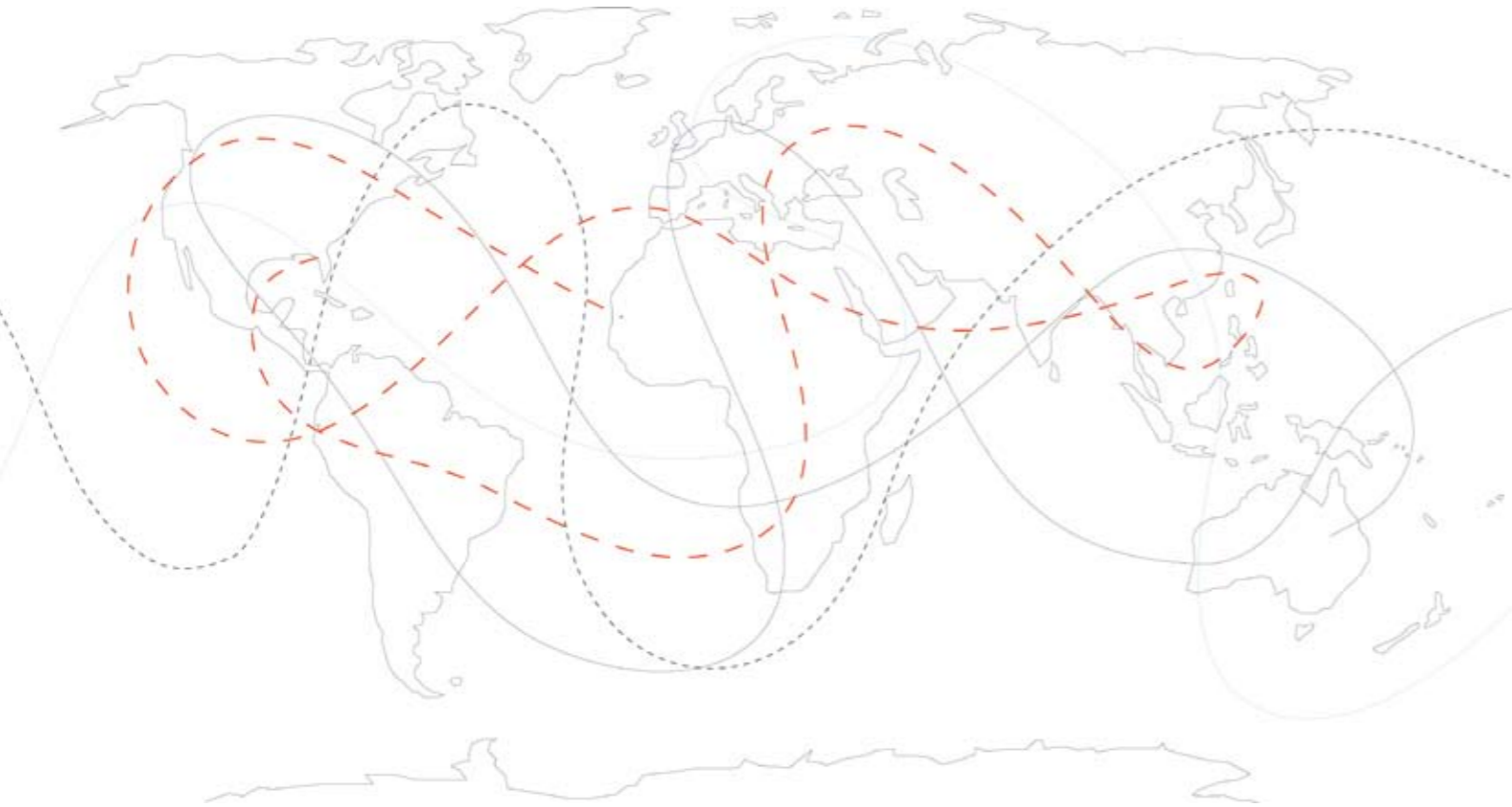

Illustration: globala flöden och nätverk

Bildreferenser	6
Förord	11
Sammanfattning/Abstract	12
Kapitel 1: Vad är landskapsurbanism?	15
Inledning, definition	16
Landskapsurbanism	
introduktion	18
historisk återblick	22
Landskapsurbanismens beståndsdelar	28
“Field Operations”	30
Processes over time	32
Oppositionen mellan landskapet och staden	35
West 8	38
The staging of surfaces	40
landskap som strukturgivare	42
landskap som katalysator	43
The operational or working method	46
surface strategies	48
The imaginary	54
Sammanfattning	56
Kapitel 2: Landskapsurbanism i Post-Industriella sammanhang	58
Strategier	64
Palimpsests eller integrationsstrategier	66
Strategies of Invasion	68
Landschaftspark Duisburg Nord	71
Kapitel 3: Landskapsurbanism på Cementa, Limhamn	73
Cementa, Limhamn- Bakgrundsbeskrivning av platsen	
Var ligger platsen?	74
Limhamn och kalkbrukets historia	78
Dagens situation	82
Situationsplan	84
Områdeskaraktär	86
Platsbeskrivning	87
Designförslag	
“Kustlinjen”	88
Landskapsurbanism på Cementa?	90
Fältramen “finding as founding”	91
Surface strategies	92
Övergripande idé	94
Tre huvudsakliga landskapsingrepp	96
Material och vegetationsstrategi	97
Bangårdsparken	98
Cisterntorget	100
Hamntorget	104
PR-kampanj	108
Processdiagram	110
Kapitel 4: Diskussion	113
The High-Line	115
Landskapsurbanism i Limhamn-hur gick det?	117
Landskapsurbanism och hållbar stadsutveckling?	120
Slutsats	121
Referenslista	122

Bildreferenser:

(alla illustrationer är av författaren om ej annat anges)
(alla flygfoton är hämtade från eniro.se)

Bild 1: *Utsikt över Limhamn*
<http://www.hitta.se/LargeMap.aspx?ShowSatellite=false&SearchType=4>

Bild 2: *“Field Operations”*
http://www.valdofusi.it/ita/bando_pdf/JamesCorner.pdf

Bild 3: *Horisontell expansion*
fotograf: Troy McClure SF
<http://www.flickr.com/photos/troymccluresf/2341043018/sizes/o/>

Bild 4: *Megastäder (Shanghai)*
fotograf: Jose Maria Cuellar
<http://www.flickr.com/photos/cuellar/3062306062/in/set-72157605439154157/>

Bild 5: *“De gamla cisternerna på fabriksområdet, Limhamn”*
fotograf: författaren själv

Bild 6: *“Parc de La Villette”*
fotograf: Alexandre Duret-Lutz
<http://www.flickr.com/photos/gadl/385335361/in/set-72157604695660345/>

Bild 7: *“Infrastruktur och Flöden”*
fotograf: Brett Weinstein
<http://www.flickr.com/photos/nrbelex/452412873/>

Bild 8: *Vinnande designförslag, “the High-Line” New York, Field Operations*
av: Field Operations
<http://www.thehighline.org/design/designslideshow.htm>

Bild 9: *Färjeterminalen i Yokohama*
fotograf: Julia Grundberg

Bild 10: *Odlingsfält vid Kåseberga, Skåne*
fotograf: Christopher Line
<http://www.flickr.com/photos/topherous/187692015/>

Bild 11: *Field Operations förslag för Årstafältet, Stockholm*
av: Field Operations
<http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Exploateringsk-ontorel/Ovriga-byggprojekt-i-Soderort/Nya-Arstafaltet/Sju-forslag/>

Bild 12: *“Naturliga processer”*
fotograf: Christopher Line
<http://www.flickr.com/photos/topherous/97430297>

Bild 13: *“Den pastorala naturbilden”*
fotograf: David Biggins
<http://www.flickr.com/photos/hunththewumpus/260411180/>

Bild 14: *Guadalupe River, Hargreaves Associates*
fotograf: Michael Patrick
<http://www.flickr.com/photos/michaelpatrick/2408259482/>

Bild 15: *Snäckskalsprojekt, West8*
http://www.west8.nl/projects/landscape/eastern_scheldt_storm_surge_barrier/

Bild 16: *Snäckskalsprojekt, West8*
http://www.west8.nl/projects/landscape/eastern_scheldt_storm_surge_barrier/

Bild 17: *“Barcelona”*
fotograf: författaren

Bild 18: *Central Park, New York*
fotograf: Dennis Marciniak
<http://www.flickr.com/photos/denmar/153977440/>

Bild 19: *Bangård*
fotograf: Christopher Line
<http://www.flickr.com/photos/topherous/187681769/in/set-72057594053687177/>

Bild 20: *Designförslag “Lifescape” Field Operations*
av: Field Operations
<http://www.nyc.gov/html/dcp/html/fkl/fkl4c.shtml>

Bild 21: *Designförslag “Lifescape” Field Operations*
av: Field Operations
<http://www.nyc.gov/html/dcp/html/fkl/fkl4c.shtml>

Bild 22: *Designförslag “Lifescape” Field Operations*
av: Field Operations
<http://www.nyc.gov/html/dcp/html/fkl/fkl4c.shtml>

Bild 23: *Schouwburgplein*
fotograf: Pieter Wolthoorn
<http://www.flickr.com/photos/flekotech/2909688979/>

Bild 24: *Landschaftspark Duisburg-Nord*
fotograf: masteruser1999
<http://www.flickr.com/photos/ganymed/473805972/>

Bild 25: *“Naturens kolonisering”*
fotograf: Hans-Peter, “HaPe_Gera”
http://www.flickr.com/photos/hape_gera/190256545/

Bild 26: *Kreativa aktiviteter*
fotograf: författaren

Bild 27: *Eldstad och rokokosoffa vid cisternerna*
fotograf: författaren

Bild 28: *“Manufactured Site”*
fotograf: Christopher Line
<http://www.flickr.com/photos/topherous/98376048>

Bild 29: *den ursprungliga hamnbassängen 1889*
från: Åberg 1972.s40

Bild 30: *“Invasionsstrategi”, Schiphol*
http://www.west8.nl/projects/landscape/landscaping_schiphol/

Bild 31: *Landschaftspark Duisburg-Nord*
fotograf: masteruser1999
<http://www.flickr.com/photos/ganymed/473804956/in/photostream/>

Bild 32: *Cementa-området*
fotograf: författaren

Bild 33: *Vy Cementa-området*
<http://kartor.eniro.se/>

Bild 34: *“Informell entré” och lummig vegetation*
fotograf: författaren

Bild 35: *Betong och transportband*
fotograf: författaren

Bild 36: *den gamla järnvägen*
fotograf: författaren

Bild 37: *"Designprocessen"*
fotograf: Klara Wallby

Bild 38: *Cistemerna*
fotograf: författaren

Bild 39: *Materialkollage*
fotograf: författaren

Bild 40: *Bangården*
fotograf: författaren

Bild 41: *Cistemerna*
fotograf: författaren

Bild 42: *Cistemområdet*
fotograf: författaren

Bild 43: *Konturer av gamla byggnader*
fotograf: författaren

Bild 44: *Hamntorget idag*
fotograf: författaren

Bild 45: *The High-Line, Field Operations*
av: Field Operations
<http://www.thehighline.org/design/designslideshow.htm>

Förord

Jag hoppas att min uppsats om landskapsurbanism kan vara till hjälp för de som vill få en förståelse för, och en introduktion till ämnet landskapsurbanism, samt att den kan bidra med idéer om hur man kan använda sig av diskursen praktiskt. Jag måste erkänna att det emellanåt har varit ett ansträngande arbete att ta sig igenom litteraturen kring ämnet, som täcker in en mängd olika angreppsvinklar, skalor och områden, och att sedan strukturera upp all denna information. Jag har dock lärt mig otroligt mycket, och införskaffat en kunskap kring nyskapande landskapsarkitektur, och landskapsurbanism som jag både tycker är väldigt intressant och tror kommer att vara väldigt relevant i framtiden.

För hjälp med detta arbete skulle jag vilja tacka min handledare Mattias Qviström, kursarna på kontoret vid Slussplan, och familj, vänner och bekanta för stöd. Tack!

/Ola Gustavsson, Malmö 11/5 2009

Sammanfattning:

I examensarbetet *"Landskapsurbanism i en Post-Industriell kontext"* diskuteras den relativt nya diskursen kring *"Landscape Urbanism"* eller "landskapsurbanism". Arbetet fokuserar på platser som har övergivits av industrin, i skenet av den post-industriella utvecklingen. Huvudmålet med studierna av ämnet är att belysa ett antal "landskapsurbanistiska metoder" och sedan tillämpa dessa på min plats: den gamla Cementfabriken på Övägen i Limhamn, Malmö.

Den största inspirationskällan i detta är den amerikanske landskapsarkitekten James Corner's teorier, och de metoder som utövas av hans landskapsarkitekturbyrå; *"Field Operations"* i New York.

Eftersom ämnet täcker in väldigt många aspekter och problemställningar rörande samtida urban planering och design, har jag i enlighet med Corner delat in min text under fyra rubriker:

- Processes over time
- The Staging of surfaces
- The Operational or Working method
- The Imaginary

Det gamla cementfabriksområdet har förvärvat av byggbolaget NCC, och kommer inom en snar framtid att bebyggas med bostäder. Genom att använda teorier och metoder från landskapsurbanismen, har jag arbetat fram ett förslag på en "landskapsstruktur" som är tänkt att strukturera och utgöra basen för denna bebyggelse. Området består i dagsläget av en mängd artificiella och naturliga lager, vilka överlagras på området, som till största delen består av utfyllnadsmassor och karakteriseras av successionsvegetation och industriella artefakter. Genom att använda det så kallade "finding as founding"-konceptet har relevant information "vals ut", information som har utgjort grund för mitt föreslagna landskap.

Abstract:

My masters thesis; *"Landscape Urbanism in a Post-Industrial context"* is discussing the relatively new discourse on landscape urbanism, with a focus on "manufactured sites" or abandoned industrial places. The main goal of my readings on the topic have been to deconstruct the subject and to identify a number of distinct landscape urbanistic methods, or ways the discourse is practised. I have then applied these on my particular area: the old, soon to be closed cement factory in Limhamn, Malmö, Sweden.

My main source of inspiration has been the theories of James Corner, and the methods carried out by his landscape architectural firm *"Field Operations"* in New York.

As the topic covers many aspects and issues on urbanism and contemporary urban planning and design I have divided my text on landscape urbanism under four headlines (in accordance with Corner):

- Processes over time
- The Staging of surfaces
- The Operational or Working method
- The Imaginary

The land of the former cement factory has been purchased by a real estate company and will be built upon in the near future. Employing theories, methods and aesthetics/graphics of landscape urbanism, my focus will be on the landscape and its potential of structuring this development, a landscape containing several superimposed artificial and natural layers sitting on top of a landfill characterized by successional vegetation and industrial artefacts. Using the "finding as founding" concept, relevant information have been identified to form a base for a proposed landscape structure.

KAPITEL 1- VAD ÄR LANDSKAPSURBANISM?

Bild 2:

INLEDNING:

Målet med min masteruppsats är att analysera och dekonstruera diskursen kring "landscape urbanism", eller landskapsurbanism, och tillämpa min nyvunna kunskap i en skiss på ett alternativt designförslag för det gamla cementfabriksområdet vid Övägen i Limhamn. Ett planprogram har upprättats av stadsbyggnadskontoret i Malmö Stad där riktlinjer har satts upp för en tänkt framtida bostadsbebyggelse. Tanken är att koppla mitt förslag i viss mån till detta dokument, men huvudsakligen basera det på landskapsurbanismens olika principer med ett fokus på, den inom diskursen väldigt inflytelserika, amerikanske landskapsarkitekten James Corners metoder och teorier. Jag har även kopplat förslaget till den omkringliggande övergripande industriella strukturen bestående bland annat av det gamla järnvägsnätet, samt beaktat platsens industrihistoriska och ekologiska värden. En djupgående analys med fokus på historiska och ekologiska processer har informerat ett ingrepp i landskapet - en landskapsstruktur som i sin tur informerar och utgör stommen för den framtida bostadsbebyggelsen. Man får alltså en situation där landskapet och dess olika aspekter strukturerar bebyggelsen, och inte tvärtom.

I uppsatsen ligger mitt fokus på beskrivningen av landskapsurbanism, med särskild inriktning mot dess tillämpning på platser som har uppkommit som en följd av den post-industriella utvecklingen. Denna mer teoretiska del kommer sedan alltså att utmynna i ett förslag på hur man skulle kunna tillämpa landskapsurbanism i Limhamn. Jag kommer i min uppsats att huvudsakligen luta mig mot de tongivande böckerna inom ämnet, dessa inkluderar:

- "Recovering landscape-essays in contemporary landscape architecture, James Corner" (1999),
- "Landscape Urbanism Reader, Charles Waldheim" (2006)
- "Landscape Urbanism- a manual for the machinic landscape, Mohsen Mostafavi" (2003) som kan knytas till "the Architectural Associations" master-program; "AALU-Landscape Urbanism" som startades 2004.

Uppsatsen kretsar kring frågeställningarna:

- Vad är landskapsurbanism?
- Hur kan jag applicera landskapsurbanism- diskursen i min specifika post- industriella kontext, och vilka delar är relevanta?
- Vilka positiva samt negativa effekter kan tänkas bli resultatet av en landskapsurbanism-inspirerad strategi på Övägen, Limhamn?

Jag har valt att översätta "Landscape Urbanism" till den svenska direktöversättningen "landskapsurbanism". Detta har, vad jag vet, inte gjorts tidigare i Sverige men däremot så har den danska arkitekten och forskaren C Kvisthøj gjort en liknande översättning, fast till danska; "landskapsurbanism". Jag kommer alltså i fortsättningen att använda mig av den svenska benämningen "Landskapsurbanism". Ett annat förtydligande jag vill göra handlar om problemet kring hur man kan benämna platser som cementfabriken i Limhamn, dvs platser som har övergivits, eller lämnats därhän av industrin. Dessa benämningar inkluderar: "post-industriella platser", "manufactured sites", "brownfields", "drosscape", "landscapes of waste" (se Alan Berger, Niall Kirkwood etc.) eller för benämningar som rör platser av oplanerad eller liknande karaktär: "platser i periferin", "spaces of uncertainty", "loose space", "marginal space" etc. (se Spaces of Uncertainty, Cupers, Miessen, Loose Space-possibility and Diversity in Urban Life, Frank, Stevens etc.). Jag kommer att undvika dessa benämningar, som av många författare anses problematiska, och istället bara referera till "av industrin övergivna platser" eller liknande.

definition:

Jag vill inleda med att citera en definition av landskapsurbanism av den skotske landskapsarkitekten och arkitekten Christopher D. Gray som jag tycker på ett bra sätt, eller så gott det går i alla fall, sammanfattar det här mycket breda och spretiga ämnet, och täcker in dess huvudsakliga aspekter:

"landscape urbanism is the approach to the design and planning of open space where landscape is the structuring medium. Landscape Urbanism considers the horizontal field over the vertical figure-ground and secondly, it describes a move from the pictorial to the operational; in other words process (both in analysis and design synthesis) is favoured over static end form." (Gray 2005. s29)

Fritt översatt:

"Landskapsurbanism står för ett synsätt inom urban design och planering där landskapet ses som det strukturerande elementet. Landskapsurbanism lägger fokus på det horisontala fältet, snarare än vertikala objekt, och står för en förflyttning av fokus från det estetiska till det operativa, med andra ord ses process (både inom analys och design-syntes) som mer viktigt än slutgiltig statisk form."

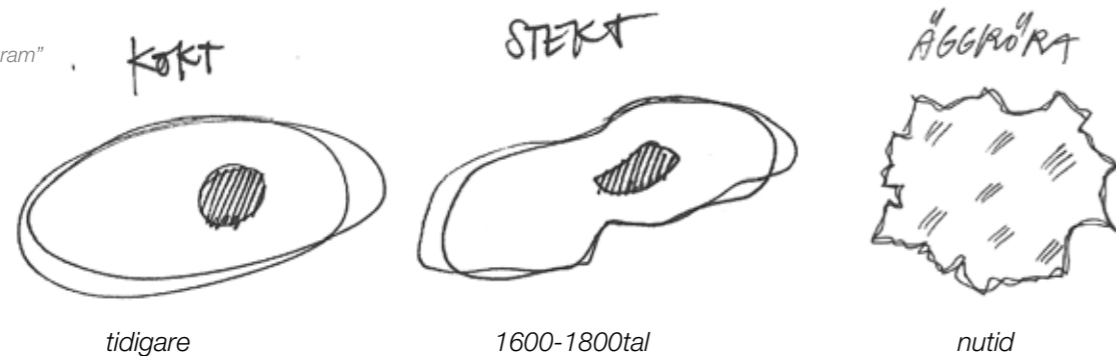
Bild 3: Horisontell expansion

LANDSKAPSURBANISM -introduktion:

I detta kapitel introduceras diskussionen om landskapsurbanism, och först och främst de bakomliggande orsakerna till dess uppkomst. Bredden på det som kommer att tas upp i fortsättningen visar på hur stort och omfattande landskapsurbanismen är, och att man inte kan hävda att det bara är exempelvis en arbetsmetod, eller att det bara är ett sätt att förstå hur städer utvecklas. Det innefattar snarare båda dessa aspekter, samt många fler. Själva idén, som jag uppfattar det, med landskapsurbanismen ligger alltså snarare i att försöka täcka in alla, för urban planering och design, relevanta aspekter- ett slags holistiskt koncept och sätt att tänka som tar avstånd ifrån tidigare förenklade stilmodeller. Denna vida ansats tas fasta på i det fortsatta arbetet med att beskriva landskapsurbanismen.

Jag vill börja med att återge den amerikanske arkitekten Grahame Shane's beskrivning om hur våra städer har utvecklats under de senaste århundradena för att påvisa de bakomliggande orsakerna till varför in-tresset för landskapet har stärkts under senare tid. Shane skriver i *"The Emergence of Landscape Urbanism"* om hur stadens morfologi historiskt har skiftat från den täta staden med ett centrum till en ny bipolär struktur, skapad främst av järnvägens utveckling, vilket i sin tur skapade en regional uppdelning mellan den täta citykärnan och villaförorterna i utkanten, mellan konsumtion och produktion, industri och jordbruksområden, rik och fattig osv. Nästa fas i utvecklingen var sedan modernisternas s.k. *"machine city"* (exempelvis Le Corbusiers Ville Radieuse från 1933) där kolossartade skivhus placerades ut i ett parklandskap, vilka ersatte den forna, täta industristaden. En tredje morfologi uppkom sedan i samband med bilens tillkomst och här skapades ett polycentriskt mönster med isolerade byggnadsenklaver, ett mönster som blev ännu mer omfattande i samband med uppkomsten av flygplatser i periferin av staden. Detta mönster som karakteriseras av externa köpcentrum, perifera industriområden, villamattor m.m. kom att kallas *"the Edge City"* (Shane 2006 s.63-64) och kännetecknas av en kraftig horisontell utbredning. Den brittiske arkitekten Cedric Price visar detta i hans *"three eggs diagram"* (s.56):

Illustration: "three eggs diagram"

Den amerikanske urbanisten Alex Wall skriver vidare om denna utveckling i sin uppsats *"Programming the Urban Surface"* men här nämns istället effekterna av dagens urbanisering. Här för han fram tre av speciell betydelse inom vårt område; dvs planering, design och landskapsurbanism, de är:

- **Uppkomsten av nya urbana platser.** Med dessa menar han så kallade "platser i periferin", dvs de tvetydiga platser som befinner sig mellan de planerade enklaverna, i mellanrummen. Dessa platser, menar han, har blivit en naturlig del av den allmänna uppfattningen om staden, i kontrast till de traditionella stadskärnorna som mer och mer förvandlas till turist- eller nöjesdistrikt. Hit räknas ju exempelvis övergivna industriella platser och cementfabriken.

- **En kraftigt ökad mobilitet och tillgänglighet.** Med detta menar han inte bara ökningen av biltrafik och transportalternativ utan också ökad befolkningsdensitet, ökad instabilitet av kapital och investeringar, och ett överflöd av information och media.

- **Ett paradigmskifte** från att betrakta städer i formella termer till att betrakta dem i dynamiska sådana. Bekanta stadstypologier som torg, park, distrikt m.m. tappar i relevans i förhållande till infrastrukturer, flöden över olika nätverk, perifera platser, och andra polymorfa förhållanden i samtida städer. (Wall 1999. s234)

Bild 4: Megastäder (Shanghai)

Det är alltså i denna tredje *"edge-city-morfologin"* eller *"äggröran"* man skulle kunna säga att vi befinner oss nu och det är just denna fas av horisontell utbredning, där våra städer framdrivet av bland annat ekonomiska krafter och ökad mobilitet, emellanåt kaotiskt, tenderar att expandera utåt istället för uppåt som är en av anledningarna till att in-tresset för landskapet under senare tid har upplevt ett uppsving. Fokus har alltså alltmer förflyttats från den täta traditionella staden med dess koncentration av rumsskapande byggnadsvolym till horisontella ytor och infrastrukturer, sammanlänkade i stora nätverk- "landskapet", och det är i detta sammanhang landskapsurbanismen har uppkommit. I och med detta kan man säga att dagens städer snarare definieras av och kan beskrivas som "landskap", mer än "städer" i dess traditionella bemärkelse. Den holländske, mycket inflytelserike arkitekten och urbanisten Rem Koolhaas beskriver detta i sin bok *"s,m,l,xl"*:

"Atlanta does not have the classical symptoms of the city, it is not dense, it is a sparse, thin carpet of habitation, a kind of supramatic composition of little fields. Atlanta is not a city...it is a landscape..." (Koolhaas citeras i Waldheim 2002. s15).

Förutom att våra städer numera alltmer beskrivs och ses som "landskap", så har landskapet mer och mer kommit att ersätta byggnader som det huvudsakliga strukturerande elementet i våra städer (Wall 1999. s247). Den inom ämnet mycket inflytelserika arkitekten Charles Waldheim menar här att landskapet har övertagit arkitektens roll som den primära "byggnadstenen" av våra städer och han beskriver detta i inledningen till hans bok *"the Landscape Urbanism Reader"*:

"Landscape Urbanism describes a disciplinary realignment currently underway in which landscape replaces architecture as the basic building block of contemporary urbanism. For many, across a range of disciplines, landscape has become both the lens through which the contemporary city is represented and the medium through which it is constructed." (Waldheim 2006. s11)

En viktig princip inom denna föreställning om landskapet som den primära byggnadstenen i staden är insikten om att dagens urbaniseringsprocesser- globalisering, mobilt kapital, miljöskydd, privatiseringar m.m. är mycket mer betydelsefulla för hur våra städer och urbana miljöer utvecklas än vad statiska modeller är (såsom modernism eller new urbanism etc.) (Corner 2006. s28). Waldheim, Corner mfl. menar att man inte kan jobba mot dessa processer utan att man istället måste jobba med dessa och i skenet av dessa föreställningar om staden, ser man "mediet" landskapet som bäst anpassat. I det här fallet menar Waldheim att landskapet kan utgöra grunden för en mer samtidsanpassad, flexibel och strategisk urbanism (Waldheim 2006. s41) varvid fokus alltmer flyttas mot flexibla och öppna landskapsstrategier, med förmågan att absorbera framtida förändringar, istället för traditionella "statiska" planer fokuserade på byggnader. En landskapsstruktur anses alltså mer flexibel, och därför mer lämplig som bas för framtida, oviss utveckling.

Att på detta viset tänka mer processinriktat medför ett mer dynamiskt och organiskt synsätt på staden, och här har mycket inspiration hämtats ifrån landskapsarkitekturen och ekologin, där förändring över tid alltid varit en viktig parameter. Den amerikanske arkitekten Alan Berger liknar exempelvis staden vid ett spridande dynamisk organism (Berger 2006.s203). Wall fortsätter och beskriver denna mer processinriktade synen: *“The emphasis shifts here from forms of urban space to processes of urbanization, processes that network across vast regional- if not global- surfaces”* (Wall 1999.s234) och hur landskapet ses som en; *“functioning matrix of connective tissue that organizes not only objects and spaces but also the dynamic processes and events that move through them.”* (Wall refereras i Weller 2006.s77) Här läggs alltså vikt på processerna som flödar genom våra städer, och landskapets förmåga att styra, ordna och justera dessa. Den urbana miljön är alltså beroende av dessa flöden, och ödet för en byggnad eller ett landskap avgörs av huruvida den är anpassad för att hantera dessa (Lyster 2006. s231). Den amerikanska arkitekten Clare Lyster från University of Illinois, Chicago menar att dagens urbana områden, byggnader eller landskap har en ny form av värde: *“...not necessarily in terms of location- geography or real estate- as was the case in previous typological precedents, but in their topological resilience to the variables that work across them- infrastructure, information, environmentalism, and so forth.”* (Lyster 2006. s231)

En annan viktig aspekt som tar upp mycket utrymme inom diskursen är kritiken mot den ”förenklade synen” på landskapet. I det här fallet menar författarna att landskapet traditionellt sett haft en förenklad roll som ett *“dekorativt pastoralt andrum”* eller en *“dekorativ bakgrund”* i våra städer, baserat på en idealbild av ”naturen” (bl.a. Waldheim 2006. s 39). Inom landskapsurbanismen skriver många av författarna att detta så kallade “oppositionella tänkande” som innefattar natur/kultur, stad/landskap, landskapsarkitekt/arkitekt är hämmande och att det är kontraproduktivt i dagens komplexa och kraftigt urbaniserande regioner (bl.a. Pollack 2006. s127). Corner menar istället att de mänskliga och de naturliga systemen hänger ihop, och att en av landskapsurbanismens viktigaste uppgifter är att skapa förhållanden mellan just dessa (se Corner 2006. s 27-28). Inom ramarna för detta tänkande, och utifrån en mer “holistisk” syn på hur man som planerare och designer ska ta sig an den samtida staden förespråkas också att gränser mellan disciplinerna bryts ner och att flerdisciplinära ”team” skapas, till exempel av landskapsarkitekten Paul Selman som menar att: *“A fundamental attribute of landscape-based approaches is their holistic and systemic nature, necessitating a perspective, which cuts across subject and professional disciplines, and across artificial divisions of the earth’s surface”* (Selman 2006 s.96)

Hur och var praktiseras landskapsurbanismen?

I diskussionen kring landskapsarkitektur och landskapsurbanism talas det ofta om att landskapsprojekt i framtiden nästan uteslutande kommer att äga rum på tidigare bebyggda platser (se Topos nr65 2008, eller citat längre fram i detta stycket) och hur de i skenet av förtätningdiskussioner, industrinostalgi och hållbar utveckling innehar en

nyckelroll inom dagens stadsutveckling. Flertalet stora nya stadsbyggnadsprojekt tar ju plats på dessa från industrin återvunna platser, som ju ofta är väldigt attraktiva då de ligger på centrala lägen och ofta redan är väl integrerade i den existerande infrastrukturen, exempelvis den nyligen avgjorda tävlingen om Nordhavn eller Carlsbergsområdet, båda i Köpenhamn, Lövholmen-projektet av Färgfabriken i Stockholm, den aktuella ”Varvsstaden” i Malmö eller de många exempel jag kommer att nämna i uppsatsen; Parc de La Villette, the High Line, Fresh Kills etc. Att ”återvinningen” av dessa övergivna platser är av central betydelse för landskapsurbanismen är författarna på många håll eniga om, bland annat Waldheim hävdar att landskapsarkitekter, under senare tid har etablerat sig som en av de mest lämpade disciplinerna för förnyelsen av just dessa platser. Vilket i sin tur har stärkt landskapsarkitekturen som disciplin och därmed också framväxten av landskapsurbanismen: *“Practices of landscape urbanism emerge as a useful framework in these contexts, most appropriately adopted for sites experiencing the abandonment, toxicity, and social pathologies left in the wake of industry as it decamped for more favourable locations.”*(Waldheim 2006. s17). Flera andra författare skriver vidare om landskapet och dess koppling till dessa platser, exempelvis skriver planeraren Lucia Grosse-Bächle om hur en av de absolut viktigaste uppgifterna för landskapsarkitekturen blir att komma med nya visioner för det urbana landskapet i regioner av industriellt förfall (Grosse- Bächle 2005 s.244). Eller den australiensiske professorn och landskapsarkitekten Richard Weller som skriver om hur: *“postmodern landscape architecture has done a boom trade in cleaning up after modern infrastructure as societies-in the first world at least- shift from primary industry to post-industrial, information societies.”* (Weller 2006 s.44). Dessa citat är bara exempel på den mängd av litteratur som ägnas åt detta område.

Corner och Waldheim nämner vidare att just ”återvinningen” av platser och områden, lämnade till sitt öde som ett resultat av den post-industriella utvecklingen är en av fyra viktiga anledningar till landskapets ökande popularitet på sistone inom urban planering och design (Waldheim 2006. s 17), de andra är:

- en förhöjd konkurrens mellan olika städer om turismintäkter, då tidigare vinstgivande industrier omlokaliseras till perifera lägen eller låglöneländer och städerna måste konkurrera på andra sätt. Detta har medfört fenomen som ”branding” och att *landskapet används som marknadsförare* av regioner.
- den alltmer ökande *miljömedvetenheten* i vårt samhälle.
- negativa konsekvenser på rurala områden som en följd av *kraftig urbanisering*. (Corner 2006. s23)

Den gamla Cementfabriken i Limhamn är ju en sådan central post-industriell plats, där förändrade förutsättningar inom betongindustrin har resulterat i en nedläggning vilket har skapat förutsättningar för något annat att ta över. Det är i detta skede jag kommer in, och min ambition är att skapa ett förslag som utnyttjar de unika industriella förutsättningarna samt planeras utifrån samtida förutsättningar och kunskap; landskapsurbanism. För att kunna tillämpa landskapsurbanismens principer måste jag dock först studera dess historia och analysera dess ”beståndsdelar” närmare, vilket görs i följande kapitel. Jag börjar med en historisk återblick.

Bild 5: De gamla cisternerna på fabriksområdet, Limhamn

LANDSKAPSURBANISM- en historisk återblick

Efter att ha introducerat ämnet kommer jag nu att sätta landskapsurbanismen i ett historiskt perspektiv baserat på litteratur kring diskursens utveckling (främst från Wall 2006 och Donadieu 2006) och ge exempel på viktiga projekt som, enligt min uppfattning och enligt författarna, får anses betydelsefulla för dess framväxt. Detta för att ge en ökad förståelse för begreppet.

Enligt den franske landskapsarkitekten Pierre Donadieu är landskapsurbanismen ett nyuppfunnet begrepp som beskriver metoder och kunskap som härstammar ifrån Nord Amerika och Nord Europa för trettio år sedan. Han menar alltså att teorierna som förs fram och ämnena som behandlas inom diskursen inte är nya (Donadieu 2006. s36). Begreppet myntades 1997 i Chicago av arkitekten Charles Waldheim verksam vid University of Illinois, Chicago (Donadieu 2006. s37), och definierades i början som: *"a branch of landscape ecology dealing with urban spaces abandoned by industry"* (Shane citeras i Donadieu 2006. s37). Många av författarna skriver om att disciplinen landskapsekologi och dess metoder och koncept starkt har inspirerat och lagt grunden till landskapsurbanismen (se Donadieu 2006, Kvisthög 2008 mfl). Landskapsekologi myntas som begrepp av Carl Troll i Tyskland 1939 (Shane 2006.s61). Den danske arkitekten och forskaren Christian Bach menar i sin artikel *"surface strategies som landskapsurban metode"* att de som främst står bakom utvecklingen av begreppet är just Charles Waldheim, men i dialog med James Corner och arkitekten Mohsen Mostafavi, verksam vid arkitektskolan *"the Architectural Association, AA"* i London och deras master-program *"Landscape Urbanism-AALU"* som startades 2004. (Bach 2008. s 52)

1950

På designkonferensen i Aspen 1955 så uppmanade arkitekten/planeraren Victor Gruen kollegorna att lyfta blicken, och titta bortom gränsen för den individuella byggnaden och se den omgivande miljön som byggnaden var tänkt att fungera i: *"Architecture today cannot concern itself only with that one set of structures that happen to stand upright and be hollow "buildings" in the conventional sense. It must concern itself with all man-made elements that form our environments: with roads and highways, with signs and posters, with outdoor spaces as created by structures, and with cityscape and landscape."* (Victor Gruen citeras i Wall 1999. s235) Detta tolkar jag som en indikation på en uppkommande förståelse inom planeringskåren om landskaps allmer viktiga betydelse.

Under mitten av 1960-talet så initierades ett flertal program och riktlinjer för återuppbyggnaden av de Europeiska städerna efter andra världskriget. Detta skapade ett nytt intresse i Europa för storskalig planering och landskap. Exempel på projekt som visar på denna utveckling är *"Supersurface 5"* av italienska *"Superstudio"* där ett rutnät placerades ovanpå ett plant kontinuerligt landskap, vilket var en metafor för globala nätverk, eller den brittiska gruppen *"Archigram"* och deras infrastrukturlandskap med sina *"plug-in communities"*. Gemensamt för dessa var skapandet av kollektiva flexibla system och strukturer som samtidigt tillät en individuell frihet inom systemet (Wall 2006.s235). Ett slags nätverkstänkande som speglar dagens diskussion inom landskapsurbanismen.

1969 kom *"Design with Nature"* av landskapsarkitekten Ian McHarg, verksam vid University of Pennsylvania. Boken kom att bli något av en milstolpe inom "ekologisk" planering. Här fördes de ekologiska dimensionerna fram inom planeringen av staden varav en starkare länk

1960

1970

skapades mellan landskapet och denna, här var den engelska landskapsstilen en stark preferens hos McHarg. Exempel på ett av hans genomförda projekt är *"Back Bay Fens"* i Boston, där rekreativa landskapsfunktioner integrerades med infrastruktur-funktioner. Här skapade McHarg ett parksystem som utgjorde en slags ekologisk infrastruktur i kombination med transportkorridorer, detta resulterade bland annat i en ökning av fastighetspriserna i området. Samma yta rymmer här flera funktioner; ekologi, transport, ekonomi etc. (Kirkwood 2001.s148) vilket påminner om de stora infrastrukturprojekten i Barcelona på 90-talet, som jag kommer att beskriva senare i detta kapitel. De regionala ekologiska planeringsmetoderna som förs fram i *"Design with Nature"* satte grunden för många av tankarna inom landskapsurbanismen. Dock motsätter sig bland annat Corner starkt oppositionen mellan natur och stad som McHarg för fram, Corner menar att naturen här beskrivs som *"autonom och fränkopplad mänsklig inverkan eller kulturell konstruktion"*, och att detta pastorala synsätt är *"naivt i skenet av dagens globala urbanisering"* (Corner refereras i Waldheim 2002.s12).

För att knyta an till mitt tema på övergivna industriella platser, så kom en av de första industriparkerna att bli förverkligad 1975 i Seattle (Donadieu 2006.s37). Det var landskapsarkitekten Richard Haag som i sitt vinnande designförslag för ett gammalt gasverk till skillnad mot de andra förslagen valde att behålla de gamla raffinaderitornen, i strid mot dess förväntade rivning. Han behöll dom inte av historiska skäl utan snarare för att *"...provide an interesting visual anchor for the park design"* (University of Washington 1997)(<http://www.washington.edu/research/showcase/1958a.html>). Detta kan ses som en indikator på ett skiftande synsätt inom arkitektkåren på industrin och dess kvarlämningar, ett steg mot en mer positiv och "integrerande" syn.

Bild 6: Parc de La Villette

fig X. De gamla cisterner på fabriksområdet Limhamn

Arkitekten Rem Koolhaas och hans kontor Office for Metropolitan Architecture (OMA) i Rotterdam har sedan 70-talet haft ett stort inflytande på genereringen av nya idéer inom den globala urbanism- och planeringsdiskursen. Wall menar att de har framhävt rollen av programmet i designprojekt, programidéer som sedan drivs mot ett mera produktivt och dynamiskt slutresultat, som möter de föränderliga kraven från samhället (Wall 2006.s237). Hans tävlingsförslag för Parc de La Villette 1982 tas av fler författare upp som ett viktigt exempel och en milstolpe inom

1980

landskapsurbanismen (se Waldheim, Wall, Bach mfl). Projektet ägde rum på ett gammalt slakthusområde och var komplicerat, inte bara på grund av tekniska problem kring "återvinningen" av platsen utan kanske främst på grund av den omfattande listan i programmet från beställaren på funktioner och krav som skulle tillgodoses, detta i kombination med en osäkerhet kring hur och när de olika delarna av programmet skulle verkställas. (Wall 2006.s237) I och med detta så handlade utmaningen för arkitekterna mer om att organisera en strategi, anpassad för samt kapabel att hantera dessa föränderliga krav, än om att skapa en formell designlösning. OMA:s lösning på detta var att överlagra fyra strategiska lager som organiserade de olika delarna av programmet:

- 1. "east-west strips" (avlånga fält, eller "remsor" som sedan dess varit populära inom kåren)
- 2. "confetti grid" (små kiosker etc.)
- 3. gångstråk
- 4. stora objekt

Dessa överlagrade och överlappande lager skapade en flexibel struktur vars karaktär och verkan ligger i dess kapacitet att hantera förändring. Koolhas beskriver i sin bok "S, M, L, XL" sitt förslag som:

... "a landscape of social instruments" where the quality of the project would derive from the uses, juxtapositions, and adjacency of alternating programs over time." (Wall 2006.s 237)

I och med detta projektet tillskrivs landskapet en större betydelse än att bara utgöra en dekorativ bakgrund. Här ses landskapet, parken i det här fallet, som en aktiv del av staden och dess kapacitet att hantera förändring ligger i linje med den, inom diskursen, eftersträvade inbyggda flexibiliteten.

Critical regionalism:

Under 80-talet fick arkitekturteoretikern Kenneth Frampton stort genomslag med sina idéer kring vad han kallade "critical regionalism". Han menade att landskapet kan bidra till en utveckling mot en mer plats-specifik, regionalt bunden arkitektur, och därmed motverka negativa effekter av globaliseringen såsom s.k. "westernization", där västerländska värderingar urlakar lokala kulturer och homogeniseringen av arkitektur, kultur etc: "...landscape as an operative tool to resist the globalizing and homogenizing tendencies of built environments..." (Frampton citeras i Shannon 2006.s142)

Begreppet populariserades av Frampton 1983 och står för just en motreaktion mot denna, enligt Frampton och andra, alltmer homogena värld och framhåller och värdesätter ett starkare och mer meningsfullt förhållande till platsen. Här framhävs alltså landskapets förmåga att återknyta arkitekturen till platsen och på det viset motverka en alltmer "utplattad" värld. "The bulldozing of an irregular topography into a flat site is clearly a technocratic gesture which aspires to a condition of absolute placelessness, whereas the terracing of the same site to receive the stepped form of a building is an engagement in the act of "cultivating" the site." (Frampton citeras i Shannon 2006.s143)

Frampton har även påpekat att det enda hoppet om att kunna styra de okontrollerbara globala metropolstädernas utveckling sätts till landskapet som strukturerande kraft, och inte bara som en källa till lokal identitet (Weller 2006.s82). Bland annat den starka kopplingen till plats-specifika förutsättningar gör att critical regionalism är väldigt likt landskapsurbanismen, och har förmodligen bidragit en del till diskussionen.

Frampton menar vidare att vid stadsbyggnad så ska numera landskapet

1990

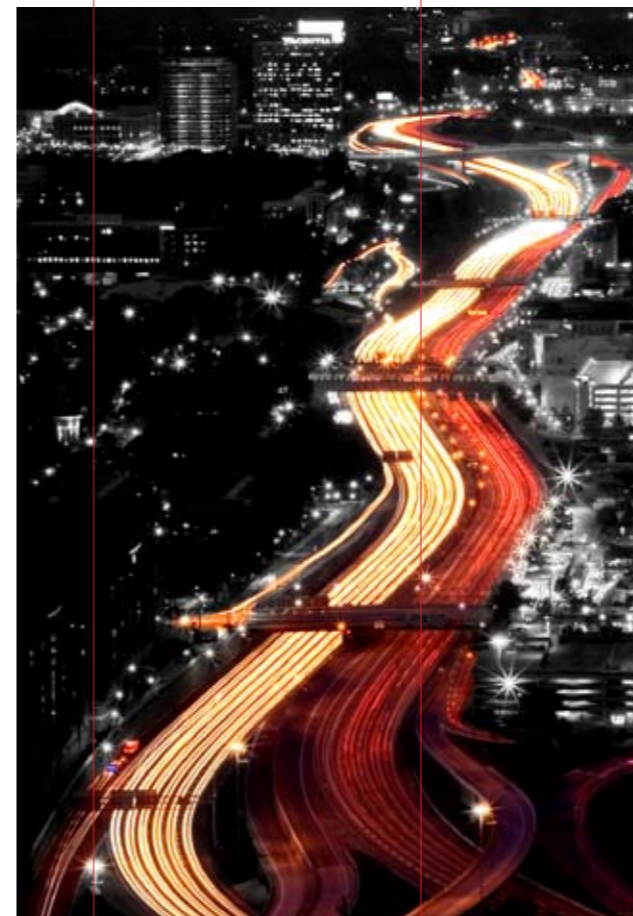

Bild 7: Infrastruktur och flöden

ges prioritet: "Priority should now be accorded to landscape, rather than freestanding built form" (Frampton citeras i Waldheim 2002.s14)

Andra teoretiker som förs fram som betydelsefulla för utvecklingen av diskursen är t.ex. Sandford Kwinter som enligt Gray starkt har bidragit till uppkomsten av tankarna kring landskapsurbanismen, även om hans tankar och böcker inte var riktade mot en arkitekturpublik. Han definierar bland annat landskap konceptuellt som en: "undulating topographical surface in phase space" i sin bok "Landscapes of change" från 1992 och han ska även ha myntat begreppet "Soft Urbanism" som var en vidareutveckling av Rem Koolhaas' idéer och som tangerar landskapsurbanism (Gray 2006.s14-15).

Många landskapsprojekt sker i relation till infrastruktur, och ofta vägar. En viktig strategi här är att använda landskapet för att väva samman infrastrukturen med den urbana texturen (Waldheim 2002.s15). Barcelonas program under början av 90-talet för dess vägar och offentliga rum är ett viktigt exempel i detta sammanhang. Detta stora infrastrukturprojekt med väldigt hög transportkapacitet fokuserade inte bara på estetiska kvalitéer och vägens effektivitet utan handlade istället om dess kapacitet och förmåga att stimulera och utgöra grund för nya former av urbana platser. Till dessa nya platser räknas exempelvis "Trinitat Cloverleaf park" av Roig och Battle (Waldheim 2006.s45). Här försökte man integrera de offentliga rummen med de stora motorvägarna, till att inte bara vara det ena eller det andra, utan istället till att bli en komplex syntes av olika krav och funktioner, där varken ingenjörskonsten eller landskapet dominerar- "an instrument of connection, convenience and mobility" (Wall 2006.s239).

Detta projekt visade på ett av landskapsurbanismens viktigaste teman, dvs. infrastruktur. Under 90-talet kom även ett annat tema inom landskapsarkitekturen att bli mer känt, dvs. landskapets roll i förnyelsen av områden eller platser övergivna av industrin. Även om "Parc de la Villette" exempelvis är just ett sådant projekt då det från början är ett gammalt slakthusområde, så uppfattar jag ändå att de stora landskapsarkitekturprojekten i Ruhr-området utgör en viktig milstolpe inom landskapsarkitekturen eller landskapsurbanismen. Med "Landschaftspark Duisburg Nord" i spetsen så valde man att frånga den traditionella "pastoral" bilden av landskapet som en vacker vy fri från mänsklig inverkan, till förmån för en ekologi- och industrihistoriskt inriktad estetik där de industriella lämningarna och den spontana vegetationen tillsammans utgör attraktionen (Krinke 2001.s138).

Det är dock under det sena 90-talet och under 2000-talet som de flesta tongivande projekten och tävlingarna inom landskapsurbanismen äger rum, exempelvis Downsview park i Toronto som ägde rum på en nedlagd militär flygplats och som, enligt Waldheim, är en av de viktigaste exemplen på samtida landskapsurbanism. Koolhas med sitt OMA vann här tillsammans med den grafiske designern Bruce Mau med deras förslag "Tree city". Waldheim hävdar dock att Bernard Tschumis

2000

?

förslag; "The Digital and the Coyote" var mer intellektuellt utmanande och att det var mer inflytelserikt för samtida arkitektur och planering. Här skapade Tschumi ett mer sublimt landskap bestående av flera lager, med detaljerade successionsdiagram (vilket numer är standard mer eller mindre) och en "stämningfull urbanitet mitt ute i det öppna landskapet." (Waldheim 2002. s16).

Andra exempel är "Fresh Kills" och "the High-Line" i New York av Corner, Field Operations, och projekt av West8 för att nämna några. Dessa projekt, andra som anses betydelsefulla och de som ligger bakom kommer jag att beskriva mer ingående senare i texten. Som sagt så är det också under denna tid som begreppet uppfins och många av de tongivande böckerna skrivs.

Bild 8: Vinnande designförslag, "the High-Line" New York, Field Operations

LANDSKAPSURBANISMENS BESTÅNDSDELAR

Gray (2006) delar in diskursen kring landskapsurbanism i ett antal olika "modes", eller metoder för hur diskursen tillämpas i praktiken. Han menar att sättet att se på, och förstå staden inom landskapsurbanismen är relativt konsekvent bland teoretikerna och utövarna men att metoderna däremot skiljer sig för hur landskapsurbanismen praktiseras. En landskapsurban designlösning kan på en och samma plats alltså kraftigt variera. Dess olika metoder kallar han: machinic landscape, field operations, civic infrastructure och green urban design (Gray 2006.s54), varav de två huvudsakliga, enligt honom, är:

-*"the Machinic mode"* baserat på metoderna som utövas på the Architectural Association (AA) i London, med Mohsen Mostafavi och Ciro Najle i spetsen.

-*"Field Operations"* baserat på landskapsarkitekten James Corner från University of Pennsylvania, och hans byrå Field Operations metoder.

the Machinic Mode, "Building as landscape":

Begreppet "the Machinic Mode" står för en metod som analyserar och identifierar krafter som verkar på en plats för att låta dessa generera en arkitektonisk form. *"The machinic landscape mode operates to use the forces identified in the analysis of a site to feed an abstract mechanism that creates architectural forms."* (Gray 2006.s55) Gray menar att slutresultatet, ett resultat av plats-specifika förhållanden, är en statisk form. Min tolkning är att denna metod av landskapsurbanism är mer inriktad och anpassad mot hus-arkitektur, *"building as landscape"*. Detta synsättet får därmed anses vara mer objektorienterat.

Field Operations, "City as landscape":

I den andra metoden, "Field Operations", så är inte slutresultatet en statisk arkitektonisk form utan istället: *"soft systems of landscape, ecology, infrastructure, architecture, urban development and living patterns, integrated into an active and healthy ecologically balanced environment."* (Lucy Bullivant citeras i Gray 2006.s55). Här är det centrala att identifiera krafter som verkar på en specifik plats och som kan användas för att omvandla den, för att sedan gå in och modifiera dessa krafter, göra centrala ingrepp, "operations" som startar upp obestämda processer som i sin tur leder mot en ekologisk eller programmatisk "rehabilitering" av platsen i fråga. (Gray 2005. s.55) Fokus ligger alltså mer på den horisontella ytan, med dess strukturer och processer- *"City as Landscape"*.

Med utgångspunkt i denna tolkning av landskapsurbanismens olika metoder har jag huvudsakligen fokuserat på James Corner och hans metoder och teori kring ämnet, "Field Operations".

Efter att ha satt landskapsurbanismen i ett historiskt sammanhang kommer jag nu, på grund av ämnets bredd, strukturera upp och analysera landskapsurbanismens beståndsdelar.

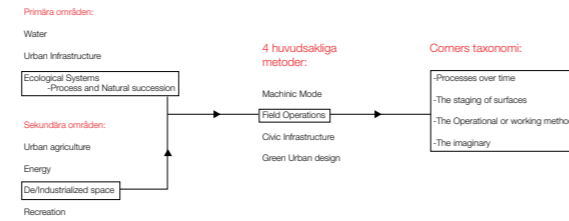

Illustration: Landskapsurbanismens beståndsdelar

"the Machinic Mode":

Bild 9: Färjeterminalen i Yokohama

“FIELD OPERATIONS”:

För att beskriva landskapsurbanism, utifrån dess metod “*Field Operations*” använder jag mig av James Corners strukturella indelning av diskursens huvudsakliga teman som han använder i sin uppsats “*Terra Fluxus*” från 2006, nämligen:

- **Processes over time**
- **The staging of surfaces**
- **The operational or working method**
- **The Imaginary**

Den första rubriken sammanfattar den centrala aspekten inom landskapsurbanismen om förändring över tid, och hur våra städer ständigt befinner sig i ett stadie av förändring framdrivet av externa krafter. Här ses ekologiska system som en viktig förebild och inspirationskälla, och inte bara som ett sätt att se på staden utan också som en förebild för en annorlunda arbetsprocess. Den andra rubriken sammanfattar sätt att förstå och ta sig an det horisontella fältet, dess infrastrukturer och hur dessa kan strukturera och attrahera framtida utveckling. Den tredje rubriken; “*the operational or working method*” går mer in på hur man kan omsätta landskapsurbanismen till praktik, vilket Corner menar förmodligen är diskursens främsta svaghet, jag för dock fram ett antal möjliga strategier för hur detta kan gå till. Under den fjärde, och sista rubriken tar Corner upp den fantasifulle och poetiska delen av designarbetet, den detaljerade skalan och känslan för material och hur detta inte får glömmas bort i samband med all retorik kring och fokus på övergripande infrastrukturer, nätverk, diagram m.m. (Corner 2006) Corner använder sig även av andra indelningar för att bryta ner diskursen.

Jag har dock använt mig av exemplet ovan för att beskriva diskursen, och sidorna som följer behandlar ämnet utifrån dessa punkter. Beskrivningen baseras huvudsakligen på Corners metoder och teori.

Bild 10: Odlingsfält vid Kåseberga, Skåne

1. PROCESSES OVER TIME

Under den första rubriken lägger Corner fram sin grundprincip om att urbaniseringsprocesserna- dvs globalisering, mobilt kapital, avregleringar, miljöskydd etc. är mycket mer betydelsefulla för skapandet av urbana förhållanden och situationer än vad urbanismens rumsliga former är i sig själva. Corner menar att man kan ta modernismen, där tanken var att fysiska former skulle generera nya sociala mönster, som ett exempel på motsatsen till detta och hur en dylik, mer formfokuserad modell ofta misslyckas. I detta fall, försökte man rymma den dynamiska mångfalden av urbana processer inom en statisk, rumslig ram som varken tog sin utgångspunkt i, eller försökte styra processerna som ligger bakom stadens utveckling. Landskapsurbanismen fokuserar alltså istället på dessa processer och lägger extra vikt på dessa, men utesluter samtidigt inte "designad fysisk form". Landskapsurbanisterna försöker däremot konstruera ett balanserat förhållande till processerna som flödar igenom, skapar och upprätthåller den. (Corner 2006.s28)

"this suggests shifting attention away from the object qualities of space (whether formal or scenic) to the systems that condition the distribution and density of urban form." (Corner 2006 s.28)

Förutom modernismen så nämner han även "New Urbanism" som exempel på en misslyckad modell som baseras på tron att rumslig ordning och estetik kan kontrollera historia och process, en modell vars bakomliggande ekonomiska krafter ofta är ett resultat av klassprivilegier och orättvis maktfördelning i samhället. Corner menar istället att framtidens urbanism ligger i mer "socialt, politiskt och ekologiskt balanserade blandningar av rumsligt-temporära processlösningar", eller i en förståelse för process mer än form - "how things work in space and time." (Corner 2006 s.28):

"...the search for new organizing structures and cities ought to derive from a Utopia of process rather than a Utopia of form. Here the emphasis shifts from what things look like to how they work and what they do." (Corner 2003 s.61)

Som tidigare nämnts har ekologin, och främst landskapsekologin (se Donadieu 2006, Corner 2006 m.fl.), haft stor inverkan på landskapsurbanismens framväxt. Corner ser ekologin som ett verktyg för att kunna utveckla, vad han kallar, en mer flytande och organisk urbanism (Corner 2006.s30) till ett koncept för att kunna analysera och skapa alternativa urbana planeringslösningar. Han menar att ekologi har lärt oss att allt liv på vår planet är sammanvävt i "dynamiska förhållanden" vars komplexa interaktion gör att linjära, mekaniska modeller inte räcker till för att beskriva dem. Istället så visar ekologin hur individuella delar verkande över ett stort system kontinuerligt skapar effekter som ständigt omvandlar en viss miljö över tid. Detta fokus på dynamiska förhållanden och processer inom det ekologiska tänkandet leder alltså till ett synsätt där en viss rumslig form bara är tillfällig, på väg mot att bli något annat och följaktligen så kan till synes kaotiska och osammanhängande

Bild 11: Field Operations förslag för Årstafältet, Stockholm

system egentligen ha en inbördes struktur som följer geometriska och rumsliga regler. Sett ur den synvinkeln, så menar han att städer och infrastrukturer är minst lika "ekologiska" som skogar och floder: "Expressways are like rivers...Rivers have harbors. Harbors are the municipal parking towers..." (Corner 2006.s30). I linje med denna syn betraktar Corner städer som delar av sammanlänkade dynamiska system med flöden och processer, där en förändring på en punkt i systemet får konsekvenser för hela systemet. Städer kan uppfattas som tillfälliga punkter av intensitet i detta system. Den urbana miljön är alltså beroende av dessa flöden, och ödet för en byggnad eller ett landskap avgörs av huruvida den är anpassad för att hantera dessa, dess "resiliens" (Lyster 2006. s231). Den amerikanska arkitekten Clare Lyster menar att urbana områden idag har en ny form av värde: "...not necessarily in terms of location- geography or real estate- as was the case in previous typological precedents, but in their topological resilience to the variables that work across them-infrastructure, information, environmentalism, and so forth." (Lyster 2006. s231)

Att på detta viset arbeta med ekologi i planeringssammanhang för tankarna till Ian McHarg och hans "Design with Nature" som tidigare beskrivits. Dock menar Corner att den storskaliga ekologiska planeringen i McHargs anda, i mångt och mycket, har uteslutit "staden" ur ekvationen eller bara fokuserat på naturliga system, såsom hydrologi, vindriktningar, biotoper etc. Han menar istället att vi måste se de kulturella, sociala, politiska och ekonomiska processerna i en stad som integrerade och sammanvävda med de "naturliga systemen" och att det är här en av landskapsurbanismens styrkor kommer fram, dvs dess förmåga att hantera **alla** krafter och processer som verkar över den urbana ytan tillsammans i en ekologi som förändras över tid (Corner 2006.s30). Jag kommer att beskriva kritiken mot "dualiteten" mellan stad och natur mer ingående senare i texten.

Corner menar att staden utgör en levande arena för både naturliga och artificiella processer som förändras över tid, där dessa nya krafter och förhållanden banar väg för nya aktiviteter och mönster för hur våra urbana platser används, eller "approprieras". Han kallar detta för "terra fluxus", i motsats till "terra firma" (statiskt, oföränderligt, definitivt), och menar att denna flytande, komplexa och processdrivna "terra fluxus", kräver nya samtida arbetstekniker; "wherein the full range of agents, actors, and forces that work across a given territory might be brought into consideration, mobilized, and redirected." (Corner 2006.sXX). För att beskriva och öka förståelsen för den urbana situationen och dess verkande processer så nämner Corner diagram eller annat bildbaserat material som extra lämpliga instrument. (Corner 2006.sXX)

Den danska arkitekten Christine Kvisthøj menar att denna fokus på ekologi och processer inte bara handlar om förståelsen och arbetet med själva processerna i sig, utan även i stor grad hur ekologi och processtänkande kan lägga grunden för en annorlunda arbetsprocess.

Corners ekologikoncept, till exempel, menar hon sträcker sig bortom dess rena ekologiska eller holistiska betydelse, mot en mer metaforisk förståelse som innefattar mer processbetonade verktyg, eller metoder för arkitekter och planerare. Här menar hon att många av Corners tankar och koncept har hämtats från landskapsekologin och biologin (Kvisthøj 2008.s37): "...the fact that many landscape architects study and are inspired by ecology is especially significant here, for ecology addresses the interrelationships of parts and dynamic systems." (Corner citeras i Wall 2003.s247). Att arbeta med processer på detta sätt accepteras lättare av landskapsarkitekter som ju är vana med att hantera levande, föränderligt material, som kommer att förändras oavsett. Man ser de olika "utvecklingsfaserna" som värdefulla i sig själva, och inte nödvändigtvis bara slutresultatet. Processen i sig blir alltså själva slutprodukten.

"Instead of master plans, which guide the arrow of time to a fixed point, landscape urbanists, while cognizant of the whole, make partial interventions, strategic moves which might incite loops of non-linear change throughout a system." (Weller 2006.s83)

Hur uttrycker sig detta praktiskt?

Waldheim skriver i tidsskriften Praxis om Corner och hans dåvarande partner Stan Allens förslag i Fresh Kills och Downsview- tävlingarna: *"Particularly compelling is the complex interweaving of natural ecologies with the social, cultural, and infrastructural layers of the contemporary city."* (Waldheim 2002.s16). Att på detta viset väva samman de naturliga och de artificiella "lagren" menar Waldheim utgör en av de mest centrala delarna inom landskapsurbanismen och dess praktik och att en av grundförutsättningarna för detta tänkande är förståelsen och insikten om de naturliga systemens plats i staden. Man motsätter sig alltså ytliga referenser till hållbarhet och naturliga system, utan väljer istället att jobba med, och framhäva dessa. Det slutgiltiga designresultatet blir därmed ett resultat av förståelsen, och insikten, om dessa system och dess naturliga plats i staden. (Waldheim 2002): *"...the encounter, assembly, [and] simultaneity...of everything that is produced by NATURE or by SOCIETY, either through their cooperation or through their conflicts."* (filosofen Lefebvres definition på "urban space" i Pollak 2006.s128)

Waldheim fortsätter med att beskriva de som nu mer eller mindre blivit standard för dessa sorters projekt, dvs.: *"detailed diagrams of phasing, animal habitats, succession planting, hydrological systems, and programmatic and planning regimes."* (Waldheim 2002.s16) och hur dessa flertalet diagram kan ses som ett uttryck för den enorma komplexiteten detta, och liknande projekt innebär, där en stor mängd information överlagras. En ytterligare följd av denna insikt och syn på hur komplexa våra urbana miljöer är, är att det numera, mer eller mindre har blivit standard att bilda flerdisciplinära team vid större projekt.

Bild 12: Naturliga processer

Oppositionen mellan landskapet och staden:

"...contemporary practices of landscape urbanism reject the camouflaging of ecological systems with pastoral images of nature that intend to provide stylistic and spatial exceptions to the gridded urban fabric. Rather, contemporary landscape urbanism recommends the use of infrastructural systems and the landscapes they engender as the very ordering mechanisms of the urban field itself, capable of shaping and shifting the organization of urban settlement rather than offering predictable images of pastoral perfection." (Waldheim 2002.s13)

En av de viktiga frågorna som tas upp inom landskapsurbanismen förenkligen av landskapet. Många författare menar att denna förenklade syn, eller att inte "se" landskapet utgör ett problem, bland annat av anledningen att det begränsar oss i arbetet med att komma upp med konstruktiva lösningar för 2000-talets städer. Denna opposition menar arkitekten Linda Pollak: är del av ett "historiskt oppositionellt tanke-system" vilket inkluderar oppositioner mellan objekt/ rymd, arkitektur/landskapsarkitektur, och kultur/natur exempelvis och som sätter fokus på det första begreppet medan det andra sätts i bakgrunden. Denna andra "miljöterm" menar hon sätts i bakgrunden och bildar en diffus; "landscape-space-nature-site blur" (Pollak 2006.s127). Landskapsurbanism handlar om att överkomma dessa gränser; skapa en symbios av landskapsarkitektur, arkitektur och urban design, där de olika disciplinerna och skalnivåerna tillsammans utgör en helhet, bättre anpassad för dagens förutsättningar. Ett exempel på den traditionella oppositionen mellan landskap och stad är Central Park i New York, där parken sågs som en lindring och motvikt mot New Yorks intensiva urbanitet. Landskapet och dess olika typologier (boulevarder, trädgårdar, parker m.m.) betraktas som andrum i den stökiga urbana miljön och en motvikt mot dess negativa effekter i form av stress, stopp i trafiken, föroreningar m.m.

Istället för enbart se landskapet som en dekorativ bakgrund så vill man istället lägga fokus på dess mer komplexa roll i dagens stadsutveckling, vilken inte bara handlar om landskapsdesign i traditionell bemärkelse, där frågor som jordmån, vegetation, ljusförhållanden, markmaterial behandlas, eller där man förespråkar någon slags semi-rural, "grön" stad, utan främst om landskapets konceptuella omfång och dess kapacitet att teoretisera platser, territorier, ekosystem, nätverk och infrastrukturer, och att organisera stora urbana fält. (Corner 2006.s.23) Till exempel som ekologiska korridorer för flöden i form av dagvattensystemen i McHargs Boston Back Bay Fens, eller som ett sätt att angripa den framtida utvecklingen av en hel stad, i form av de stora infrastrukturprojekten i Barcelona på 90-talet.

"Given the complexity of the rapidly urbanizing metropolis, to continue to oppose nature against culture, landscape against city-and not only as negational absolutes but also in the guise of benign, complementary overlaps- is to risk complete failure of the architectural and planning arts to make any real or significant contribution to future urban formations." (Corner 2006.s28)

Istället för den "pastorala naturbilden" så är estetiken istället kopplad till naturens dynamiska system, varpå man sätter fokus på naturens regenererings-, successions- och nedbrytningsprocesser, och systemens förmåga att anpassas, muteras, förändras, assimileras och förenklas." (Braae 2008)

Bild 13: Den pastorala naturbilden

I linje med denna dynamiska och processuella syn på natur, så tar många projekt inom samtida landskapsarkitektur utgångspunkt i de naturliga processerna som verkar på en plats. Den tyska planeraren Lucia Grosse-Bächle menar att man identifierar dessa för att sedan lekfullt manipulera de utvalda processerna, och i och med detta skapas mer flexibla och bättre anpassade koncept. (bla.Grosse-Bächle 2005. s234). Kvisthøj ser detta som att man avkodar sammanhangen mellan effekter i landskapet och deras orsak, och utifrån denna vetenskap om landskapets mekanismer och strategier genomför man ingrepp genom att manipulera dessa, och på detta viset når man en önskad utveckling eller effekt (Kvisthøj 2008.s46). Corner beskriver det som att man skapar förhållanden mellan dynamiska naturliga processer och urban form, vilket han anser vara en av de viktigaste kvalitéerna hos landskapsurbanismen: *"the ability to shift scales, to locate urban fabrics in their regional and biotic contexts, and to design relationships between dynamic environmental processes and urban form."* (Corner 2006.s24). De naturliga processerna blir alltså formgivande. En indikator på detta är den stora delaktigheten av ekologer i dagens projektteam.

Exempel på koncept som speglar detta tänkande kan bland annat hämtas hos landskapsarkitekterna *"Hargreaves Associates"* i USA där många av projektens estetiska uttryck genereras av på platsen verkande processer (kraft genererar form-*"Force/Form"*) (Czerniak 2006. s110). Till exempel i *"Guadalupe River project"* så har de utgått från de naturliga flodbanksformationerna på platsen, för att sedan abstrahera dessa. På detta viset framhävs både de naturliga systemen som verkar på platsen samtidigt som platsens artificiella egenskaper avslöjas: *"Self-conscious abstraction and intensification of site-specific conditions in form reveal their artificiality, and possibly user's perception of their references"* (Czerniak 2006. s111). En förhoppning med detta är alltså att man försöker öka medvetenheten hos besökarna om dessa aspekter. Ett annat exempel på ett projekt där stark hänsyn har tagits till naturliga processer hittar man i staden Zuera i Spanien där man har skapat ett terrass-system längs med den lokala floden som hanterar dess översvämningar (med hjälp av permeabla markmaterial) samtidigt som det är kopplat till ett nät av publika platser i staden. Här har man alltså haft naturens cykler i åtanke, både för att starkt koppla platsen till naturens processer men även skydda den ifrån dessa, samtidigt som terrasserna är integrerade i stadens system. (Shannon 2006.s152)

"natural processes provide a starting point for urban development, and human use integrated with these processes. Seeing water, air, soil, vegetation, and habitat as interconnected systems begins to build a city comprehensively in an environmentally responsible way." (Kirkwood 2001. s148)

Bild 14: Guadalupe River, Hargreaves Associates.

En av de mest framstående landskapsarkitektbyråerna, som fokuserar och jobbar mycket med naturliga processer och system, är den holländska firman West8. Företaget leds av Adrian Geuze, som enligt Waldheim: "uppfinningsrikt ommöblerar förhållanden mellan ekologi och infrastruktur och artikulerar nya roller för landskapet i skapandet av den samtida urbanismen." (Waldheim 2006.s45) Ett av deras stående teman är att ifrågasätta "dualiteten" mellan stad och landskap och att de just kommer ifrån Holland, sett ur den här aspekten, är kanske inte förvånande med tanke på Hollands "artificiella" geografiska förhållanden.

Bild 15: Snäckskalsprojekt, West8

Ett av deras projekt som är värt att nämna är deras så kallade "Shell project" där man har, i likhet med Hargreaves Associates, jobbat med att abstrahera och framhäva de naturliga ekologiska systemen, i det här fallet snäckformationerna på platsen. "This project organizes an ecology of natural selection and renders it for public perception via the automobile." (Waldheim 2006.s45)

Geuze menar att: "...designing landscapes always includes organizing processes." (Grosse-Bächle 2005.s241) och att alla individuella designkomponenter i ett projekt alltid ska vara del av ett övergripande koncept, eller en övergripande strategi som i många fall griper över en väldigt lång tidsperiod från början av processen till dess att landskapet har utvecklats så som önskats. Ett exempel på detta är deras kända plan för hamnområdet Borneo and Sporenburg, där realiseringen indelades i ett antal successiva faser, som grep över en lång tidsperiod. Här skapade west8 ett landskap som organiserade en mängd olika arkitekter och designers i ett försök att maximera diversiteten (Waldheim 2002.s16).

West8:s projekt på Schiphol flygplatsen kan ses som ett ytterligare exempel på detta. Här sågs landskapet som en "strategisk partner i den komplexa flygplatsplaneringen, istället för, som oftast är fallet, helt enkelt en dekorativ bakgrund" (Waldheim 2006.s46). Man planterade 8000 björkar. (Valet av björk baserades på ett utlåtande från ekologiska experter om att björkar passar speciellt bra på flygplatser, pga fåglar m.m. samt dess goda spridningsförmåga som pionjärträd) I de första stegen spreds ett stort antal av dessa björkar ut i ett slumpmässigt mönster, ett antal björkar som i senare skeden var tänkta att reduceras på grund av konkurrens eller sjukdom, ett fältskikt av klöver planterades också för att underlätta björkarnas tillväxt. Landskapsarkitekterna utnyttjade här de naturliga överlevnads- och spridningsegenskaperna hos björken då de planterade dessa på varenda möjlig bit av land på flygplatsområdet, därav namnet "the green guerilla". Geuze designar här utifrån en dialog med naturen, genom samverkan mellan handling och reaktion, mellan design och naturlig process. Han går in och påverkar naturens lagar på ett lekfullt sätt och tror inte på något sätt att detta kan vara skadligt för naturen, han tror på evolutionen och "naturens överlevnad". (Grosse-Bächle 2005.s241): "I would like to bring people back in touch with their contemporary landscape. I don't want to create new illusions that reinforce the preconception that our landscape is ruined, that our society is bad, that we destroy the landscape, that we manipulate the entire planet, that we will soon be dead, we must protect ourselves, and enshrine our landscape. I don't care for this pessimism." (Geuze citeras i Grosse-

Bächle 2005.s241)

Andra viktiga exempel värda att ta upp är West8:s "Schouwburgplein" och "Binnenrotte". Där torgen, som en kontrast till traditionella europeiska torg vilka ofta var arenor för religiös eller statlig makt, är zoner där allmänheten approprierar och modifierar stadens yta. Här öppnar deras designlösning upp för att ett flertal olika möjliga användningsområden av torget och inbyggt i ytan finns verktyg och funktioner som möjliggör detta, i form av markinfattade armaturer. (Wall 2006.s243) Dessa armaturer är ett konkret lösning på hur man kan bygga in en flexibilitet eller förmåga till anpassning i landskapet. Dessa till synes "tomma" torg visar på Geuzes tro på att invånarna eller brukarna av staden själva kan och vill skapa mening i den offentliga miljön de vistas i: "The Urbanite is self-assured and well-informed, finds his freedom and chooses his own sub-cultures. The city is his domain, exciting and seductive. He has proved himself capable of finding his way around the new landscape and of making places his own" (Geuze refereras i Wall 1999.s242)

Bild 16: Snäckskalsprojekt, West8

En annan viktig aspekt värd att nämna av West8:s arbete, i sammanhanget av landskapsurbanism, är deras ambition att pendla mellan skalor. De menar att de överger den dekorativa "mellanskalan" av dekorativt eller arkitektoniskt arbete till förmån för storskaliga infrastrukturella diagram och materiella förhållanden i den mindre skalan (Waldheim 2002.s15). Detta rimmar ju med Corners idéer om att inte glömma bort de småskaliga materiella förhållandena, vilket avhandlas under den fjärde rubriken; "the Imaginary".

2. The staging of surfaces:

Den andra rubriken i Corners indelning av landskapsurbanismen behandlar den horisontella ytan, eller fältet; *"the field of action"*. Denna yta, menar han, innefattar det urbana fältets hela spektrum av skalor, från trottoaren till gatan, till dess övergripande infrastrukturer. (Corner 2006.s30)

Corner menar att det finns två innebörder till rubriken:

1. dels ett fokus på sammanhängande horisontella ytor, där byggnader och landskap smälter samman. Detta anses värdefullt med tanke på den rådande oppositionen mellan landskap och byggnad och exempel på projekt är bla. färjeterminalen i Yokohama av Foreign Office Architects. Detta kan man säga motsvaras av Gray's så kallade "machinic mode".

2. dels, ett fokus på landskapets infrastrukturer och dess förmåga att agera som katalysator och strukturgivare för framtida utveckling. Det är detta andra temat som Corner lägger tonvikt på och ser som viktigast. Jag kommer att fokusera på detta.

Corner menar att infrastrukturer möjliggör en mer strategisk urbanism som "koreograferar" framtida händelser och funktioner. Corner nämner i sammanhanget Koolhaas som menar att urbanism på detta viset är strategiskt och riktas mot: *"the irrigation of territories with potential."* (Corner 2006. s31). Corner menar alltså att till skillnad mot arkitektur, som konsumerar en plats potential, så "sår urban infrastruktur frön till framtida möjligheter" eller "bevattnar en plats med potential" och bereder plats för både planerade och oplanerade aktiviteter. Detta synsätt skiljer sig från klassiska formella modeller, utan är istället mer strategiskt och fokuserar på effekterna som skapas istället för den slutgiltiga formella kompositionen (Corner 2006.s31). **Själva processen blir, som nämnts tidigare, alltså slutprodukten.**

Som ett exempel på en sådan lyckad infrastruktur, eller "field operation" som Corner kallar det, räknar han rutnätet vars "abstrakta och formella mönster kan strukturera stora ytor och husera flexibel förändring över tid". Manhattans rutnätsindelade gatsystem och tomtindelning tar han upp som ett exempel. Att organisera ytan på detta viset gör den läsbar, strukturerad och anpassningsbar för framtida omställningar samtidigt som den tillåter dess delar att vara autonoma och ha ett individuellt uttryck. Corner kallar detta att koreografera ytan: *"a choreography of elements and materials in time that extends new networks, new linkages, and new opportunities."* (Corner 2006.s31) Jag kommer att beskriva fler strategier som innefattar olika former av rutnät senare i texten.

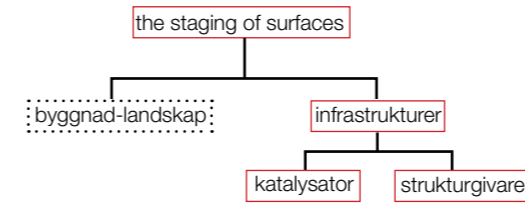

Illustration: "the staging of surfaces"

Inom detta sättet att förstå det urbana fältet, eller ytan, så lägger man fokus på föränderliga användningsområden eller demografiska förhållanden kring en plats. Man inser att användandet av en plats inte är statiskt utan kan förändras eller användas provisoriskt på olika sätt, under olika tider på dygnet eller året, och av olika användargrupper. Som landskapsurbanistisk designer, menar Corner därför att man bör försöka skapa en "ekologi av varierande system och beståndsdelar som sätter igång ett nätverk av interaktion, och vars program kan konfigureras i takt med att årstider, krav och behov ändras" (Corner 2006.s31). Önskvärt är alltså att landskap kan "approprieras" av allmänheten och att dessa blir delaktiga i dess designprocess-*"Concerned with a working surface over time, this is a kind of urbanism that anticipates change, open-endedness, and negotiation."* (Corner 2006.s31)

"Landscape Urbanism deploys geometry, materials and codes less to control composition or determine social programme than to liberate future sets of possibility- cultural as well as logistical. It is an art of staging." (Corner 2003.s60). Eller som Wall beskriver det: *"...the surface becomes a staging ground for the unfolding of future events. The surface is not merely the venue for formal experiments but the agent for evolving new forms of social life."*(Wall 1999.s247)

Bild 17: Barcelona

“Designing the Rug and Not the Picnic...”

För att återgå till temat kring landskapets infrastrukturer så kan man, i linje med Corners idéer, säga att de fungerar på två sätt:

1. som strukturerande element
 2. som katalysator för olika processer
1. Landskap som strukturgivare:

Om vi börjar med nummer ett, dvs landskapets roll som strukturgivare så utgör detta en nyckelaspekt inom landskapsurbanismen. Inte bara i det avseendet att landskapet och dess infrastrukturer får utgöra struktur för bebyggelse med en redan bestämd utformning utan även för en eventuell framtida bebyggelse av mer obestämd karaktär. Detta har kallats *“pre-design”* eller *“pre-greening”* (se Donadieu 2006.s41) dvs att skapa en ordnande landskapsstruktur i förväg, som sedan strukturerar ev. framtida bebyggelse. Målet var att: *“develop urban plans with a green structuring fabric, but one which did not present too strong a constraint as to ensure a certain flexibility for future uses”* (Vigny refereras i Donadieu 2006.s38). Florian Beigel och Philip Christo kallar detta för: *“Designing the rug and not the Picnic”*, man “dukar alltså upp bordet, men bestämmer inte maträtten”. Ett vanligt exempel på hur detta kan gå till är den tidigare nämnda rutnätstrukturen.

Ett annat exempel är Koolhaas och OMA:s project för en “new town” i Melun-Senart, Frankrike från 1987 där man istället för att koncentrera sig på planerandet av byggnadernas utplacering skissade fram ett flertal olika programmerade “voids” (“tomrum” mellan byggnaderna) vars placering och utformning härleddes ifrån en noggrann analys av platsens egenskaper, habitat, historia, existerande infrastrukturkorridorer, och nya program. (Wall 1999.s238) Tillsammans skapade dessa en landskapsstruktur där öar för framtida bebyggelse isoleras och som är motståndskraftig mot de instabila politiska, ekonomiska och kulturella krafterna som styr vår byggda miljö (Shannon 2006. s156). Koolhaas menar att man på detta viset skapar: *“...a structure resilient to changes without the initial hypothesis being damaged”* (Koolhaas citeras i Waldheim 2006.s40) och att *“Melun- Senart will be formless, defined by this system of emptiness that guarantees beauty, serenity, accessibility, identity regardless-or even in spite of-its future architecture.”* (Rem Koolhaas, Bruce Mau citeras i Shannon 2006.s156). Det sista han säger här tycker jag är värt att betona, dvs. att hans landskapsstruktur alltså även innehar ett värde utan byggnaderna.

Om man då arbetar med att “i förväg” designa landskap för framtida utveckling, så känns det ju relevant att ha en förståelse för var denna framtida utveckling troligen kommer att ske. Arkitekten Clare Lyster skriver om detta i sin uppsats *“Landscapes of Exchange-Re articulating site”*. Hon menar, i linje med det jag skrivit om tidigare, att vår värld består av ett sammankopplat gigantiskt nätverk av flöden och processer, där information och varor ska flöda så snabbt och smidigt som möjligt från punkt A till punkt B. För att dessa flöden just ska vara så effektiva som möjligt så vill man minimera de punkter i systemet där ett “flöde” måste kopplas till ett annat, eller där “justeringar” av flödena måste ske i form av utbyten från ett flöde till ett annat. Dessa punkter ser man då som svaga (“weak geography”) i ett system som ska flyta så effektivt som möjligt, och man vill därmed minimera dessa.

Illustration: Globala flöden

Bild 18: Central Park, New York

Lyster menar att det viktiga för oss som planerare är att identifiera dessa platser då det är just på dessa punkter av “friktion” som hon menar att “opportuna designmöjligheter” uppstår, dessa platser inkluderar: *“possibilities adjacent to and along transportation infrastructures- a highway rest stop for commuters and commercial truckers on long-haul distribution routes, innovative housing infill on residual verges alongside highway corridors- or the remediation of industrial brownfields for public and commercial development or the reappropriation of landfill sites for recreation...”* (Lyster 2006. s234). Hon tar exempelvis upp hur flygbolagen identifierat sådan “svag geografi” och utnyttjat svaga ekonomiska punkter i de globala flygtrafiksystemen i form av höga landningsavgifter på de stora internationella flygplatserna, och hur detta har lett till att tidigare perifera och oattraktiva områden som Beauvais utanför Paris eller Skavsta utanför Stockholm har blivit destinationer i det globala flygnätverket. (Lyster 2006.s232-234)

2. Landskap som katalysator:

Om vi återgår till våra två punkter och tar oss an punkt 2, dvs landskapets och dess infrastrukturers förmåga att agera katalysator för olika effekter eller processer i staden. Här menar Corner att:

“Landscape urbanism implants new potential in a given field through the orchestration of infrastructural catalysts- infrastructures that perform and produce, or “exfoliate” effects.” (Corner 2003. s60)

I detta avseendet kan Central Park tas upp som ett exempel, trots att jag tidigare tog upp den som ett exempel på ett park skapad utifrån konventionen om landskapet som ett pastoralt andrum i staden, så menar dock Corner att man kan koppla den till landskapsurbanismen ur en annan synvinkel, dvs dess effekt som katalysator för exploateringen av omkringliggande områden. *“In this instance, landscape drives the process of city formation.”* (Corner 2006.s24)

Ett konkret exempel på hur landskapsingrepp kan “attrahera” urban utveckling är vad Daniel L. Doctoroff, Deputy Mayor for Economic Development & Rebuilding New York nämner i sitt tal vid invigningen av det s.k.High Line-projektet 10 april 2006:

“the high line will more than pay the cost of the investment...today there are 27 major developments planned in the high line area, designed by some of the greatest architects in the world...” (<http://www.youtube.com/watch?v=uRp8z4rLj-Q>).

Detta visar ju klart och tydligt på vilken stark ekonomisk effekt ett landskap, i det här fallet en gammal järnväg som ska förvandlas till park, kan ha. Även andra författare nämner detta, exempelvis menar Donadieu hur landskap numera ofta introduceras som "motorer" för framtida utveckling (Magnaghi refereras i Donadieu 2006.s44). Wall beskriver även hur en spårvagnslinje i förorterna till Paris (mellan St. Denis och Bobigny) ritad av landskapsarkitekten Alexandre Chemetoff under början av 90-talet förutom att skapa ett sammanhängande system mellan tidigare frånkopplade och fragmenterade områden, även hade en effekt som katalysator för nya urbana ingrepp och möten, exempelvis så sker det marknader varje söndag där afrikaner, trängs med asiater och araber etc. Här har alltså ett infrastrukturprojekt inte bara initierat ekonomiska processer, utan även kulturella. Processer som motverkar segregation och stimulerar interaktion och nya möten mellan den mångkulturella befolkningen. (Wall 1999. s240)

Inom landskapsurbanismen handlar alltså slutprodukten inte så mycket om ett visst estetiskt uttryck eller form utan mer om landskapets effekt som strukturerande katalysator för olika processer eller händelser. Man upprättar strategier som inte bara riktar mot fysiska omvandlingar utan också mot sociala och kulturella sådana och fungerar som: *"social and ecological agents"* (Corner citeras i Wall 1999.s245). Den fysiska formen saknar inte betydelse eller relevans, men landskapsurbanisterna menar att fokus måste läggas på de effekter som skapas, och inte landskapets "statiska", estetiska uttryck.

"It is a site-specific territorial and temporal structure. It is a vessel of potential. We call it a landscape infrastructure. A landscape infrastructure is an urban topography that attracts development. It is a shared landscape foundation from which diversity and change can take off. You could say we are designing the rug and not necessarily the picnic, or the table but not necessarily the meal.." (Beigel, Christou beskriver sitt projekt "Paju Book City" i Mostafavi 2003.s81).

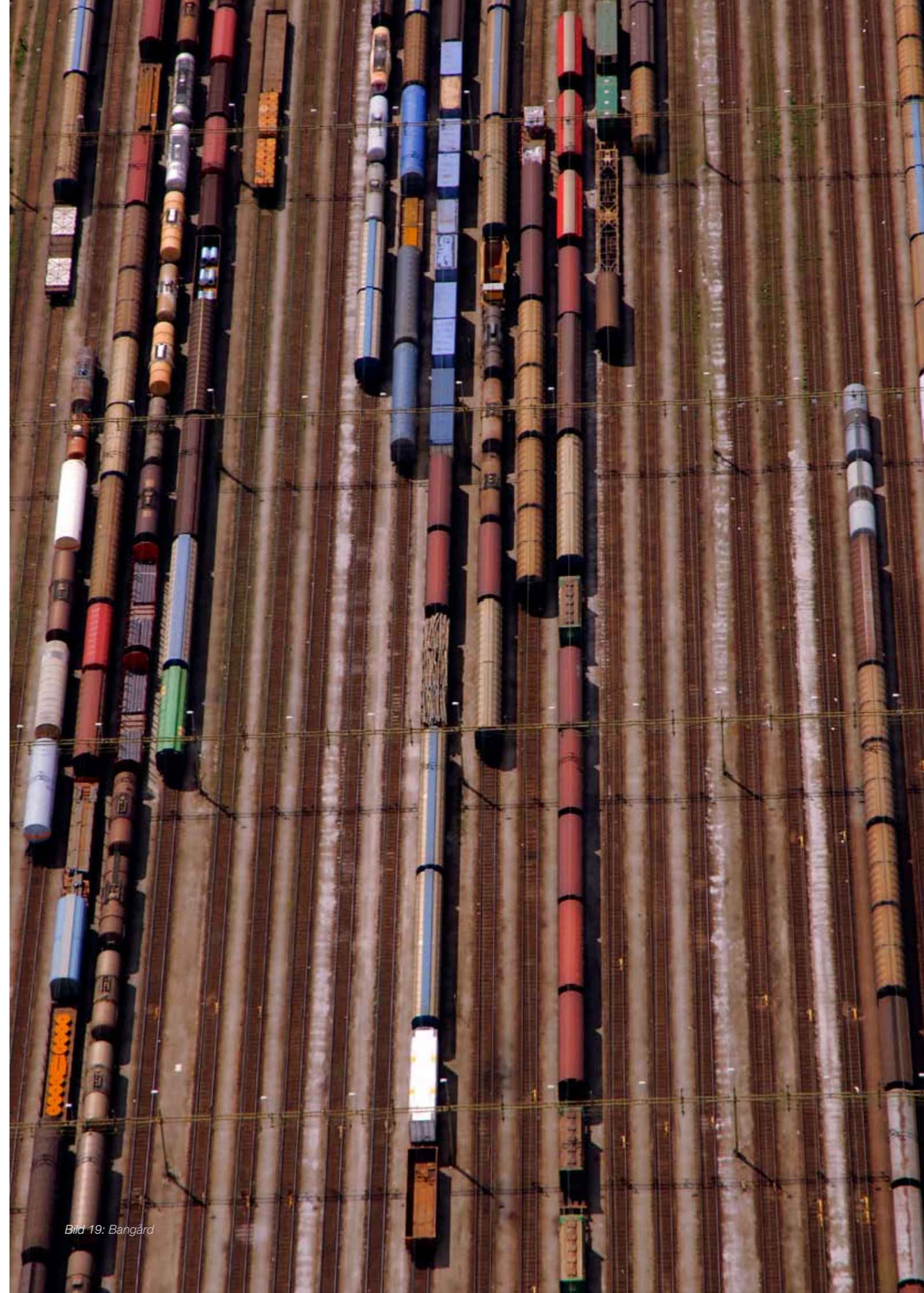

Bild 19: Bangård

3. The operational or working method:

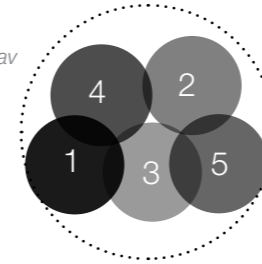
En svårighet som Corner tar upp är hur man kan förvandla landskapsurbanismens många komplexa lager till verklighet, till en operativ strategi och det är denna frågeställningen som tas upp under rubrik nummer tre; *"the operational or working method"*. Han frågar sig hur det är möjligt att skapa designkoncept utifrån landskapsurbanismens breda omfång av skalor och dess ambition att involvera en mängd olika aktörer, och hur det överhuvudtaget är möjligt att tillämpa urbanistens arbete i dagens städer vars utveckling till stor del styrs av ekonomiska intressen eller processer bortom planerarens kontroll? Corner menar att det finns en mängd frågetecken kring detta.

Han för också fram hur visioner som landskapsurbanismen ofta har haft en tendens att stanna på ritbordet, då designers som okritiskt och utan kreativitet utför sitt arbete i linje med beställarnas önskemål ofta är de som får sina projekt förvandlade till verklighet, medan visionärerna med sina provocativa, intressanta eller utopiska idéer ofta misslyckas när det gäller att omvandla dessa till operativa strategier. (Corner 2006.s31-32) Corner menar alltså att landskapsurbanismen fortfarande innehåller en mängd frågetecken, i synnerhet beträffande dess praktiska tillämpning. Han menar dock att landskapsurbanismen ifrågasätter och erbjuder ett alternativ till traditionella metoder och tekniker, och för istället fram nya koncept, representationstekniker och sätt för hur dessa kan tillämpas på våra urbana miljöer. Han fortsätter med dess möjligheter: *"The possibilities of vast scale shifts across both time and space, working synoptic maps alongside the intimate recordings of local circumstance, comparing cinematic and choreographic techniques to spatial notation, entering the algebraic, digital space of the computer while messing around with paint, clay, and ink, and engaging real estate developers and engineers alongside the highly specialized imagineers and poets of contemporary culture"*. (Corner 2006.s32)

Dessa uppräknade aktiviteter, bland andra, menar han bör vara del av en urbanism av sådan "syntetisk karaktär" som landskapsurbanismen. Dock menar han att teknikerna saknas för att kunna hantera denna komplexitet och det är inom utvecklingen av det området han menar man bör lägga fokus. (Corner 2006.s32)

En viktigt steg mot att kunna hantera landskapsurbanismens "syntetiska karaktär" är alltså samarbete över disciplinerna. Här talar man om "hybrid activities", eller en "syntetisk form av kreativitet" där konstnärliga discipliner, landskapsarkitektur, arkitektur, urban planering m.m. integreras med vetenskapliga discipliner som skogsvetenskap, geografi, sociologi, landskapsekologi etc.- flerdisciplinära aktiviteter som i sin tur ofta styrs av myndigheter, i form av regionala planeringsorgan, eller liknande (Donadieu 2006.s44). Dessa från varandra annars isolerade discipliner hybridiseras inom landskapsurbanismen till flerdisciplinära team, bättre anpassade att hantera den mängd lager av information som måste tas hänsyn till. Disciplinerna har sedan tidigare överlappat varandra, men i och med uppkomsten av begreppet "landskapsurban-

Illustration: en syntes av disciplinerna

ism" så kompletteras och utvidgas arbetsmetoderna och verktygen, då man samlas kring en gemensam arbetsmetod, där landskapet, som begrepp, har central betydelse. Man får en syntes med ett utökat verkningsfält. (Bach 2008.s53)

Trots frågetecknen kring tillämpningen av landskapsurbanismen så ska jag på de följande sidorna gå igenom ett antal olika metoder som jag, trots svårigheten med att kategorisera, anser vara karakteriserande för många landskapsurbanistiska projekt. Dessa har fått rubriken "surface strategies".

Surface Strategies:

“Finding as founding”:

Inom arbetet med landskapsbaserade, plats-specifika strategier blir momentet att välja ut vilken information som anses relevant i landskapet en central uppgift, då den informationen i olika utsträckning kommer att utgöra bas för ens framtida förslag. Corner kallar detta *“finding as founding”* det vill säga att det man “finner” utgör grunden för ens förslag, och hur detta därmed ska vara arkitektoniskt relevant och tjäna ett estetiskt syfte (Kvisthøj 2008.s48).

Kvisthøj menar att man kan likna detta med användandet av en s.k. “fälttram”, ett verktyg använt av biologer för att strukturera upp inventeringen av en markyta; “Denna ram preciserar, förenklar och gör det möjligt att hantera den komplexa uppgiften att undersöka landskapet och utifrån detta utveckla ett förslag” (Kvisthøj 2008.s39). Corner uttrycker dock inte direkt att detta skulle vara ett metodiskt redskap. Det handlar alltså i mångt och mycket om vad den grekiska arkitekten Elia Zenghelis säger: *“... finding a site’s capacity by distinguishing the junk from the potentials”* (citerad i Shannon 2006.s147). Det handlar alltså om att aktivt välja ut egenskaper i landskapet. Egenskaper som man sedan utvecklar vidare till att utgöra bas för ett designkoncept.

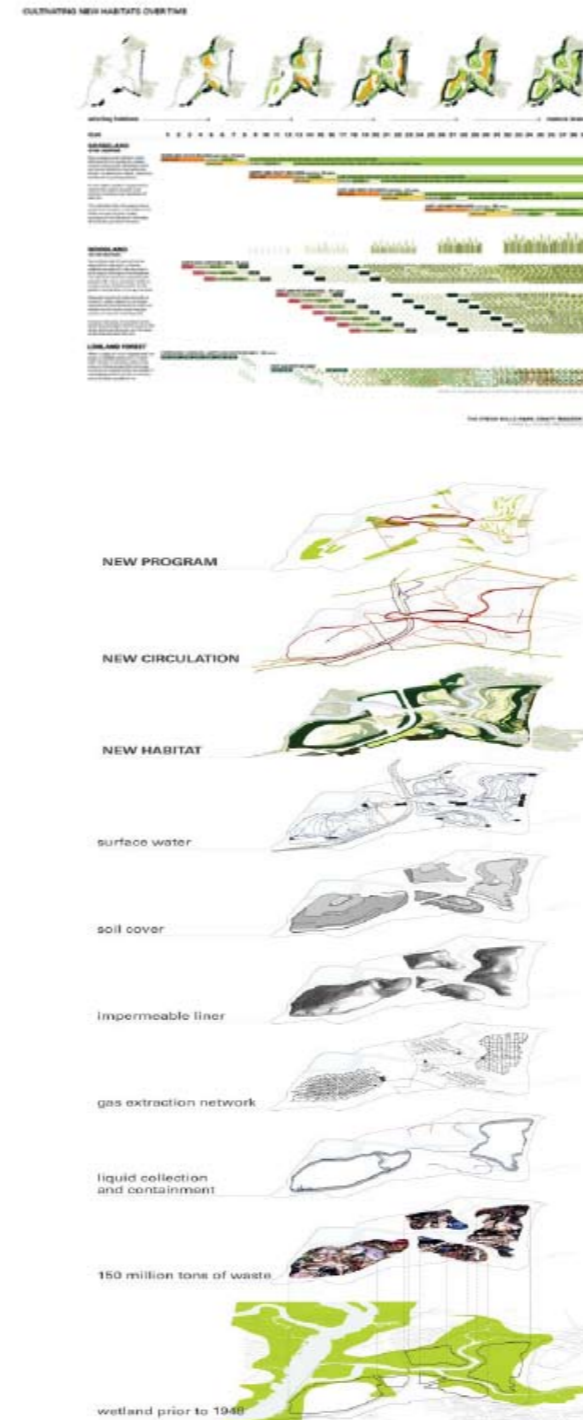
Corner pekar på vikten av att inse att en karta aldrig är en objektiv avbildning av verkligheten, utan istället resultatet av en subjektiv handling av kartmakaren; *“maps make visible, what is otherwise invisible”* (Corner 1996.s18) och vilken makt man besitter som kartmakare i att påverka hur vi människor uppfattar och ser på landskapet. Här nämner han exempelvis hur flygfotot bidragit till en mer storskalig, global syn på vår omvärld:

“the new aerial representations of the twentieth century have effected a new awareness of regional and global ecologies.”(Corner 1996.s18).

Det handlar alltså om att (i likhet med finding as founding-konceptet), som arkitekt eller kartmakare, välja ut vilken information man anser vara relevant att visa och samtidigt vara medveten om det subjektiva i detta: *“One must view with scepticism, then, those who claim to act upon the land with confidence and certainty (as might the “master-planner,” for example), because such actions (measures) are always predicated upon a particular fiction, a representation (itself measured) that is not only ideologically loaded but also subject to shift and revision.”* (Corner 1996.s19)

För att hantera denna problematik så varvar Corner istället dessa konventionella (och traditionellt sett mer trovärdiga) avbildningsmetoder (topografiska kartor, flygfoton etc.) med alternativa, mer nyskapande former, som ensamma annars kan verka abstrakta och mindre övertygande. Dessa alternativa former kan bestå av till exempel diagram,

Under denna rubrik kommer jag att börja med att gå igenom ett antal frågor kring hur man representerar landskapet, hur man “väljer ut” vad som är relevant i ett landskap, och hur användandet av diagram ofta förespråkas i det här fallet. Dessa frågor är viktiga i vårt sammanhang då en av nyckelaspekterna inom landskapsurbanismen är att man baserar sina förslag på just plats-specifika egenskaper i landskapet, ofta ekologiska sådana. Jag kommer slutligen, under rubriken “surface strategies”, att gå igenom ett antal mer konkreta strategier för tillämpningen av landskapsurbanismen, baserat på Corner, Bach:s tolkning av Corner och Wall’s “surface strategies”.

perspektiv, text, snitt m.m. Kvisthøj menar i det här fallet att de konventionella formerna då utgör ett filter som “säkrar” de alternativa formernas effekt, och dess användbarhet i praktiken, vilket skapar en ny, hybrid avbildningsform som tar fasta på landskapet som en levande, processstyrt medium, eller som Christina Kvisthøj benämner det, “livsform” (Kvisthøj 2008.s46). Corner menar alltså att man måste sträva mot mer alternativa sätt att se på och agera i landskapet. Hans mer diagrambaserade, flexibla, processinriktade representationsmetoder ser jag som ett försök till detta.

Diagram:

“For so many strata of culture – from geology to network architecture to urbanism and globalization- landscape is diagram. Like a diagram, it requires no representation. Like a diagram, it has temporal parameters. Like a diagram it is not reliant on any single artefact but rather continuing to produce artefacts in time. It is an organization that is always becoming.” (arkitekten och urbanisten Keller Easterling citerad i Mostafavi 2003. s154)

Den traditionella planen anses alltså ha vissa begränsningar, och inom landskapsurbanismen förespråkas användandet av diagram som ett komplement till denna (Kvisthøj, Corner, Waldheim mfl.). Då diagrammet inte preciserar saker och ting på samma sätt som en planritning, så kan det därmed vara mer lämpligt vid en mer öppen, koreograferad och obestämd “holistisk” landskapsstrategi, där de flertalet komplexa parametrarna också kräver en förenkling, eller en mer tydligare visualisering i form av ett diagram. Urbanisten och föreläsaren på “AA” i London, Lawrence Barth skriver om diagram och urbanism i Mostafavi 2003 och hävdar att *“Diagrammatic practices are more suited to a novel urbanism”*. (Barth i Mostafavi 2003.s33). Ett exempel på detta är Corners förslag till tävlingen om Fresh Kills på Staten Island i New York från 2001. Här skapade Field Operations, på världens största markområde uppbyggt av utfyllnadsmassor, ett förslag som, numera i likhet med de flesta projekt, byggde mycket på diagram. Diagram som i det här fallet detaljerat beskrev hydrologiska system, habitat samt olika program och planeringsstrategier, som i sin tur delades in i ett antal olika faser. Dessa flertalet olika diagram, menar Waldheim, att man kan se som ett uttryck för den enorma komplexiteten detta, och liknande projekt innebär, där en stor mängd information överlagras. (Waldheim 2002.s16)

Dessa diagram illustrerar ofta hur ett projekt är tänkt att förändras över tid- indelat i olika “faser” av utveckling. Detta har tidigare nämnts och är en vanlig strategi inom landskapsurbanismen. Den franske sociologen Francois Ascher talar bland annat om en “reflexiv planering” där ett erkännande av de nutida verkande processerna “byggs in” i plan-

Bild 20: Designförslag “Landscape” Field Operations

eringsprocessen, och som också löpande revideras och korrigeras därefter, i ett antal etapper, eller faser (Ascher referas i Bach 2008.s52). Corner skapade exempelvis i sitt förslag för Downsview park i Toronto 1999, bland annat på grund av de ekonomiska förutsättningarna och på grund av hans syn på att konventionella generalplaner snabbt blir inaktuella, så kallade "interim states", dvs kortsiktiga delsteg i projektets utveckling. Han nämner de första faserna i förslagsdokumentet:

"Among the biggest challenges is simply to change attitudes about the area: "It's perceived by people as a line of derelict industry," Corner explains. "It's hard to see the river now, but once you get there, you see how spectacular it is." The early phases of the project are intended to acquaint citizens with their riverfront, which may spur development that no master plan, however elegant, could anticipate." (Corner citeras i <http://www.jsrussellwriter.com/landscapeurbanism2.html>)

Surface Strategies:

Hur kan man då gå tillväga för att konkretisera eller tillämpa landskapsurbanismen? Bach menar att "surface strategies" kan utgöra basen för en metod att angripa projekt utifrån en landskapsurbanistisk synvinkel. (Bach 2008. s 53)

Han nämner tre "faser" för att angripa en horisontell yta i ett planeringsprojekt, som Corner skriver om i hans text i "a manual for the machinic landscape":

"Land division, allocation, demarcation and the construction of surfaces constitute the first act in staking out ground; the second is to establish services and pathways across the surface to support future programmes; and the third is ensuring sufficient permeability to allow for future permutation, affiliation, and adaptation." (Corner 2003.s60)

Dessa tre faser, eller skeden benämner Bach som (översatt från danska):

1. Gränsdragningar
2. Infrastruktur
3. "Anpassningsförmåga"

Här menar han att de två första punkterna tillhör ett mer konventionellt tänkande inom fysisk planering, där ett landområde styckas upp och infrastruktur etableras. Det tredje punkten blir dock mer konceptuell och omfamnar landskapsurbanismen på det viset att den rymmer både ekologi och – processtänkande samt kräver en dynamisk och flexibel utvecklingsmodell. Den *"bearbejder, flytter og nedbryter de oprindelige grænsedragninger over tid."* (Bach 2008.s53)

De två första "stegen" säkrar det överordnade arkitektoniska greppet

mot framtida utveckling och transformationer. Medan det tredje steget då blir en agent för landskapsurbanismen. Med denna uppdelning så är det tänkt att man tidigt går in och aktiverar anpassningsmöjligheterna, på ett strukturellt plan som påverkar projektets utformning, man bygger alltså in en slags flexibilitet från början. Det optimala, menar Bach är att de tre "lagren" har ett inbördes förhållande mellan sina strukturer och gränsdragningar, som gör att projektet programmatiskt kan varieras utan att man riskerar det överordnade arkitektoniska konceptet. (Bach 2008.s54)

Viktigt för framgången för ett landskapsurbant projekt, är alltså att det arkitektoniska huvudgreppet är grundat på en landskapsbaserad betraktelse och utgångspunkt, och där landskapet och dess strukturer kan "absorbiera" möjlig utveckling över tid, utan att riskera att kompromissa sin arkitektoniska och konceptuella utgångspunkt. (Bach s.59). Detta rimmar ju med Koolhaas projekt i Melun-Senart, som jag har beskrivit tidigare.

Det tredje "anpassningslagret", som alltså utgör det okonventionella "landskapsurbanismslagret" (som därmed är svårast att omvandla till praktik) delar Bach in tre metoder, eller sätt som det appliceras:

1. *Porösa gränsdragningar* -gränserna är flexibla (La Villette, Downsview)
2. *Överlagrade gränsdragningar* -fält med flera funktioner (Unimetal, Agronica Strijp Philips exempelvis)
3. *Konceptuella gränsdragningar* (gränsdragning som är relaterat till projektets överordnade arkitektoniska idé)

Bild 21: Designförslag "Lifescape" Field Operations

Alex Wall använder sig också av rubriken "surface strategies" när han summerar, vad han anser vara, ett antal produktiva principer och strategier för design av det samtida urbana fältet eller ytan. Under dessa rubriker så tycker jag att han på många sätt fångar de problemställningar och principer som jag uppfattar råder inom diskursen kring landskapsurbanism. De lyder:

Thickening: Här menar han att det urbana fältet inte kan ses som en "tunn" yta med bara en funktion, utan att den istället måste ses som ett "tjockt" lager av en mängd tekniska och estetiska funktioner som öppnar upp för en mängd användningsområden. Underjordiska nätverk i Tokyo, eller luftburna passager i Atlanta som i sin tur kopplas samman av hissar, rulltrappor mm. visar på hur den offentliga miljön och dess flöden numer äger rum i ett flertal nivåer och tillsammans utgör en komplex väv av flöden och system. West8:s Schouwburgplein ger han som ett exempel på en yta bestående av en mängd system av både teknisk och estetisk natur. Detta kallar han "thickened surfaces".

Folding: Genom att "skära", "vika" och "förvränga" den horisontella ytan kan man skapa en slags jämn topografi som väver samman interiörer och exteriörer till en kontinuerlig yta. Man kombinerar alltså om flödena av människor och varor på nya sätt som synliggör dem, och de traditionella separeringen i olika zoner blir mer flytande och interaktiv. Hamnterminalen i Yokohama som jag nämnt tidigare ser han som ett exempel på detta.

New Materials: Han menar att utvecklandet av nya och syntetiska material är ett välkommet inslag i den offentliga miljön. Dessa nya material menar han kan främja nya aktiviteter som exempelvis skateboardåkning eller graffiti, aktiviteter han inte anser hota parkens existens utan istället erkänner nya trender inom ungdomskulturen och utvidgar vidden av användningsområden för parken.

Nonprogrammed use: Att utrusta den urbana ytan med möblemang och olika armaturer som kan approprieras och modifieras på olika sätt av användarna skapar varierade och flexibla användningsområden för platsen. Att göra på detta viset istället för att planera utifrån en funktion, tillåter användarna att ta platsen i besittning och uppfinna egna användningsområden för den, vilket gör att de offentliga ytorna uppskattas och används mer av allmänheten. Att på detta viset planera mer "öppet" förespråkas ju bland annat av Geuze, som nämnts tidigare.

Impermanence: Här menar han att behoven och kraven i en stad kan förändras över en natt, och att program och funktion kanske är de mest förändringsbara aspekterna i en stad. Detta måste myndigheter och planerare vara beredda på och kräver att de kan agera vid sådana förändringar utan att exempelvis behöva riva hela områden eller liknande. Man måste alltså designa med vissheten om att saker och ting kan förändras, vilket kräver att man som designer frångår viljan att skapa permanenta lösningar till att istället skapa dynamiska och temporära sådana. OMA:s strukturplan för Melun-Senart är ett exempel på

ett sådant projekt som kan hantera förändringar utan att man för den sakens skull riskerar konceptets integritet, som i själva verket ligger i just denna ovisshet och montage av olika flexibla fält och intryck.

Movement: På senare år har rummen för rörelse och transport i våra städer blivit mer och mer viktiga och fått mer utrymme. De har mer och mer blivit skådeplats för det offentliga livet i dagens städer, och starkare fått rollen som vår tids offentliga torg eller mötesplatser. Detta menar Wall att man som urban designer måste inse och att utmaningen ligger i att omarbete och anpassa dessa vägar eller korridorer för flöden för detta nya offentliga liv. De tidigare nämnda exemplen ifrån infrastrukturprojekten i Barcelona där transportbehoven kombineras med andra urbana funktioner tar han upp som ett exempel. (Wall 1999.s246)

Bild 23: Schouwburgplein

4. The Imaginary

Den fjärde och sista av Corners teman går under namnet *"the imaginary"* (fritt översatt till "det lekfulla" eller "det fantasifulla"). Här menar Corner att det inte är någon poäng med att använda sig av någon av de tidigare nämnda temana för sig själv utan att föra fram vad han fortfarande anser vara det viktigaste för en designer; dvs en designers förmåga att stimulera våra sinnen och att skapa miljöer fulla av minnen, liv och sinnesintryck -den poetiska och fantasifulla delen av designarbete. (Corner 2006.s32)

Sett ur den här aspekten så ser han 1900-talets planering som ett misslyckande, vilken han kritiserar för: *"the over-simplification, the reduction, of the phenomenological richness of physical life..."* (Corner 2006.s32) Ett uttryck för detta får jag förutsätta vara modernismen, med dess tillit till generaliserade och rationaliserade modeller som i de flesta fall skapade livlösa miljöer. För att motverka denna livlöshet, så menar Corner att man bör pendla mellan olika skalnivåer. Landskapsurbanismen förespråkar som sagt strategier där platsen ses i relation till övergripande nätverk och processer, Corner vill dock alltså också framhäva vikten av en känsla för den detaljerade, materiella, intima skalan:

"A good designer must be able to weave the diagram and the strategy in relationship to the tactile and the poetic."(Corner 2006.s32)

Några som kan vara värda att nämna i detta sammanhang är återigen kontoret West 8 som enligt Waldheim; *"överger den dekorativa "mellanskalan" av dekorativt eller arkitektoniskt arbete till förmån för storskaliga infrastrukturella diagram och materialförhållanden i den mindre skalan"* (Geuze refereras i Waldheim 2006.s45). Dessa simultana skalnivåer nämns också av andra författare, bland annat av den amerikanska arkitekten Linda Pollack som skriver om en "oscillation mellan olika skalnivåer". (Pollack 2006.s137) Hon talar om hur man inom modernismen separerade funktioner för att undvika konflikter, och hur denna separeringsstrategi fortsätter att skapa sterila miljöer- *"Moreover, it cannot support the regeneration of an isolated site, whose derelict condition has been produced, in many cases, by its position between radically different scales."* (Pollack 2006.s133) Att identifiera dessa olika skalor och sedan utnyttja dess potential ger oss en möjlighet att skapa nya heterogena, multifunktionella platser mer i fas med dagens utveckling, menar hon.(Pollack 2006.s133)

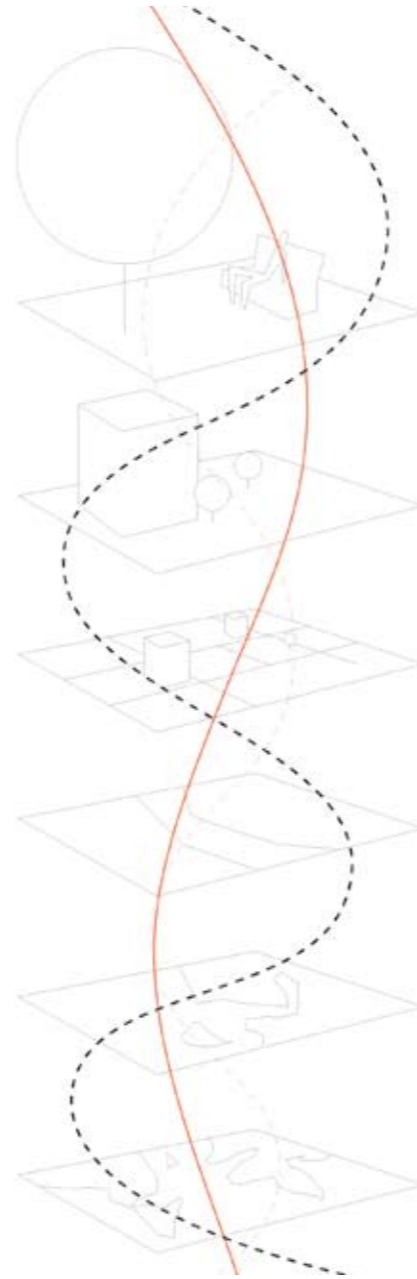

Illustration: olika skalnivåer

Sammanfattning:

Så vad är nu landskapsurbanism? Ja, frågan är inte lätt. Jag anser dock att man ur dessa fyra beskrivna underrubriker kan plocka ut ett antal viktiga aspekter och konkreta teman för landskapsurbanismen, som kan vara relevanta i det fortsatta arbetet.

Hur landskapsurbanismen konkret uttrycker sig, i form av designförslag eller utförda projekt, varierar kraftigt. Begreppet är diffust och det kan vara svårt att säga huruvida ett projekt faller under kategorin landskapsurbanism eller inte. Ett möjligt skäl till detta är att begreppet är relativt nytt, ett annat är att ämnet är väldigt brett och att exempel på landskapsurbanism kan hittas i en mängd olika skalor och sammanhang. En tredje möjlig orsak till otydligheten är att retoriken kring ämnet i vissa fall kan tyckas överdrivet avancerad, då min uppfattning är att vissa författare drar sig med ord och beskrivningar som i många fall hade kunnat förenklats eller som känns överflödiga. Exempelvis har en hemsida skapats där sådana överdrivna meningar och fraser inom diskursen slumpmässigt radas upp, när man trycker på "make bullshit"-knappen i syfte att driva med just detta, exempelvis: *"iterate collaborative urbanisms"*, *"maximize hyper phase-states"*, *"montage dynamic metrics"*, *"exurbanize infrastructural dynamic equilibria"*, *"intensify interactive maps"*...etc. (se <http://www.ruderal.com/bullshit/bullshit.htm> för fler påhittade citat). Men trots vissa tveksamheter och oklarheter så finns det ett antal centrala teman inom diskursen, och det är dessa jag har försökt att identifiera och beskriva i min uppsats;

1. En förflyttning av fokus från objekt till horisontella ytor
2. Processtänkande (gäller inte bara synen på landskapets egenskaper utan även en mer processinriktad arbetsprocess), med ekologiska system som förebild och därmed bl.a.;
 - Förändring över tid, och därmed att projekten delas in i ett antal "faser"
 - Vår omvärld består av sammanlänkade nätverk, i olika skalor. En förändring här skapar en förändring där.
3. Flerdisciplinärt samarbete, där gamla barriärer bryts ned mellan de olika designdisciplinerna och där gamla hämmande konventioner mellan huvudsakligen stad/landskap, natur/kultur etc. byts ut mot en insikt om hur dessa är, och för alltid kommer att vara sammanvävda.
4. -en insikt om landskapets roll som det viktigaste elementet i förståelsen och skapandet av våra samtida städer,

och att landskapsurbanism ofta praktiseras på och kring:

- urban infrastruktur
- av industrin övergivna platser
- på komplexa naturområden där fokus läggs på naturliga processer såsom succession och förändring över tid

Landskapsurbanism

Processes over time
The staging of surfaces
The operational or working method
The Imaginary

förändring över tid
ekologiska system och naturliga processer
naturliga och de artificiella system vävs samman och ses som en enhet
landskapet och dess infrastrukturens förmåga som strukturgivare
landskapet och dess infrastrukturens förmåga som katalysator
komplexitet - tvärdisciplinart
ett brett skalspektrum
en poetisk aspekt

Illustration: struktur landskapsurbanism

KAPITEL 2

LANDSKAPSURBANISM I POSTINDUSTRIELLA SAMMANHANG

Bild 24: Landschaftspark Duisburg-Nord

Landskapsurbanism i post-industriella sammanhang:

Idag visar det stora intresset för gamla industriområden på en positiv, eller romantiserad syn på dessa, kanske speciellt inom designdisciplinerna. Detta påvisas ju bland annat av hur man inom planerarkåren nästan uteslutande väljer att bevara många av de gamla industriella artefakterna, eller byggnaderna i sina visioner för dessa områden (se exempelvis Malmö Stads planer för Sorgenfri, "Varvsstaden" m.m.). Ett tidigt exempel som, i mitt fall, får markera någon slags början för detta tänkande hämtas från Tyskland där detta intresse för industrin och dess landskap formulerades relativt tidigt. Bland annat kom den tyske ingenjören Wermer Lindner ut med boken *"Ingenieurwerk und Naturschutz"* 1926 där han skrev att dåtidens, då moderna, industriarkitektur i själva verket var "ful", men att den var karakteristisk och unik och hur kraftledningsgator kunde tillföra ett monotont landskap "a new allure", och att de tunga industriområdena i Ruhr i själva verket var ett värdefullt bidrag till den regionala karaktären och känslan av identitet:

"The powerful rubble- and one would not want to do without the cinder heaps of the Ruhr, and we recognize them as an inseparable accompaniment to the mining and steel-mill industries and include them automatically in our vision of the homeland as a component of sentimental value" (Körner 2005.s205).

I detta tidiga exempel framhåller alltså författaren dessa platsers viktiga roll som identitetsskapare.

Ett mer aktuellt steg mot dagens syn på dessa områden inom landskapsarkitektkåren togs dock i och med *"Gas Works Park"* i Seattle från 1975, som omnämns som en av de första industriparkerna (Donadieu 2006.s37). Det speciella i detta fallet var att landskapsarkitekten Richard Haag, till skillnad mot tidigare liknande projekt, valde att bevara de gamla industribyggnaderna i sitt vinnande förslag för platsen av den anledningen att de ansågs estetiskt intressanta. (<http://www.washington.edu/research/showcase/1958a.html>)

Under andra hälften av 80-talet uppkom även ett intresse hos fotografer för dessa platser, vilket spädde på den alltmer positiva synen, och framför allt hos myndigheter och planeringsansvariga. Man fascinerades här av det "råa" och sublima på de gamla industriområdena. Fotografierna gav dessa landskap rollen som ett "landscapsintervall" mellan liv och död, urbant och vilt, inomhus och utomhus, tvång och frihet (Donadieu 2006.s40).

Det är just detta landskapsintervall, eller kontrasten som uppstår mellan det vilda och det "tämjda" och processen då det vilda tar över som anses vara extra intressant på dessa platser och det är just ett sådant processtänkande som karakteriserar dagens syn på dessa platsers historiska kvaliteter. (Körner 2005.s210)

Eftersom jag har valt att förlägga mitt projekt till det gamla cementfabriksområdet i Limhamn, alltså en plats som kan kopplas till den post-industriella utvecklingen, så kommer jag att från och med nu rikta in min diskussion om landskapsurbanism mot sådana områden. Jag kommer att ta upp ett antal exempel på projekt som utspelas i liknande sammanhang för att sedan redogöra för ett antal möjliga strategier, ur vilka jag kommer att ta fasta på ett antal principer jag anser vara relevanta för mitt förslag.

Bild 25: "Naturens kolonisering"

Forskare och praktiskt verksamma inom planering och design, allmänheten med flera har i dagens läge en ganska så överensstämmande syn på att det ligger ett värde i att bevara miljöerna och artefakterna från den industriella tidsåldern, dock så har synsätten skiljt sig åt vad gäller hur detta ska ske. Traditionellt sett har fokus legat på mer "statiska" bevarandestrategier, dvs att man har jobbat mot en idealbild där man har favoriserat arter och biotoper som har associerats med just denna "historiska bild" av landskapet-en "statisk bild" (Körner 2005.s194-195). Detta tänkande har även gällt synen på historiska byggnader, som skulle hållas intakta och inte "störas" av spontanvegetation eller mänsklig påverkan. Under 80-talet, i takt med att intresset för dessa platser stärktes, kom dock en reaktion mot detta, då man utvecklade en mer processororienterad syn, där naturens fria utveckling sågs som önskvärd och där mänskliga störningar och även exotiska växter accepterades. Detta nya synsätt gick under flera namn: *"werwilderung"* i Tyskland, eller *"urban nature conservation"* och kan kopplas till det nyuppkomna intresset hos fotograferna, som nämndes ovan. Speciellt "urban nature conservation" har en stark koppling till landskapsarkitekturens dynamiska och sociala, mer användarorienterade syn på dessa områden (Körner 2005.s200).

Förespråkare för detta mer process-orienterade synsättet menar att det historiska värdet och attraktionen i dessa historiska miljöer ligger i just processen av förfall och naturens kolonisering och inte i de historiska objektens ursprungliga tillstånd. Man menar att detta intresse, är ett resultat av ett värde som har byggts upp över tid, och bland annat på grund av hur detta väcker tankar hos betraktaren om tidens och livets gång, och om spåren som där har lämnats efter. (Körner 2005.s212). Den tyske forskaren Andreas Keil genomförde även en undersökning bland besökarna i det tyska Ruhr-området som visade att det är just denna kontrast mellan spontanvegetation och industriella kvarlämningar som uppfattades som speciellt estetiskt intressant. De fascinerades bland annat av kraften hos naturen att bryta ner de mänskliga artefakterna vilket i sin tur gav dem hopp inför framtiden (Keil 2005.s127). Keil kom i sin artikel fram till följande slutsats:

"Spontaneous development of nature should not be suppressed. Maintenance activities can be reduced to the greatest possible extent. Industrial remnants should be preserved. Their aesthetic-emotional functions are especially high if they can be entered and reused. However, their "conquest" by nature should not be suppressed because this process is especially aesthetically attractive." (Keil 2005s128).

Man ska alltså, enligt Keil, bevara de industriella artefakterna, vars värde är extra stort om de kan användas till nya aktiviteter, samt underlätta naturens kolonisering av platsen, då den uppfattas som speciellt estetiskt intressant av besökare (Keil 2005s128). Detta kan vi ta med oss i det fortsatta arbetet med vår plats i Limhamn.

En plats som den gamla cementfabriken i Limhamn besitter alltså, trots dess kanske nedgångna och skräpiga uppsyn, en mängd olika kvalitéer. Ett ytterligare uttryck för detta är den s.k. "Urban Exploration-rörelsen", där man utforskar "alternativa urbana miljöer", såsom övergivna byggnader, fabriker, bergtrum, tunnelsystem och liknande som inte längre anses ha något ekonomiskt värde. I det här fallet ses den speciella atmosfären som det viktiga (http://sv.wikipedia.org/wiki/Urban_exploration). Flera undersökningar visar också på att övergivna industriområden och andra "förbjudna platser" uppfattas som spännande lekmiljöer av barn (Keil 2005.s119). Här kan barnen leka på ett fritt och okontrollerat sätt samtidigt som de får kontakt med naturen på ett sätt som inte är möjligt på andra platser i en stad, vilket i sin tur har en positiv psykisk och fysisk effekt på barnen (Keil 2005.s121). Även ungdomar uppskattar dessa platser, vars ofärdiga utseende stimulerar kreativa aktiviteter, som tex. byggandet av en skateramp, vilket vi sett i Malmö på ödetomterna vid Sorgenfri. För vuxna kan dessa aktiviteter innefatta tex. rastning av hundar eller promenader (Keil 2005.s122). Dessa platser har ett stort rekreativvärde och att identifiera hur de används i dagsläget kan vara en utgångspunkt för framtida designförslag, (Mostafavi 2003)

Hur ska man då som landskapsarkitekt förhålla sig till dessa områden? Traditionellt sett har det varit lite fokus på dynamiska processer pga idealbilden av intakt och ostörd natur. Forskaren Lucia Grosse-Bächle vid Hannovers Universitet i Tyskland menar dock att en ny experimentlusta har dykt upp inom detta fält, möjliggjord av en mer öppen syn på naturen som tillåter ett mer kreativt och dynamiskt växtarbete. I det här fallet ses de naturliga processerna som värdefulla, men man tillåts samtidigt gå in och lekfullt manipulera med och styra dom. (Grosse-Bächle 2005.s234) Den sentimentala synen på dessa områden är även något landskapsarkitektkåren har anammat, och har nästan blivit standard inom dagens projekt. Designstrategierna innebär då för det mesta att de gamla industriella strukturerna eller byggnaderna, precis som dess omkringliggande successionsvegetation (dock i mindre utsträckning) ofta inkluderas som element av viktig kulturell och historisk betydelse i de olika designlösningar som presenteras för dessa områden (Körner 2005.s205). Det är dessa frågor jag kommer in på i nästa kapitel.

Bild 26: Kreativa aktiviteter

aktiviteter på Cementa-området, platsen "tas i besittning":

Bild 27: Eldstad med rokokosoffa vid cisternerna

Strategier:

I följande avsnitt skildras ett antal möjliga strategier för hur vi som designers kan ta oss an platser som har formats av den post-industriella utvecklingen. Den amerikanske konstnären Robert Smithson har haft ett stort inflytande inom detta område, och såg redan på 70-talet möjligheter: *“Ecology and industry are not one-way streets, rather they should be crossroads. Art can help to provide the needed dialectic between them. I am convinced that the future is lost somewhere out in the trash heaps of the non-historic past.”* (Smithson refereras i Mostafavi 2003.s54)

Många författare skriver vidare om denna potential och möjligheterna för landskapsarkitektur och dess koppling till platser som har övergivits av industrin (se till exempel Shane 2006, Mostafavi 2003). Dessa platser karakteriseras ofta av en ovisshet inför framtida användningsområden och en avsaknad av funktionell infrastruktur och vegetation (Donadieu 2006). Genom att bereda ett landskap på dessa platser kan man snabbt skapa en kombination av ekologiska och socio-ekonomiska processer på en och samma plats, vilket integrerar den osäkerhet som ofta finns över tidpunkten för exploatering samt varaktigheten på mänsklig bebyggelse. Därmed behåller man en funktion på platsen, påbörjar dess ekologiska ”rehabilitering” samt bereder grund för ekonomiska, sociala och kulturella aktiviteter. (Donadieu 2006.s38).

Corner definierar tre stadier i denna återvinningsprocess, baserat på Waldheims idéer:

“First the material disconnection of the site from the city, the demolition of the factories; second, the natural (spontaneous plant dynamics) or artificial (plantations) greening the site. Thirdly, this then makes it possible to re-implant in the plant matrix obtained, the economic, residential or environmental activities that are judged relevant.” (Corner refereras i Donadieu 2006.s38).

En annan liknande uppdelning ser man i Charles Waldheims projekt *“decamping Detroit”*, där han delar in processen att omvandla en gammalt industriområde i Detroit till ett landskap i fyra faser: 1.Dislocation 2.Erasure 3. Absorption 4.Infiltration. Dessa innefattar kortfattat att man “kopplar bort” platsen ifrån stadens system, river byggnader, vägar etc., påskyndar växternas etablering genom att sprida fröer, för att sedan påbörja nya byggnationer i det återskapade landskapet. Detta projekt menar Corner: *“...prompts you to reflect on the reversal of the traditional approach to colonization, from building to unbuilding, removal and erasure.”* (Corner refereras i Shane 2006.s59)

Båda dessa exempel menar Corner är karakteriserande i dessa fall, dvs att man ser återskapandet av de naturliga ekologiska systemen på platsen som primärt, antingen genom att låta det ske naturligt genom spontanvegetationens kolonisering eller genom att göra planteringsingrepp- en slags omvänd kolonisering (Corner refereras i Shane 2006.s59). Att på detta viset återskapa vegetation och designa utifrån dynamiska växtsystem anses få mer och mer betydelse i framtiden i takt med att urbaniseringen skapar mer och mer ”avfall” i form av dessa platser (detta nämns av flera författare, se Grosse-Bächle 2005, Berger 2006 m.m.). På många forna industriområden, speciellt på gamla kol- och stålindustrier, är även ofta det bästa ekologiska och estetiska alternativet att låta vegetationen utvecklas fritt, och ofta är detta också det enda alternativet på grund av ekonomiska skäl. (Grosse-Bächle 2005.s244)

“en slags omvänd kolonisering...”

Bild 28: “Manufactured Site”

Jag kommer nu att ta upp ett antal exempel på olika designlösningar för dessa platser under två rubriker: "palimpsests" och "strategies of invasion". De flesta av exemplenekar konstnären Robert Smithson's syn på att naturen och staden inte kan ses separat och i många av exemplen så framhävs och förstärks de ekologiska funktionerna på platsen för platsens besökare. Ofta framhävs även de historiska aspekterna av platsen och på detta viset skapas landskap som dels ifrågasätter dualiteten mellan natur/kultur men även engagerar besökarna i platsens historia. Man döljer alltså inte de historiska spåren, utan framhäver mänskligt bruk (och även missbruk) så det blir synligt. Ambitionen blir inte i första hand att skapa "vackra landskap", snarare handlar det om att fira minnet av dessa platser historia; ett resultat av den mekaniska, industriella tidsåldern och landåtervinningsstrategierna som har baserats på kunskap om de biologiska systemen från den post-industriella tidsåldern (Kirkwood 2001.s148).

Jag menar att detta sammanfattar två huvudsakliga nyckelstrategier för dessa områden: dels projekt som fokuserar på ekologiska processer och dels de "integrationsstrategier" som fokuserar på dessa platser historiska kvalitéter och spår. Båda handlar mer eller mindre om att framhäva processer, "naturliga" och "artificiella". Jag har valt att benämna dessa "palimpsests" och "strategies of invasion". Ofta tas ju hänsyn till båda dessa aspekter, men jag har för att strukturera upp min text gjort denna indelning.

1. Palimpsests, eller "integrationsstrategier"

"The large space we have designed for Paju is a collage of the natural and artificial traces of different times: geological time, agricultural time, large-communication-infrastructure time, Cold War time, time-in-waiting, landfill time. We foster a state of coexistence with these traces." (Beigel, Christou i Mostafavi 2003.s81)

I citatet ovan så beskriver arkitekterna sitt förslag som ett kollage av "spår" från olika tidsepoker och olika skalor. De ser sitt designförslag som en utveckling, eller en förlängning av dessa processer. Detta infattar alltså inte bara de platsskapande historiska processerna utan även att platsen tydliggörs som del av strukturer i olika skalor. Uttrycket "palimpsest" syftar dock först och främst på de historiska processerna, och definieras som: "...a manuscript or tablet that has been written upon several times, often with earlier, imperfectly erased writing still visible." (Krinke 2001.s128). Detta uttryck myntades under 80-talet av den amerikanske arkitekten Peter Eisenman, och står för ett synsätt där landskap ses bestå av en mängd överlagrade, inte helt utsuddade successiva "inskriptioner" från tidigare bruk och kan därmed "läsas" av folk insatta i platsens historia eller av ett tränat öga. Denna läsbarhet utgör en kvalité då den förmedlar de många överlagrade "röster" och gemensamma historier och berättelser som associeras till den aktuella platsen. Dessa spår gör alltså platsen läsbar och skapar en förståelse

för dess uppkomst och historia, och inte minst ger de platsen en unik identitet och en stark koppling till lokala kvalitéter och egenskaper. *"Critical to the recognisability of landscapes, therefore, is their degree of legibility, or the potential for us to "read" their embedded stories."* (Selman 2006.s8) För att dessa egenskaper ska komma till sin rätta är det alltså viktigt att jobba med graden av "läsbarhet" på platsen. Frågeställningar, som denna, som behandlar de historiska bevarandenaspekterna ser jag som centrala vid arbete på dessa platser.

Ett exempel på ett projekt av den amerikanske arkitekten Peter Eisenman där palimpsests-konceptet har använts är *"the Wexner Center for the Visual Arts"* vid Ohio State University. Här identifierade Eisenman två olika "grids" (eller rutnätstrukturer); ett från den omkringliggande gatstrukturen och ett från campusets vägstruktur som han sedan utvidgade in på projektområdet, lade sida vid sida, överlappade och synliggjorde. På detta viset så utmanade han den traditionella uppfattningen om "grids" som något som ger ordning och struktur, och lät istället rutnäten verka i flera olika dimensioner och skalor. Området är fullt av dessa flertydiga, komplexa system för mått och ordning, exempelvis överlappar ett rutnät av lindar ett rutnät av gingko-träd, upphöjda planteringsbäddar med lokalt växtmaterial kopplar till den inhemska prärien och en samling indiagravar kopplar till den lokala kulturen. På en plats är det ett uppehåll i planteringsytorna, där den s.k. *"Greenville Trace"* löper, en uppmätt linje som är en del av ett övergripande nationellt system av rutnät och koordinater, vilket kopplar projektet till en helt annan, mycket större skala. Markmaterialen, i sin tur, följer konturerna från den gamla vapenarsenalen som fanns på platsen tidigare och den nya byggnaden efterliknar även på vissa sätt denna. Projektet eftersträvar inte en singular bild eller ett helhetskoncept. I stället framhävs en mångfald av förskjutna och växlande synsätt. I detta fallet har Eisenman inspirerats av den franske filosofen Jacques Derrida (Krinke 2001.s129).

Ett annat projektexempel som illustrerar tänkandet kring "palimpsests" är *"Byxbee Park"* i Kalifornien av Hargreaves Associates. På platsen för projektet, som är en så kallad "deponi" har landskapsarkitekterna skapat en starkt skulpterad terräng som dramatiskt visar på människans påverkan på platsen, en artificiell terräng som ses mer som ett konstverk eller en skulptur än ett "naturligt landskap". Denna artificiella terrängen ses i sin tur som ett palimpsest, inspirerat av platsens natur och kultur och dess omgivning; stolparna som är utplacerade kopplar till motorvägens skala, en eldsflamma påvisar att det är en deponi med pågående kemiska gasframställande processer under ytan, mönster av betongsuggor riktas mot den lokala flygplatsen och kopplas till den stora skalan, kontexten. De försöker inte få parken att smälta in eller se ut som en vanlig park, utan markerar och framhäver istället denna tid i historien när parker skapas på "artificiell terräng". Man förstärker det "artificiella". (Krinke 2001.s139)

Bild 29: Den ursprungliga hamnbassängen på området 1889

Att synliggöra, alla dessa olika historiska "spår", eller befintliga strukturer i olika skalor framhäver alltså dessa och tydliggör platsens koppling till dessa processer. Förutom att föra fram sin egen tolkning av de dolda lagren av historisk information, så adderar förlagsställarna för dessa områden, ofta på ett lekfullt sätt, medvetet nya lager. (Krinke 2001. s128) Att på detta viset överlagra och väva samman de olika lagren och skalorna, resulterar i en gestaltning av den komplexitet som råder på dagens urbana platser.

2. Strategies of Invasion

Den andra rubriken, vars namn syftar på att man "invaderar" en plats med vegetation, sammanfattar strategier på forna industriområden, eller "återvunnen" mark, som fokuserar på ekologiska processer och dynamiska växtsystem.

En vanlig strategi är att "välja ut" naturliga processer vilka sedan "manipuleras" genom design, exempel är successionsprocesser eller naturlig gallring (self-thinning) (Grosse-Bächle 2005.s238). Grosse-Bächle menar att landskapsarkitekter som jobbar på detta viset inte bara vill bevara naturen, utan också berika den genom en förståelse för de ekologiska processerna där förhållandet mellan människa och natur förstås som en interaktiv process. Vidare menar hon att de experimenterar med en estetik baserad på det vardagliga och det som normalt inte uppfattas som vackert, exempelvis de olika stadierna av tillväxt, evolution, och nedbrytning, som i dessa fall ses som ekologiskt relevant (se "Sudgelände"-natur park, där döda träd lämnas). Dessa förändringar och ovissheten ses istället som något positivt, som en utmaning, som ett äventyr och något att manövrera inom.(Grosse-Bächle 2005) Kombinationen av design och naturliga processer behöver alltså inte vara begränsande, och här ser vi ytterligare ett exempel på hur den begränsande idén om oppositionen mellan naturen och staden/människan ges upp till förmån för en mer "syntetisk" syn.

En vanlig "invasionsstrategi" är att plantera ut en mängd träd organiserade efter ett rutnätsmönster (se exempel nedan). Därmed skapas ett flexibelt landskap som är anpassat för framtida förändringar. Detta jämförs med upplägget i ett brädspele (ex.Go), där nya konfigurationer uppkommer över tid genom planerade ingrepp (Schmid refereras i Grosse-Bächle 2005.s238). I trädbeståndet kommer då sakta men säkert en varierad struktur att uppkomma genom faser av utglesningar av beståndet, vilket leder till nya sorters platsbildningar; skuggiga passager, öppna platser etc. Dessa faser är inte bara icke-önskvärda,men nödvändiga steg på vägen mot ett tänkt slutmål utan framhävs istället som attraktiva i sig själva och ges därmed ett värde (Grosse-Bächle 2005.s238).

"Oerliker Park" i Tyskland, illustrerar denna strategi; platsen ska kunna ha en förmåga att anpassas till ändrade förutsättningar vilket åstadkoms genom att upprätta en "all-purpose"-struktur som kan fyllas med funktioner och modifieras över tid. Med en tidsplan som grund planeras sedan in ett antal ingrepp, vilket i det här fallet kommer leda till att strukturen sakta kommer att upplösas, från en: "initial, stark regularity, a certain irregularity will develop as time passes" (Grosse-Bächle 2005. s237). Grosse-Bächle menar att landskapsarkitekterna här har inspirerats av gallringsprocesser, både naturliga och tekniker ifrån skogsbruket som sedan har omvandlats till kreativa designkoncept (man breddar den ursprungliga griddens på 4x4m till 8x8m och träd som dör återplanteras inte). De successiva ingreppen baseras på en löpande inhämtning av information som beskriver de då aktuella kraven.(Grosse-Bächle 2005.s234) En slags "reflexiv planering", som jag nämnde i kapitlet om "surface strategies" (s24).

Namnet "strategies of invasion" tog jag ifrån de två framgångsrika franska landskapsarkitekterna Michel Desvigne och Christine Dalnoky's projekt vid "the Millenium Dome" i London, påbörjat 1996 (ett stort landmärke i form av en arena med omkringliggande landskap, som skulle markera millenieskiftet). Här skapade de, vad de kallade "ett tillfälligt landskap" ("intermediary nature") tills ett tänkt framtida bostadsområde skulle byggas på platsen och de jobbade efter två tidslinjer: -en kortsiktig med fokus på de öppna platserna för millennium festligheterna – och en långsiktig, med fokus på utvecklingen av den nya stadsdelen. En stor mängd snabbväxande popplar planterades initialt i ett 3.5 meter brett rutnätsmönster för att snabbt etablera växtlighet på platsen (den korta tidslinjen). Dessa gallrades sedan till 7 meters bredd och sedan tills det bara existerade klungor av träd och utifrån den täta skogslika planteringen växte gläntor och stigar fram. Som vid naturliga successionsprocesser så kombinerades här dessa pionjärarter, som i början utgjorde attraktionen, med sekundärarter som sedan tar över med sina kraftfulla former. De säger själva att de med sitt ekologiska arbetssätt strävade efter att definiera en "transform estetik" (Desvigne, Dalnoky refereras i Donadieu 2006), där man ser osäkerheten och förmågan till förändring hos landskapet som grundläggande principer för att hantera ovissheten kring stadsdelens utveckling (Grosse-Bächle 2005.s239). Ett annat av deras projekt är Thomsen-fabriken i Guyancourt, Frankrike där de också jobbade med pionjärvegetation initialt, för att tillsammans med ett antal dräneringsdiken skapa de första bevisen på ett nytt landskap. Sekundärarter planterades också, men när dessa når sitt klimax så förutsätts att fabriken redan har lagts ner, då dessa fabriker ofta har en kort livslängd;"Our desire is to plan all stages of development and to

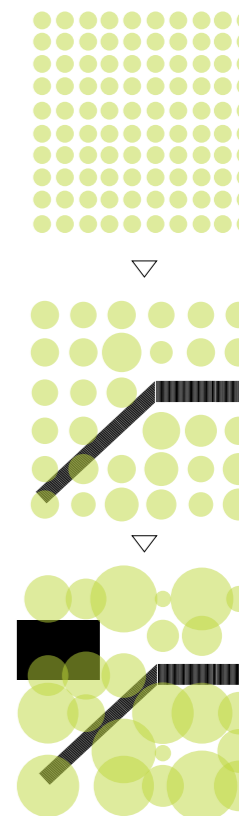

Illustration: "all-purpose" struktur som sakta upplöses

allow them to be experienced during the lifespan of the industrial complex and beyond" (Desvigne och Dalnoky citeras i Grosse-Bächle 2005.s240). Här går man alltså så långt i synen på hur snabbt vår byggda miljö förändras att man till och med planerar för ett nedläggande redan innan fabriken byggts. Sekundärarternas syfte är alltså att definiera landskapet efter fabriken nedläggande. (Grosse-Bächle 2005.s240)

Ett annat väldigt tydligt exempel på en dylik invasionsstrategi är ju West8:s projekt på Schiphol- *"the Green Guerilla"*, som jag beskrev i kapitlet "processes over time"- där 8000 björkar planterades ut.

Bild 30: "Invasionsstrategi", Schiphol

Landschaftspark Duisburg Nord:

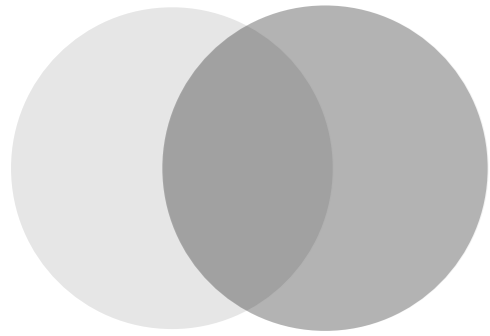
Ett av de mer kända landskapsprojekten som både omfamnar historiska och ekologiska processer är Peter Latz + Partner's "Landschaftspark Duisburg Nord" i det tyska Ruhr-området. Denna "industripark" byggdes under början av 90-talet och var ett av närmare 100 projekt i *"the International Building Exhibition, Emscher Park"* vars huvudsakliga mål var att "förnya de gamla industriområdena ekologiskt för att främja ekonomisk utveckling" (Krinke 2001.s136). Projektet tog plats på ett gammalt masugnsområde och konceptet var att förvandla detta till en park med hjälp av, vad förslagsställarna kallade, en ny metod som värdesatte den industriella karaktären på platsen: *"The tasks of dealing with run down industrial areas and open cast mines require a new method that accepts their physical qualities, also their destroyed nature and topography. This new vision should not be one of "recultivation", for this approach negates the qualities that they currently possess and destroys them for a second time"* (Latz citeras i Krinke 2001.s136). Krinke menar att Latz, i och med detta projekt, var något av en pionjär då han introducerade ekologiskt tänkande i form av respekt för spontanvegetation och kombinerade detta med ett konstnärligt uttryck. (Krinke 2001.s135-138)

Istället för att riva byggnaderna, gav de alltså dessa ett aktivt nytt liv och skapade ett nytt lager ovanpå den existerande strukturen. Exempelvis rymmer den gamla kraftstationen nu bland annat konserter med upp till 8000 besökare. Den gamla masugnen på området integrerades som ett skulpturalt element i den komplexa vävnaden av byggnader och landskap på det nya parkområdet. De existerande industriella fragmenten överlagrades och kombinerades om, och de olika lagren kopplades sedan samman visuellt, funktionellt eller bara till synes på speciella punkter i systemet. Det översta lagret består av järnvägsparken med dess höga gångbroar och det lägsta lagret utgörs av ett vattensystem som integrerades i marknivån. Andra individuella system utgjorde de sammanlänkande promenadstråken på gatunivån, eller de olika fälten av vegetation: *"All these different layers or single parks are connected by the system of linking elements- either symbolically by gardens or substantially by ramps, stairs, and terraces."* (Latz citeras i Krinke 2001.s136).

En annan viktig del av projektet var att rena marken från föroreningar och Latz föredrog i det här fallet s.k. "phytoremediation"-strategier framför mer kortsiktiga lösningar som att forsla bort eller försegla de förorenade jordmassorna. Vissa områden var mer förorenade än andra, och mer naturliga "successionsplanteringar" kombinerades med mer skötselintensiva, formalistiska ytor, där speciella arter krävdes för dess renande effekt på jorden. En dialog skapades även mellan dessa olika planteringsstilar med ambitionen att skapa spännande kontraster. En ytterligare reningsstrategi var att återanvända slaggmassor med högt ph-värde som immobiliserade tungmetallerna i marken för att skapa kullar med unika vyer ut över parken. *"Within the park, the processes of*

Bild 31: Landschaftspark Duisburg-Nord

NATUR KULTUR

Illustration: syntes av natur/kultur

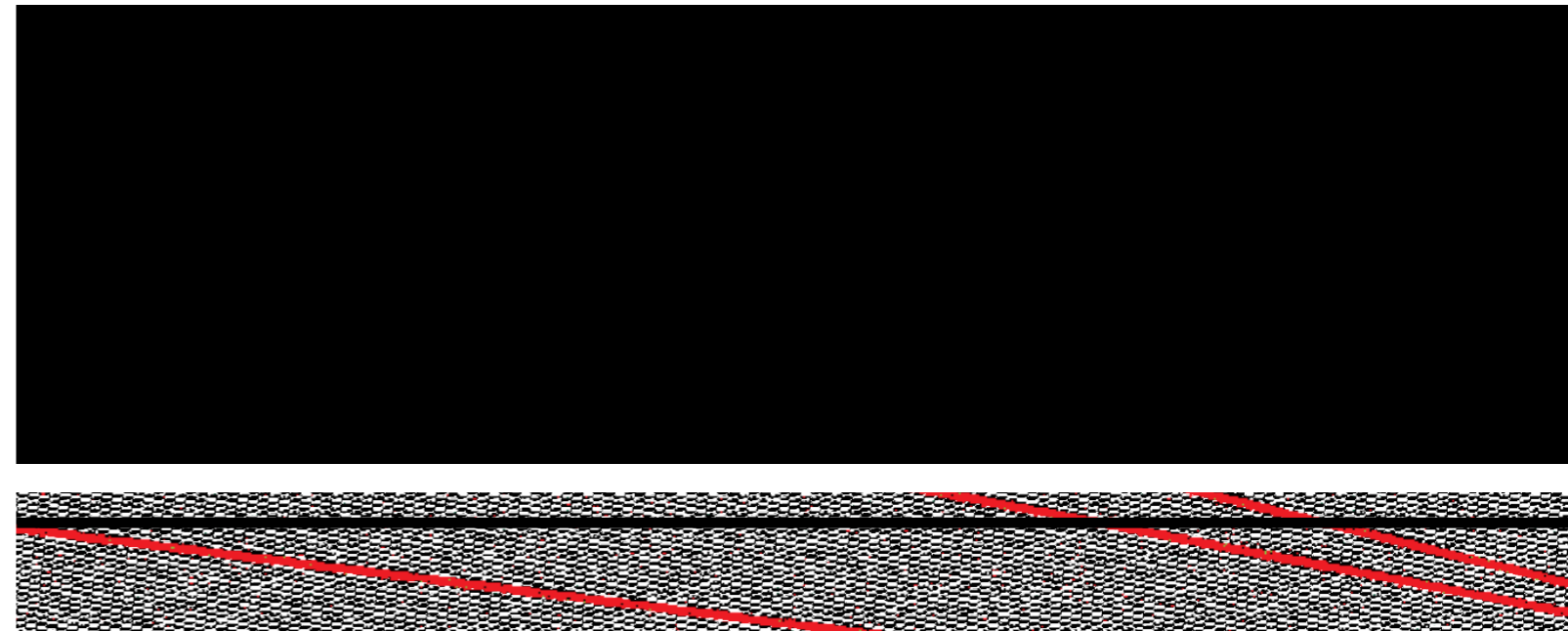
decay, dismantling, repairing, and constructing are all active. The old industrial infrastructure: buildings, bridges, railroads, tunnels, ore deposit areas, and parking lots are reinterpreted as a park“ (Krinke 2001.s138). Att återvinna material var ett annat centralt tema, och exempelvis byggdes vägar, gångbroar och ny jord eller betong skapades av rivningsmassorna. Gångbroarna av återvunnet material målades sedan i olika färger för att kontrastera mot det existerande. (Krinke 2001.s138). Denna kontrastverkan mellan nya och gamla element, mellan spontanvegetation och mer formella planteringar uppfattar jag som ett centralt tema för parken.

En gammal vattenkanal återskapades också varav ett nytt vattensystem skapades i spåren av det gamla. Detta vattensystem täcker hela området och rent vatten rinner i den öppna kanalen för att sedan falla ner i gamla kylbassänger, där det syreberikas. Vattnets naturliga process förenades alltså med de tekniska systemen, och på detta viset lades de naturliga och de artificiella systemen samman, synliggjordes och bjöd därmed in besökaren att se dem med nya ögon.

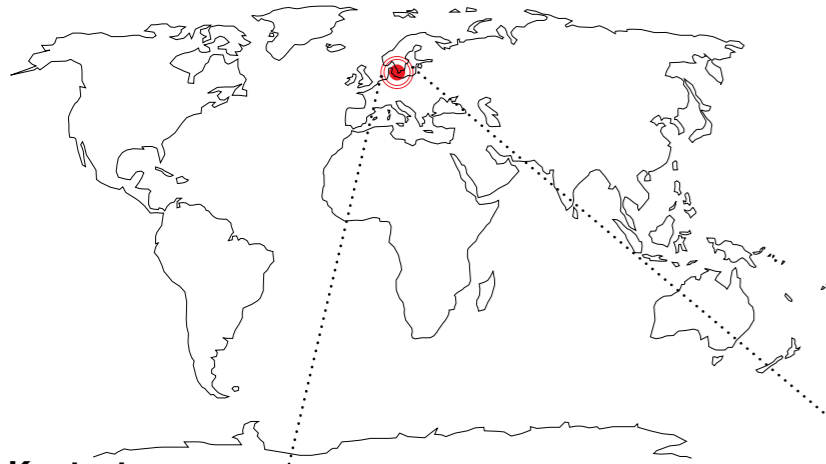
Landschaftspark Duisburg Nord består alltså av en mängd samexisterande lager som alla utgör del av en pågående process, en ständig förvandling mot något nytt. Den gamla industristrukturen utgör en slags "armatur" för nya landskap och aktiviteter, som i sin tur skapar nya lager av minnen och spår. Dessa aktiviteter är exempelvis filminspelningar, konserter, klätterväggar etc. vilka då samverkar med de naturliga processerna, som har förstärkts och är närvarande (Krinke 2001.s135-138).

Landschaftspark Duisburg Nord får utgöra det sista exemplet i min beskrivning av landskapsurbanism och dess tillämpning på forna industriområden. Efter att ha beskrivit vad landskapsurbanism är och hur dess tankar och idéer kan tillämpas på olika sätt och i olika sammanhang kommer jag nu att själv göra ett förslag på hur detta kan tillämpas på det gamla cementfabriksområdet i Limhamn. Min ambition är att ta med mig min nyvunna kunskap inom detta område, välja ut relevanta delar för att sedan använda mig av dessa i mitt förslag.

KAPITEL 3
LANDSKAPSURBANISM PÅ
CEMENTA, LIMHAMN

Limhamn:

Kontext:

Platsen ligger i den expansiva Öresund-regionen där Sverige möter Danmark och Kontinenten.

Platsen får anses väl integrerad i övergripande infrastrukturer, med tanke på dess position vid den tätt sjöfartstrafikerade Öresund, europavägen vid Öresundbron och storflygplatsen Kastrup.

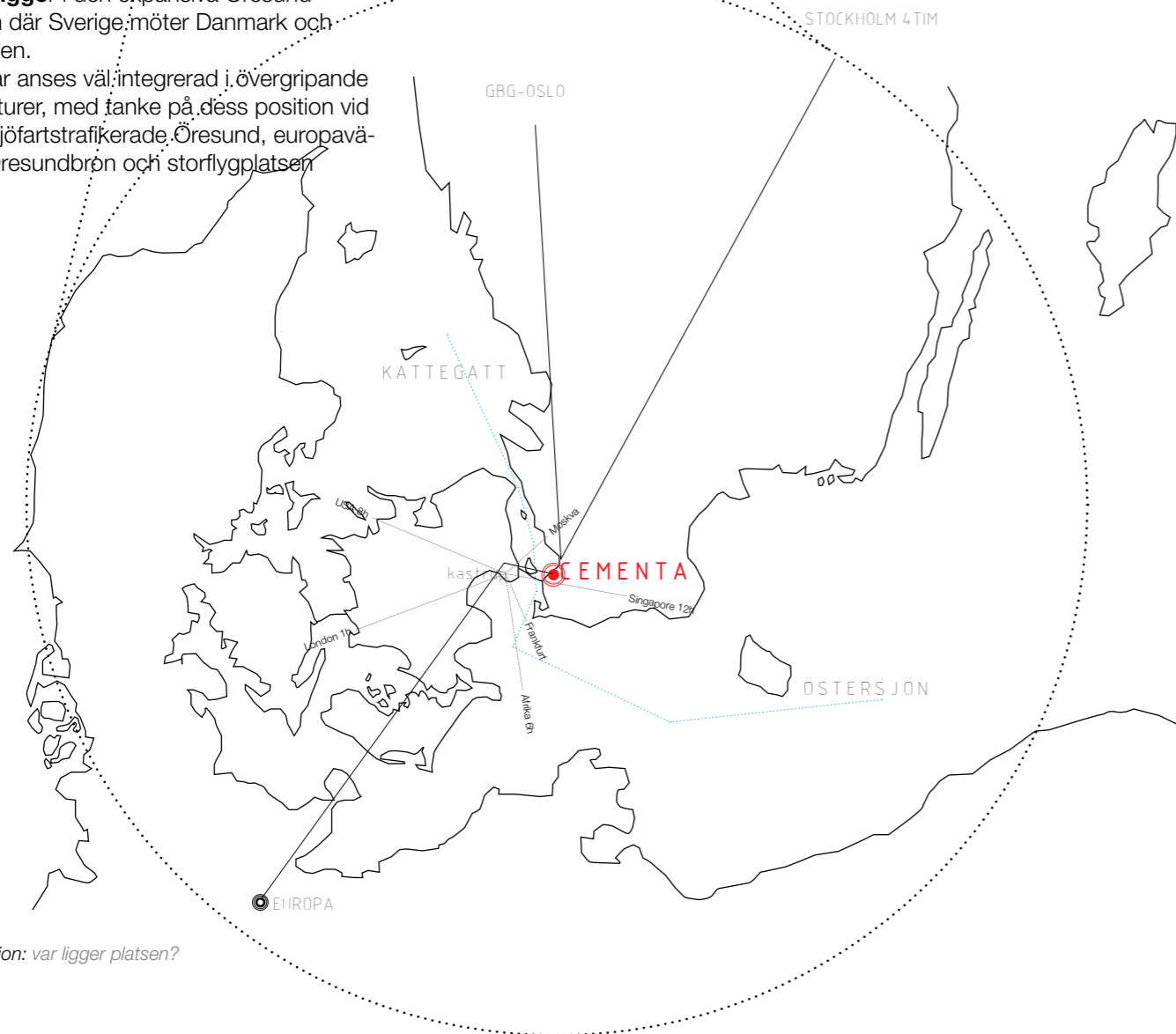

Illustration: var ligger platsen?

Jag kommer i detta kapitel redovisa idéer om hur man skulle kunna tillämpa landskapsurbanismen på det gamla cementfabriksområdet i Limhamn, Malmö.

Inledningsvis kommer jag att ge en bakgrundsbeskrivning till platsen, för att sedan presentera en skiss på hur ett "landskapsurbanistiskt" ingrepp skulle kunna te sig på "Cementaområdet" i Limhamn.

Bild 32: Cementa-området

Området ligger i stadsdelen Limhamn i Malmös södra delar. Större delen av området består av utfyllnadsmark som använts för industri och hamnändamål. Söder om platsen ligger Limhamns centrum, österut ligger det gamla glasbruksområdet, som i nuläget står under omvandling till bostadsområde, och rekreationsområdet Ribersborg.

Bild 33: Vy Cementa-området

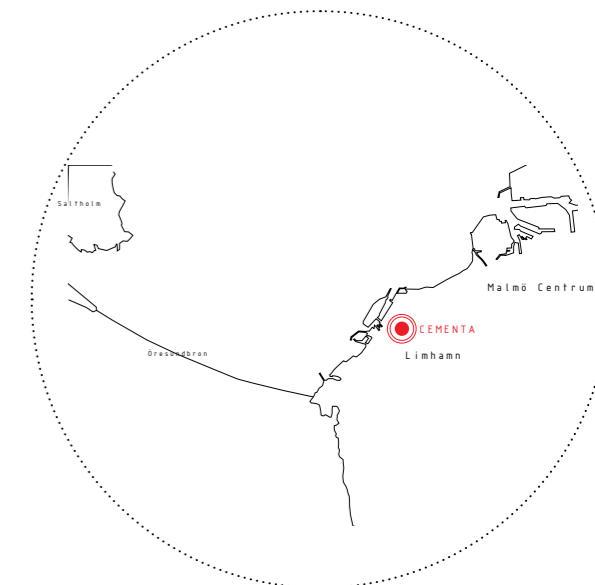

Illustration: Platsen i förhållande till Malmö

Limhamn och kalkbrukets historia:

Området som numera är något av en perifer del av Limhamn ligger i själva verket ungefär vid Limhamns ursprungliga centrum. I kvarteret gråsejen söder om området finns resterna av en gammal kalkugn, som var orsaken till att Limhamn blev ett samhälle för cirka 150 år sedan. Kalkugnen uppfördes i slutet av 1700-talet och Carl von Linné omnämner den faktiskt i hans böcker från 1700-talet.

Det var inte förrän i slutet av 1700-talet som Limhamn började utvecklas som samhälle. Anledningen till detta var samhällsomvandlingar i form av jordbruksreformen, som ledde till att Hyllie by, som tidigare varit centralort i området, splittrades samt att familjen Suell fick två större markstycken inom nuvarande Limhamnsområdet. Detta medförde att familjen kunde hämta kalk från den egna marken och expandera. På strandmarken söder om det nuvarande bruket slogs betesmarkerna ihop till större enheter 1840 och jordbruket effektiviserades, med färre gårdar och minskat behov av arbetskraft. Detta i kombination med befolkningstillväxten ledde till att man började leta efter alternativa inkomstkällor, varav det expanderande kalkbruket blev ett alternativ till det traditionella jordbruket.

Fisket som tidigare varit en bisyssla kunde under mitten av 1800-talet kombineras med ströjobb på bruket vilket markerade övergången från jordbrukssamhället till industrisamhället. Fiskarna bosatte sig då söder om det nuvarande bruket.

Vid den här tidpunkten hade ännu inget riktigt samhälle vuxit fram förutom ett fåtal hus. Strandlinjen låg längs med nuvarande Strandgatan och fiskarna hade precis börjat bygga sina hus på strandmarken (se illustration). Fiskebåtarna drogs upp på land och bryggan användes mestadels till kalktransporter.

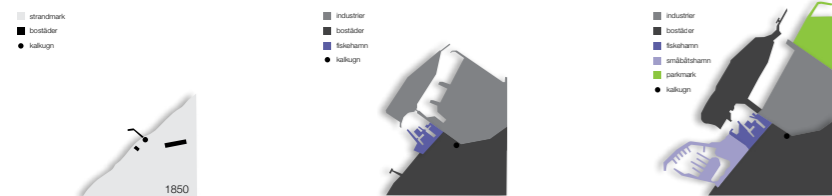

Illustration: Områdets historia

I början av 1800-talet uppfanns cementen i England och 1871 bildades Skånska Cementaktiebolaget, varav cement började tillverkas med lera från Lomma och kalk från Limhamn. Till en början skedde all tillverkning i Lommafabriken och kalkstenen fraktades från det dåvarande brottet via järnväg ända ut på bryggan för vidaretransport till Lomma med båt. Bryggan blev snabbt för liten och omodern varav Limhamns hamn AB bildades och hamnen började fyllas ut 1888. Under denna utfyllning var Ön ännu bara en långsträckt vågbrytare utan kontakt med land. Man hade även insett det opraktiska med att ha cementframställningen i Lomma och man påbörjade arbetet med en ny fabrik, som det än idag finns delar av på det nuvarande fabriksområdet. Nu byggdes också en järnväg mellan Malmö och Limhamn efter påtryckningar från ledningen, och leran från Lomma började fraktas till Limhamn istället. Järnvägen gick ända ut på de pirar som fanns i den stora hamnbassängen, vilka utgjorde förlängningar av Barlastgatan och Packhusgatan (se illustration)

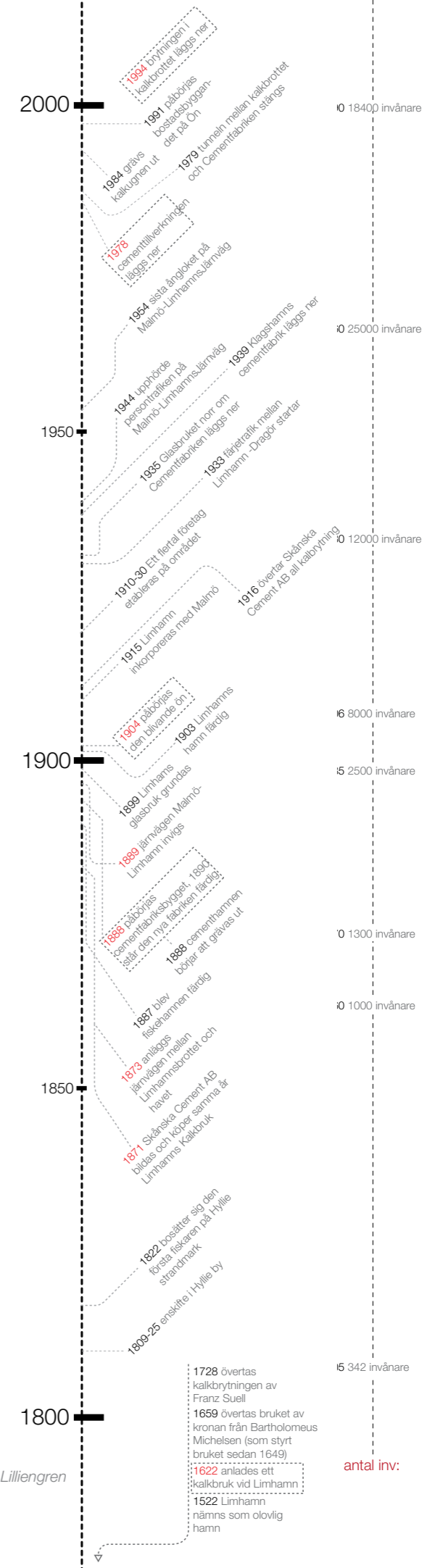

Illustration: Historisk axel (Delin Lillengren 1994.s306-312)

antal inv:

Samtidigt som dessa utfyllnader skedde för utbyggnaden av fabriken så passade även hamnbolaget på att anordna för en fiskehamn. Fler och fler industrier drogs till platsen på grund av infrastrukturen som skapats under 1800-talets slut och utfyllnaderna fortsatte. Kring 1920 fyllde man igen under det som tidigare varit en svängbro ut till Ön på grund av starka strömmar. Industrier som fanns vid den här tidpunkten var cementfabriken, en snickerifabrik, en gödningsfabrik, ett glasbruk och ett skepssvarv. 1930 började färjetrafiken mellan Limhamn och Dragör, vilken skulle fortsätta ända fram till 1999.

De flesta av byggnaderna på det nuvarande fabriksområdet uppfördes under 40- till 60-talet, då industrierna i Limhamn hade mer storskalig karaktär än de nuvarande mer småskaliga verksamheterna. Av bebyggelsen från slutet av 1800-talet finns det järnvägsspår, några enstaka byggnader och ett järnvägsmagasin kvar. Pir-armarna tillsammans med den stora hamnbassängen försvann på 60-talet (se illustrationer) Däremot har fiskehamnen knappt förändrats sedan den anlades, förutom ett tillskott av en småbåtshamn under 60-talet. Värme kraftverket byggdes 1984. (Malmö planprogram...)

Området har med andra ord genomgått kraftiga förändringar genom åren, både vad gäller hamnkantens sträckning och byggnaderna. Dessa förändringar har i hög grad haft ekonomiska faktorer som drivkraft, konjunkturförändringar, olika nivå av efterfrågan, konkurrens etc. Dessa ekonomiska faktorer har inte bara skapat de nuvarande strukturerna på platsen och i området, utan även påverkat landskapet på en större nivå genom dess infrastrukturer som sträcker sig ut som tentakler över regionen. Dessa förutsättningar har skapat en plats med åtskilliga lager av historia och minnen- en "palimpsest".

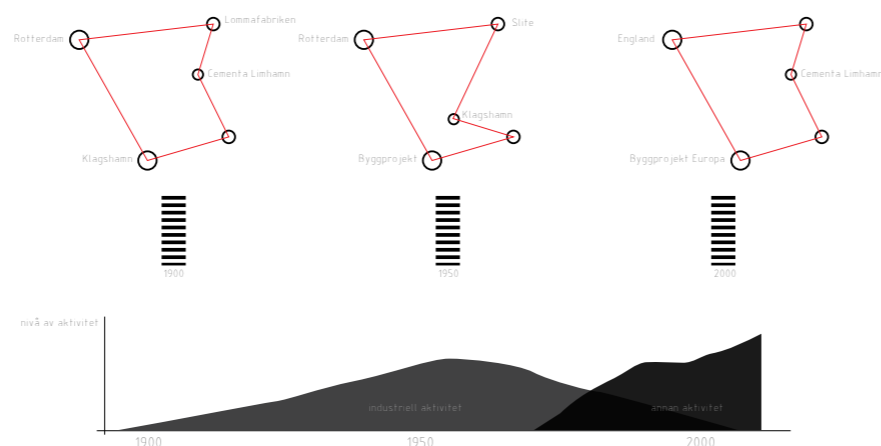
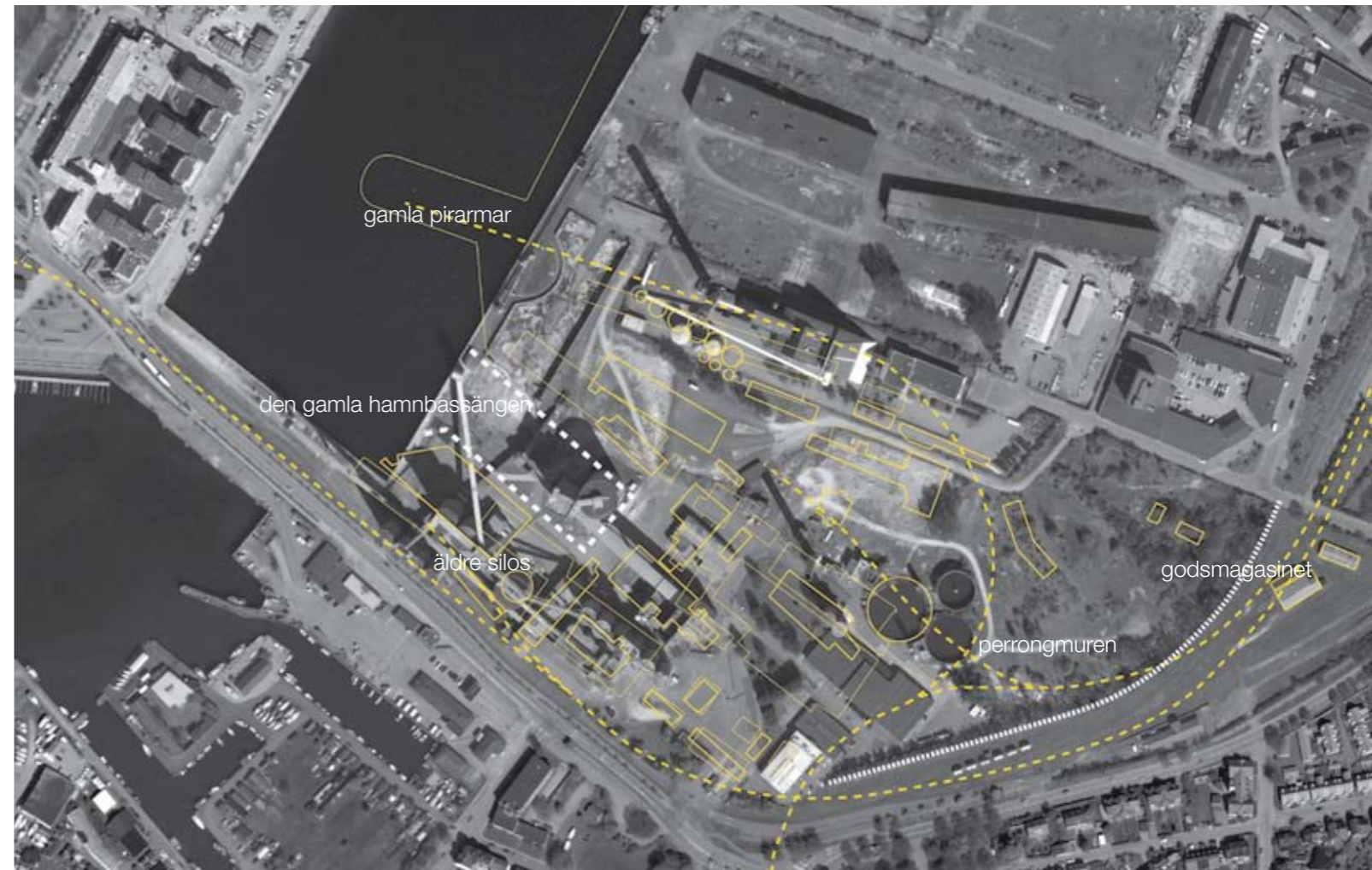

Illustration: Processer och nätverk

Kulturvärden:

Dessa historiska aspekter har resulterat i att Malmö stad i sitt planprogram för området har redogjort för ett antal kulturvärden de anser viktiga att bevara. Dessa inkluderar: de gamla järnvägsspåren och den gamla perrongmuren i södra delen av området som; "ger en viktig historisk förklaring till området och genom dessa kan man avläsa spår från Limhamns historiskt viktiga industriverksamhet", några av de äldre silorna från 1900-talets början och ett intressant godsmagasin på bangårdsområdet i söder. Förutom dessa så nämns också värme kraftverket från 80-talet, som anses ha ett arkitektoniskt värde, kalkugnen söder om området och den speciella friskehamnsmiljön, också söder om området.

De nyare silorna från 60-talet, som från början slöt sig kring den gamla hamnbassängen, vars kajkanter tros finnas gömda i marken anses inte värda att bevara.

Illustration: tidigare bebyggelse på platsen (baserat på 1917 samt 1946 års kartor)

Dagens situation:

I dagsläget har NCC köpt marken med planer på att bebygga området. Cementa AB har viss verksamhet fortfarande på platsen i form av lastning och lossning från kajen samt kontorsverksamhet. Denna är tänkt att upphöra helt 2011, då nya kontorslokaler ska stå klara i norra hamnen i Malmö. NCC har inga planer att påbörja några ingrepp på området innan dess, förutom möjligen vissa markarbeten för att avlägsna eventuella föroreningar från industriverksamheten. (Lennart Björklund NCC)

Den gamla cementverksamheten, som är själva anledningen till Limhamns framväxt, är alltså på väg att gå i graven efter flera hundra år och skall ersättas med nya funktioner i form av ett bostadsområde. Kommunens mål är att riva de flesta industribyggnader men lämna ett par av silorna då de anser att dessa ger "stadga och skala till en ny struktur" (se planprogrammet). Detta nya bostadsområde kommer på grund av det attraktiva läget vid vattnet och läget i den populära stadsdelen Limhamn, att riktas mot en mer förmögen målgrupp.

Min uppfattning är att en stor del av Limhamns identitet ligger i detta historiska industriella landskap och dess byggnader. En central fråga i mitt designförslag kommer att vara hur detta viktiga industriella arv kan förvaltas i framtiden.

Bild 34: "Informell entré" och lummig vegetation

området innehåller flera kontrasterande miljöer. Från lummigt och småskaligt, till kolossala betongkonstruktioner...

Bild 35: betong och transportband

Situationsplan:

"glasbruksområdet" (se separat planritning)

kraftvärmeverk

bro mot "ön"

uppvuxen ruderat-vegetation

höga silos

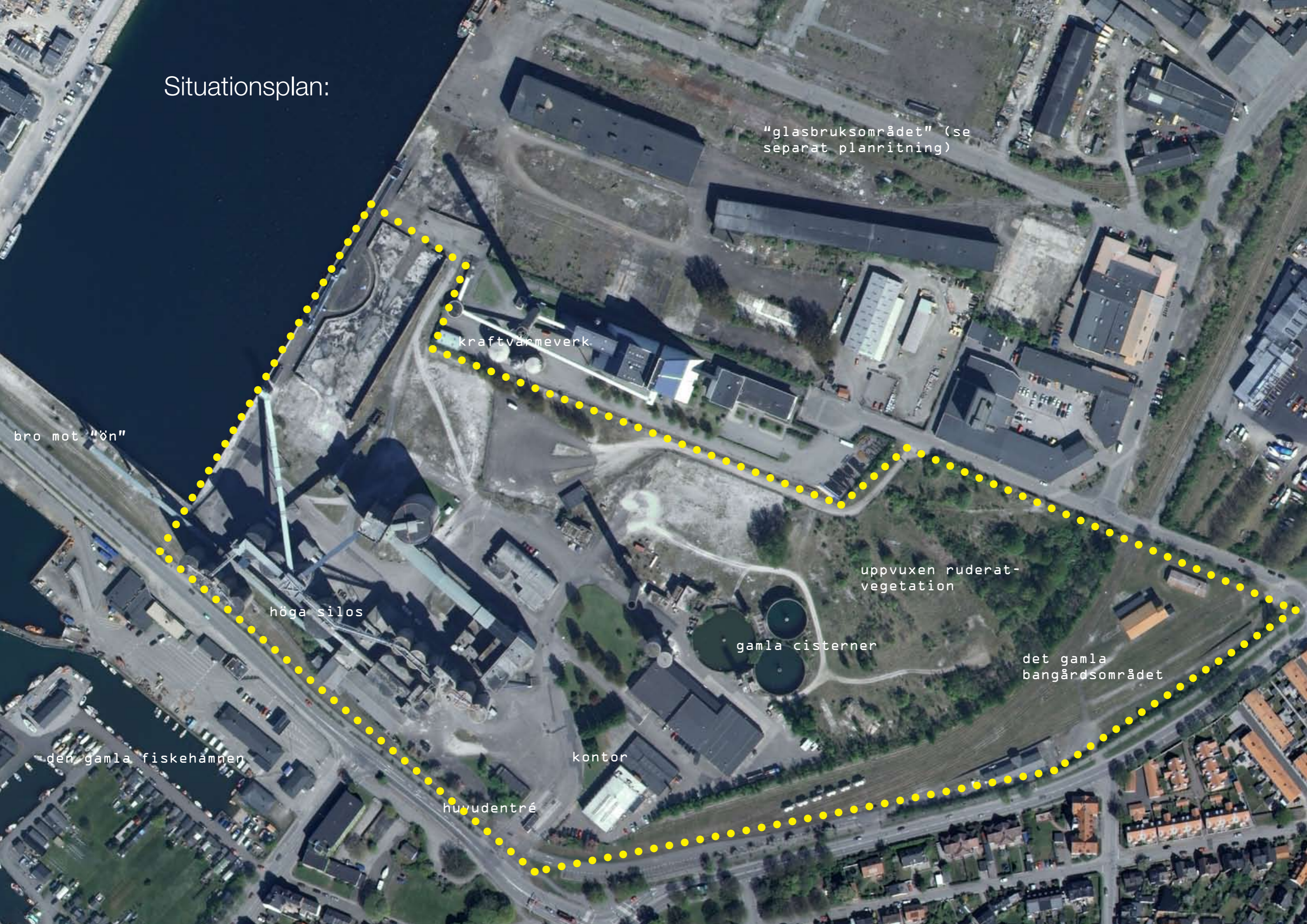
gamla cisterner

det gamla bangårdsområdet

den gamla fiskehamnen

kontor

huvudentré

områdeskaraktär:

Området kan delas in i tre huvudsakliga delområden:

1. Industribyggnader

2. Ruderatområde

3. Bangården

Som i sin tur kan delas in i ytterligare delområden:

1a: äldre ind. bebyggelse, högre silos
1b: nyare ind. bebyggelse, högre silos
1c: öppen asfaltsyta
1d: parkvegetation (avenbok, körsbär, poppel)
1e: kontorsbyggnader

2a: ruderatvegetation av öppen karaktär
2b: äldre industribyggnader, skorstenar, silos samlas kring tre cisterner i det öppna ruderatlandskapet
2c: uppväxt ruderatvegetation (säl, björk, poppel)

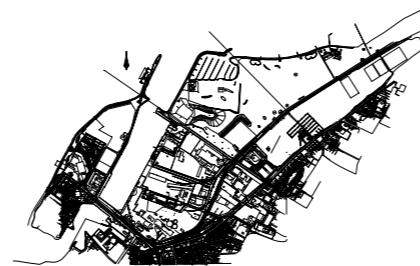
Illustration: Platsens olika lager

byggnader

järnvägsspår

grundritning

platsbeskrivning:

I **Malmö stads planprogram nämns** som sagt ett antal kvalitéer som anses viktiga på platsen, dessa inkluderar inte bara vissa av de äldre byggnaderna utan även den befintliga spontanvegetationen på området. Den gamla bangården anses exempelvis kunna utgöra en viktig grön länk mellan Ribersborgstranden och Strandparken söder om området och ambitionen är i planprogrammet att skapa en "ruderatpark" på platsen. Områdena kring den gamla perrongmuren anses också innehålla en mängd bevarandevärd spontanvegetation. Andra element som kommunen vill bevara är kvartersträckningen mot vattnet och mötet/fronten mellan tät bebyggelse och havet.

"I Limhamns industriområde finns ett värdefullt ruderatmarksområde som har goda förutsättningar att utvecklas till ett intressant och annorlunda komplement till Malmös befintliga parkutbud. I samband med att industriområdet omvandlas skulle ruderatmarken kunna tas tillvara och utvecklas till en naturpark på ca 3-6 hektar. Naturparken skulle bidra till att reducera bristen på gröning och grannskapspark i delar av Limhamn. Dessutom skulle den bli ett mycket viktigt grönt område i Kuststråket, där den utgör en viktig förbindelse mellan Ribersborgsstranden och Strandparken." (från Malmö grönsplan)

Eftersom området är ett gammalt industriområde är det väl integrerat i stadens infrastruktur- och vägsystem. Dagligen passerar en mängd människor på Limhamnsvägen platsen på väg ut till Ön, Bunkeflo eller Sibbarp.

Bebyggelsen kring platsen är nybyggda större flerbostadhus och radhus på Ön, mindre villabebyggelse och 1800-talslängor söder om industribebyggelse österut.

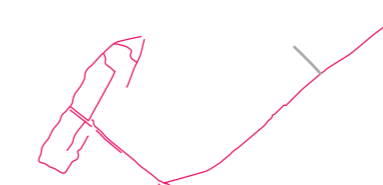
Området är knutet till det gamla kalkbrottet och till Malmös centrala delar med en den gamla spårsträckningen. Denna har nyligen plockats bort på sträckan mot kalkbrottet, medan sträckningen mot stan finns kvar. Denna del har övertagits av en mängd intressant spontanvegetation och skulle på grund av dess sträckning och läge kunna vara intressant att återanvända till möjligen en spårvagnslinje eller ett gångstråk av ruderatkaraktär.

Illustration: Olika typo-morfologier

vatten

cykelvägar

bilvägar

“Kustlinjen”:

För att anknyta till den gamla järnvägen som korsar platsen, så dök ett förslag upp tidigt. Detta förslag bestod av att återanvända dessa spår för en ny spårväg. Denna idé har jag kallat “Kustlinjen”.

De gamla järnvägsspåren kantas av intressant spontanvegetation i olika form, som på ett spännande sätt skulle kunna integreras i ett framtida förslag.

Jag kommer inte att fördjupa mig i denna idé utan bara nämna att jag tror att detta skulle kunna utgöra en framtida hållbar lösning, då man både fångar in transportproblematiken i städerna genom att skapa en mer miljömässigt hållbar lösning; en spårväg, samt att man återvinner de industriella “avfallet”, eller kvarlämningarna istället för att bara riva i vanlig ordning.

Bild 36: den gamla järnvägen

stationer “Kustlinjen”

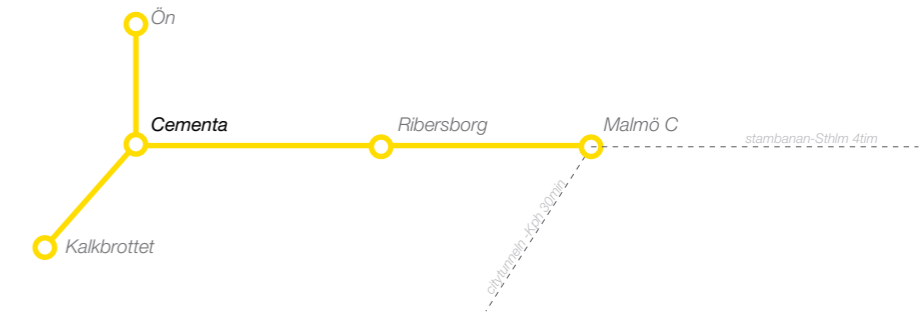

Illustration: “Kustlinjen”

Återanvändning av den gamla järnvägssträckningen

Föreslaget nytt spårvagnsnät och möjlig placering av stationer:

landskapsurbanism på Cementa?:

I följande avsnitt tillämpas landskapsurbanismens tankar och idéer på Cementa-området.

Jag har valt att fokusera på och välja ut ett antal tankar och koncept av de jag tidigare har beskrivit i uppsatsen. Dessa inkluderar bland annat (förutom grundprinciperna om förändring över tid, fasindelning, flexibilitet etc.):

- Bach's "Surface Strategies"
- "Finding as Founding"- konceptet
- "Palimpsests"
- "Strategies of Invasion"

Dessa strategier kommer sedan att appliceras över tid, varav jag kommer att redovisa ett processdiagram för hur detta kan tänkas ske. Allt i enlighet med de tekniker och metoder jag har beskrivit i texten. Mina föreslagna landskapsingrepp är sedan tänkta att strukturera den framtida bostadbebyggelsen på platsen.

Jag vill påpeka att mitt förslag får ses som en skiss. Exempelvis är en viktig aspekt av landskapsurbanismen ett fler-disciplinärt samarbete, där experter inom olika områden anses krävas för att kunna ta sig an dagens komplexa urbana miljöer. Jag har inte haft möjlighet till detta och jag har också varit begränsad tidsmässigt.

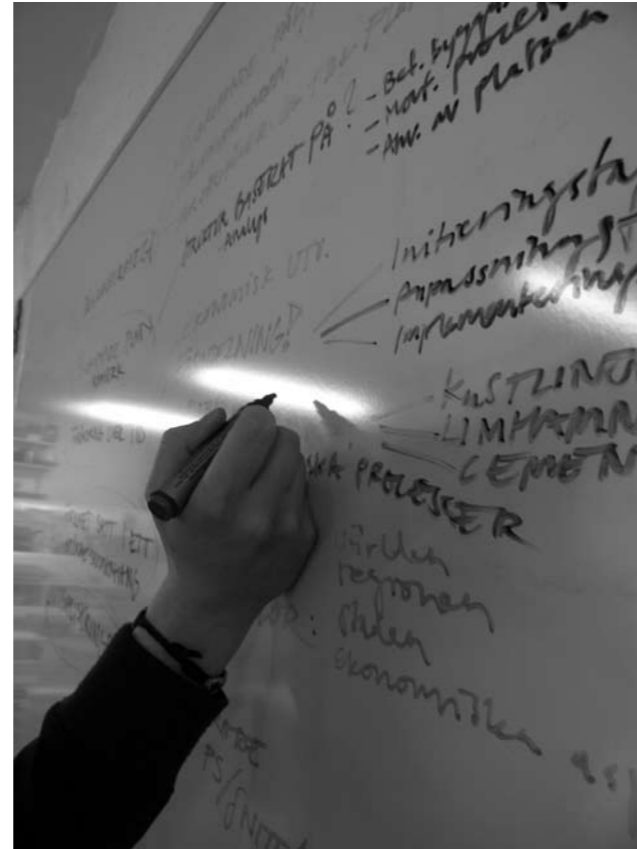

Bild 37: "Designprocessen"

"fältramen": "finding as founding"

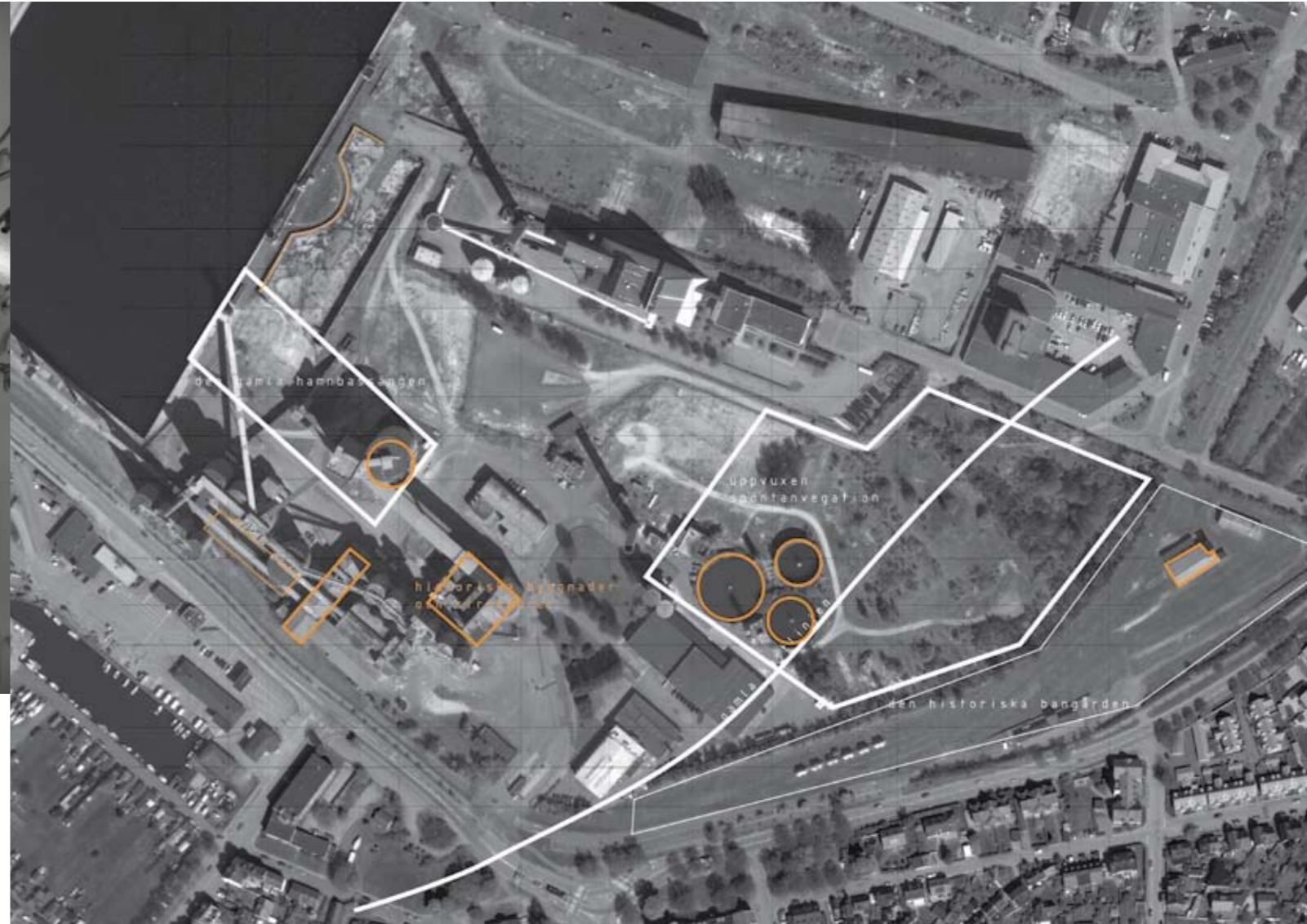

Illustration: "Finding as Founding"

Kvisthøj skriver om Corners koncept om "finding as founding", dvs att man i sin analys av ett specifikt landskap, för att förenkla, väljer ut vad man anser relevant, och som man sedan låter utgöra bas för sitt designkoncept. Hon liknar, i sin tur, detta med en biologs användning av en så kallad "fältram" som läggs över landskapet. (Kvisthøj 2008.s39)

Jag har lagt fältramen över Cementa-området, och "hittat" ett antal egenskaper eller processer jag kommer att utveckla vidare i mitt designförslag. De är:

- **spontanvegetationens etablering och kolonisering av platsen**, såklart den mer uppvuxna vegetationen (se karta ovan) men även lägre fältskiktsvegetation
- **de befintliga historiska byggnaderna och strukturerna** (som huvudsakligen riktas mot vattnet), främst de äldre och:
- konturerna och kanterna av den numera dolda **hamnbassängen**, och:
- **den gamla bangården** och de gamla järnvägsspåren
- kontrasterna som skapas när spontanvegetationen "tar över" byggnaderna
- **den ursprungliga kustlinjen** (se ovan)

Surface strategies:

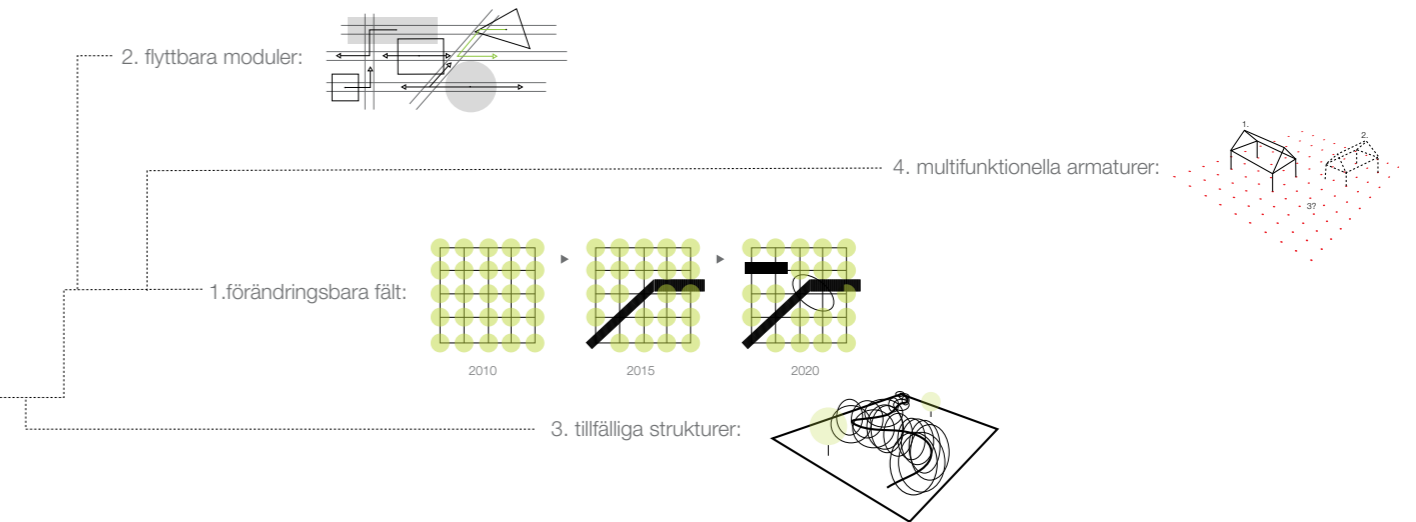
Bach tolkar Corners metoder, och delar in processen att angripa en horisontell yta i tre faser (se s.46): -gränsdragningar, -infrastruktur och -anpassningsförmåga, de två första skedena tillhör konventionella tekniker medan det tredje blir en "agent för landskapsurbanismen". (Bach 2008.s54) För att kunna tillämpa landskapsurbanismen, och i detta avseende då skapa ett mer okonventionellt designförslag, är det alltså detta tredje lager jag bör fokusera på.

Jag har skissat på ett antal möjliga design-ingrepp som skulle kunna falla in under detta lager (se illustration till höger).

Andra designkoncept jag valt att jobba vidare med är som sagt palimpsest-konceptet, där historiska aspekter förs fram och hur dessa kan kontrasteras mot nya ingrepp eller vegetationen. Även så kallade "invasionsstrategier" där etablering av vegetation ses som ett första viktigt steg i återvinningen av dessa områden, och där spontant uppkommen vegetation värdesätts kommer att finnas med. Mitt designförslag kommer att avslutas med ett processdiagram där en tidsplan för de olika ingreppen illustreras.

Illustration: Skiss strategier

Designskisser:

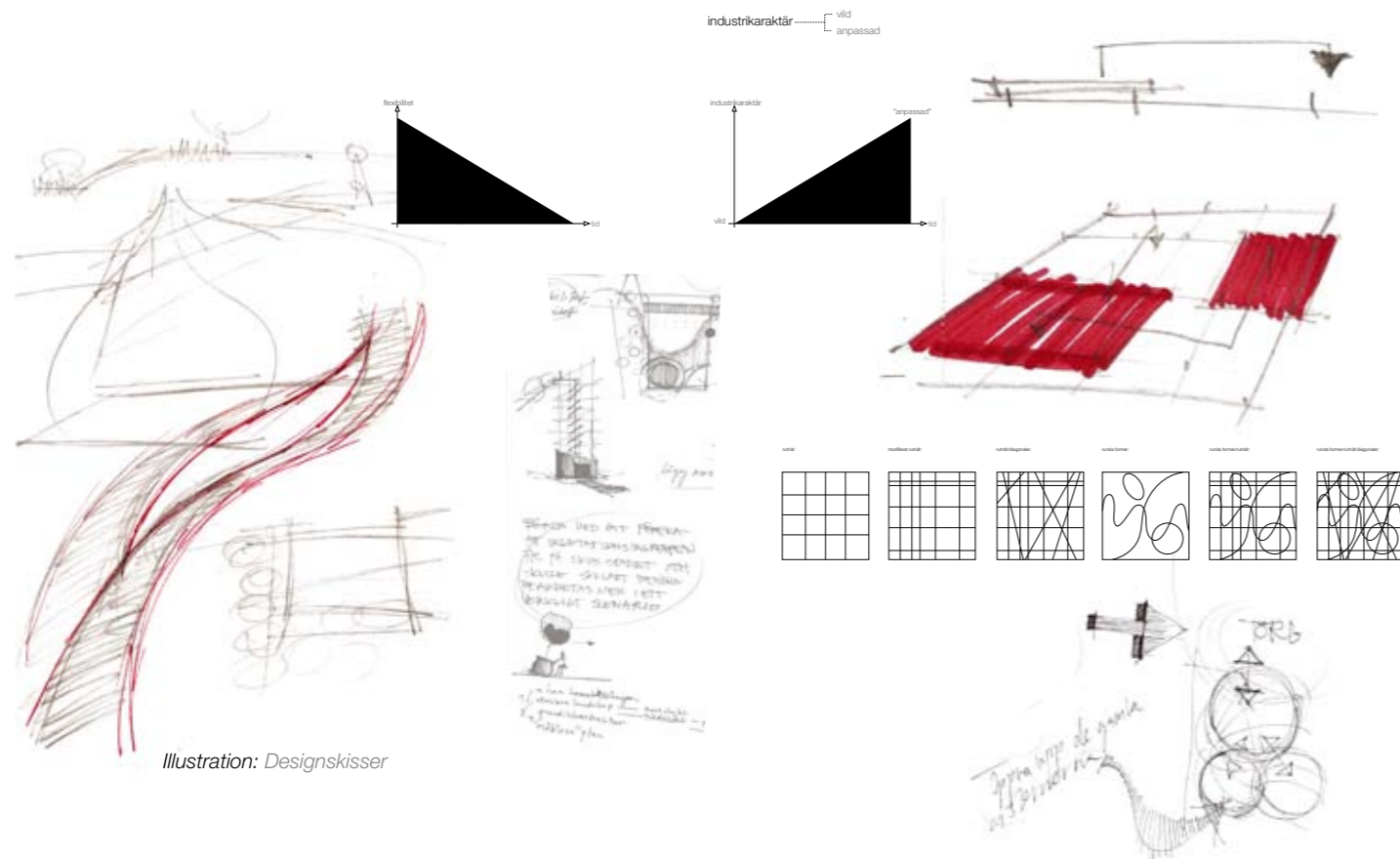
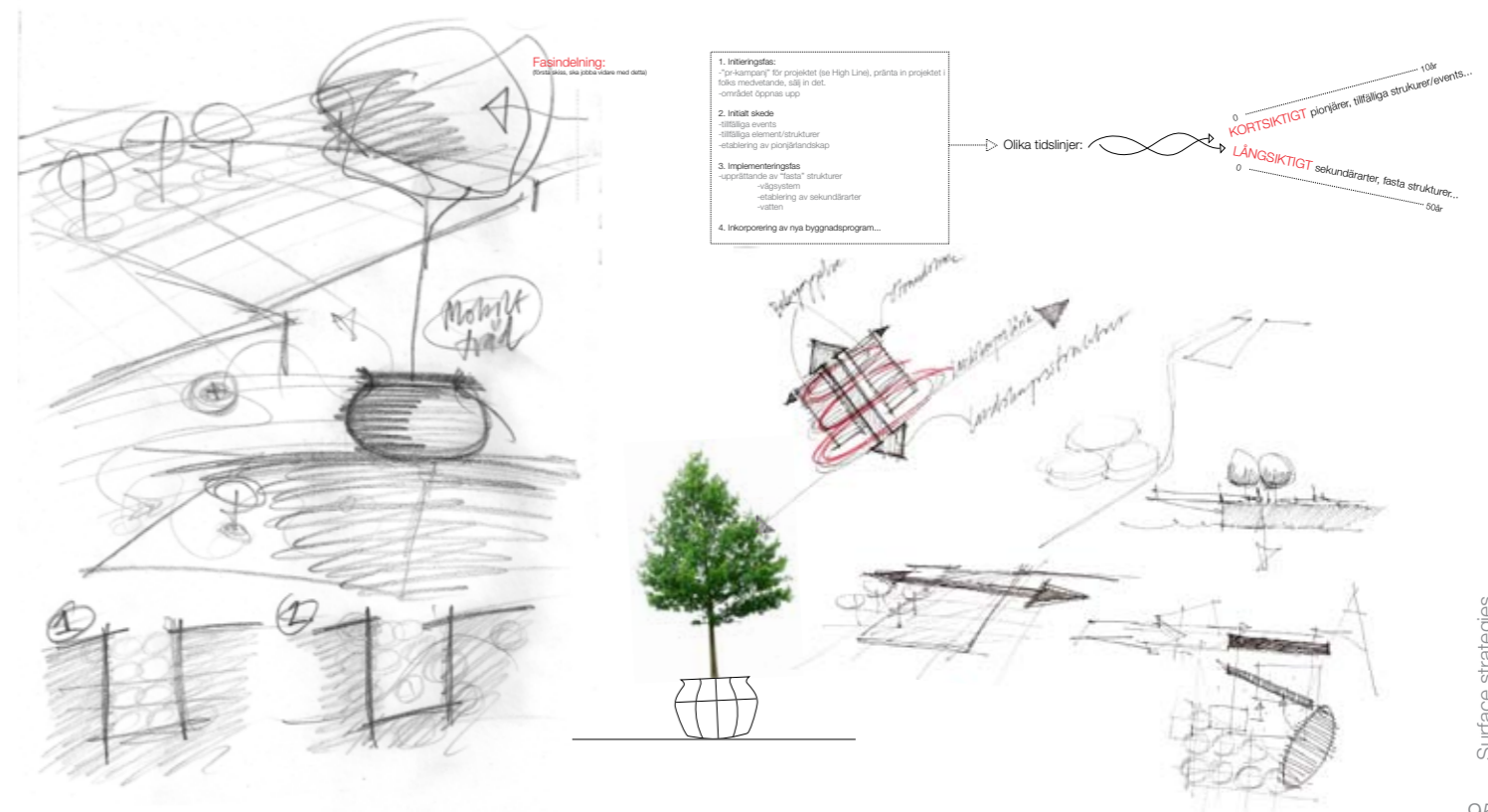

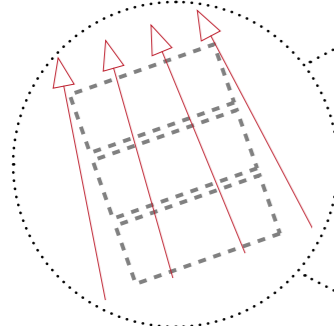
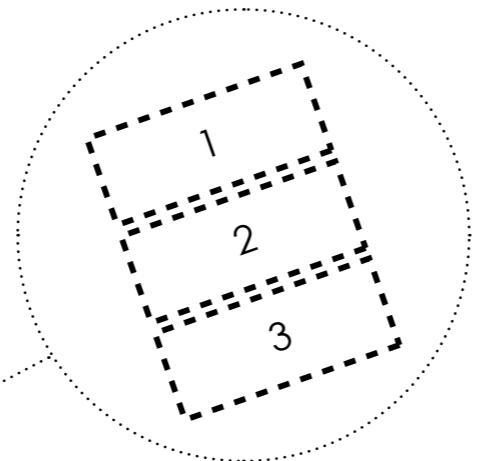
Illustration: Designskisser

Övergripande idé:

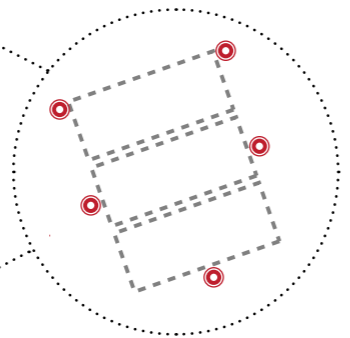
Mitt förslag för hur cementaområdet kan utvecklas till ett bostadsområde innebär något förenklat att området kan delas in i **tre karaktärsområden** (se diagram nedan):

- 1. tät bebyggelse** högre hus möter vattnet och rimmar med de befintliga silorna. Formell vegetation.
- 2. byggnader och spontanvegetation** bebyggelse av lägre densitet där kontraster mellan ruderatvegetationen och de industriella artefakterna eller de nya byggnaderna uppmuntras.
- 3. öppen parkkaraktär** ett parkområde binder ihop Ribersborgsstranden med de gröna rekreationsområdena i Sibbarp. Befintliga spår och byggnader bevaras.

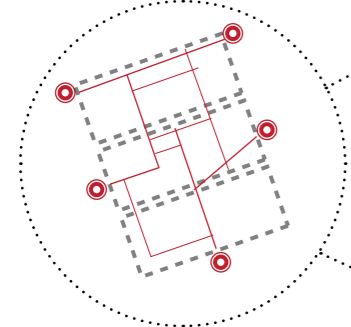

Den framtida bebyggelsen kommer sedan att struktureras och riktas mot nordväst dvs. mot kajen. Vilket baseras på befintliga, och historiska strukturer på platsen, men även i omkringliggande områden.

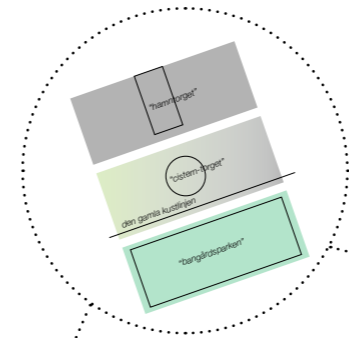
Då området i dagsläget är avstängt kommer ett antal entrépunkter initialt att öppnas upp. Området kommer då sakta att eroderas genom att "informella rörelsestråk" bildas.

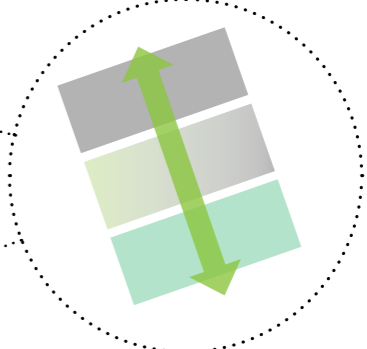
Entrépunkterna kommer på detta viset att kopplas ihop spontant. Dessa nya stråk kommer tillsammans med de befintliga strukturerna bilda en bas för områdets framtida infrastruktur.

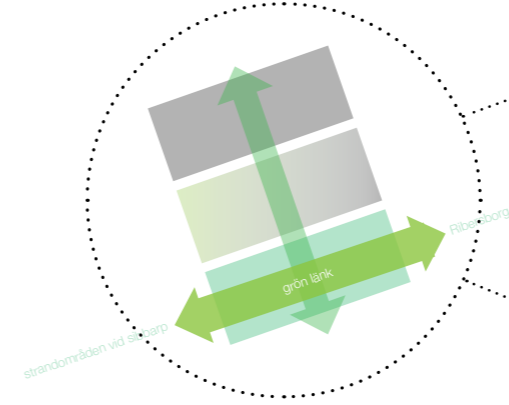
Dessa tre karaktärsområden...

...rymmer sedan fyra centrala landskapsingrepp:
 - "Hamntorget"
 - "Cisterntorget"
 - "Kustlinjen"
 - "Bangårdsparken"

...som tillsammans bildar områdets huvudsakliga formgivande landskapsstruktur:

Bangårdsparken utgör en grön länk i rekreationsområdet "kuststråket".

Den framtida bebyggelsen samlas sedan huvudsakligen kring denna landskapsstruktur och infrastrukturen. Strukturer baserade på egenskaper i det lokala landskapet.

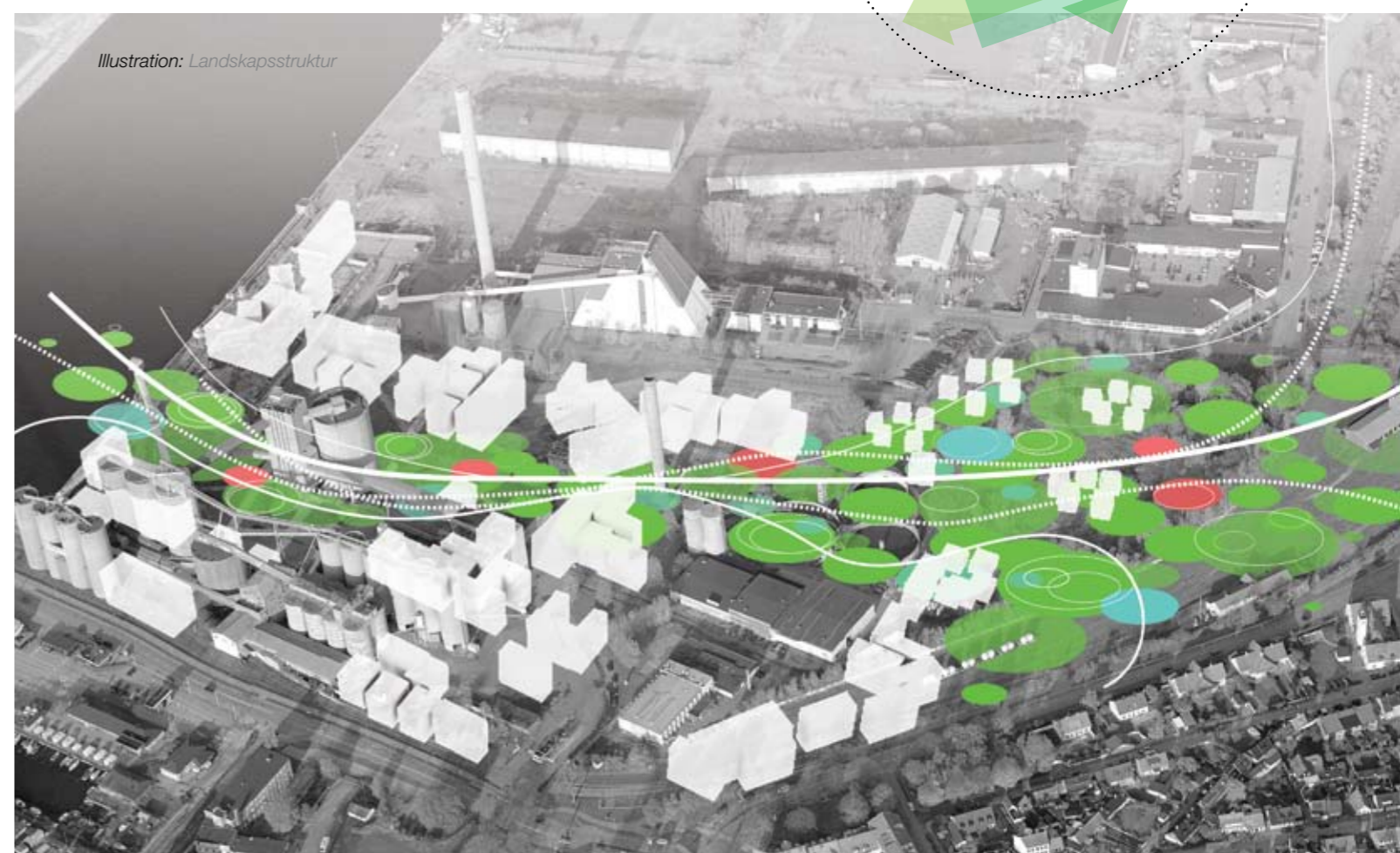
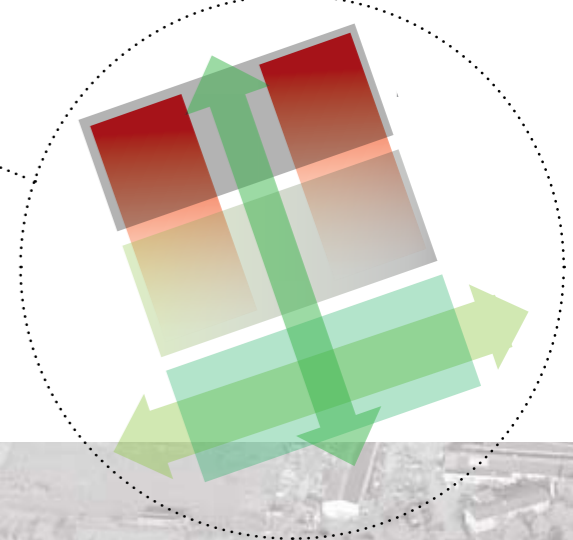
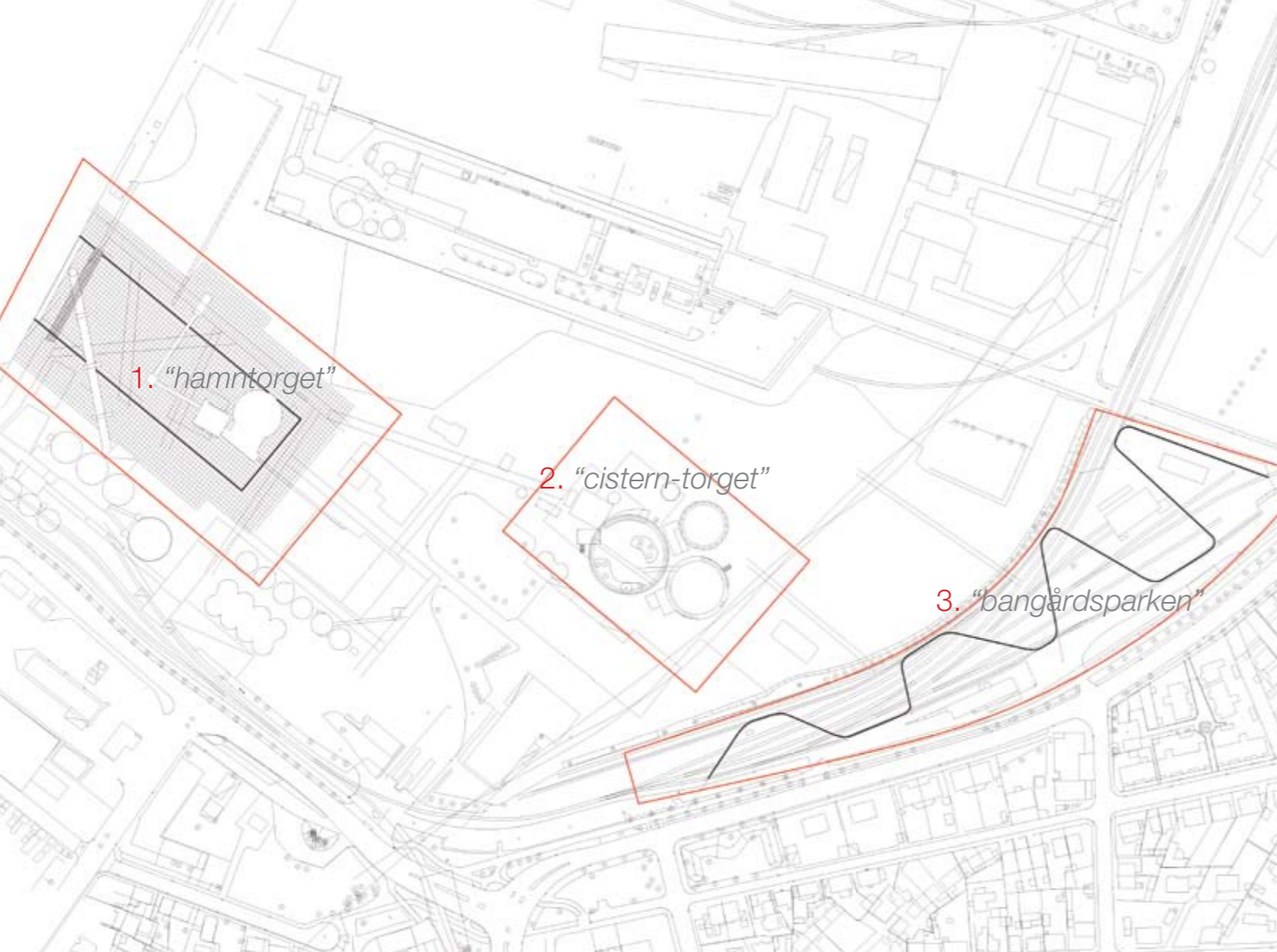

Illustration: Landskapsstruktur

Tre huvudsakliga landskapsingrepp:

1. "bangårdsparken"- de befintliga spåren behålls och ett antal gamla vagnar placeras ut, några av dessa kan utgöra flyttbara parkmoduler (se skiss). Den gamla perrongmuren behålls med sin spontanvegetation. Den ursprungliga kustlinjen löper även längs delar av detta område, en idé är att framhäva denna genom en remsa av sjösten eller liknande..
2. "cistern-torget" -en central mötesplats i området skapas kring de tre gamla cisternerna. Här läggs fokus på naturens kolonisering av de gamla byggnaderna, och kontrasterna som därmed skapas. Två av cisternerna töms på vatten och omvandlas till små parker i det gynnsamma mikroklimatet, medan vattnet behålls i den tredje och en spännande damm skapas.
3. "hamntorget" - konturerna av den gamla hamnbassängen tas fram som en grund vattenspegel och bearbetas till ett flexibelt, multifunktionellt torg i den tätare bebyggelsen vid kajen. Tyngdpunkt kommer att ligga på flexibilitet och möjlighet till anpassning för olika aktiviteter och händelser. Huvudsakligen formell karaktär på vegetationen.

Bild 38: Cisternerna

Illustration: tre huvudsakliga landskapsingrepp

Material

Designkonceptet är tänkt att spegla den befintliga industriella karaktären, varav befintliga material återanvänds och material av mer "ruff" karaktär används.

Exempelvis kan många av de hårdgjorda ytorna brytas upp och skapa grogrund för ny vegetation, de kan också arrangeras på ett nytt sätt eller bli till byggmaterial för nya installationer.

I så hög grad som möjligt bör man eftersträva "återvinning" av strukturer, byggnader och material. Detta för att behålla områdets unika karaktär, reducera kostnaderna för mer temporära lösningar och även för att skapa en mer hållbar design ur miljösynpunkt.

Vegetationsstrategi

Etableringen av spontanvegetationen kommer att uppmuntras på området. Dock kommer inte detta att utesluta exoter av prydnadskaraktär för att öka upplevelsevärde. Önskvärt är i såna fall att dessa stilmässigt kontrasteras mot de inhemska arterna. Så kallad "ruderatmark" benämns också som en bristvara i kommunen, och en viktig biotop för kommunens sammanlagda biologiska kvalitet (Malmö stad 2005, s14).

Bild 39: Materialkollage

Bangårdsparken:

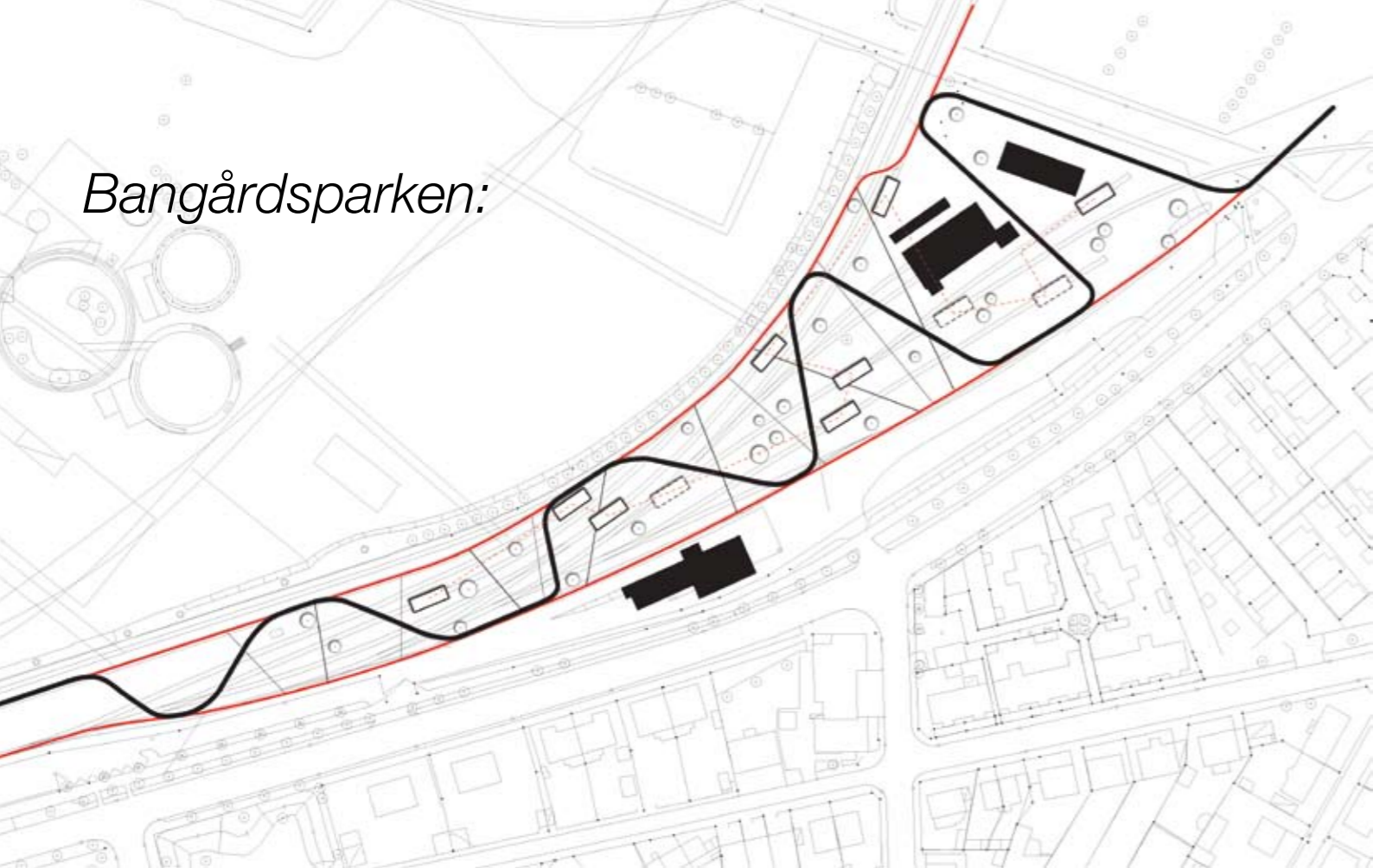

Illustration: Plan Bangårdsparken

Illustration: Vy över bangårdsparken

Den gamla bangården omvandlas till en park och agerar som den tidigare nämnda gröna länken i Kuststråket.

Här bevaras och integreras de gamla godsmagasinen och rälsen i designkonceptet för platsen. Vissa av rälsen omvandlas till gångbanor, medan andra används för ett antal flyttbara moduler. Dessa skulle kunna se ut som på illustrationen till höger, och husera små fick-parker, eller innehålla andra funktioner; lekplats, scenanläggning etc. Dessa kan anpassas efter förändrade förhållanden, och kanske i takt med att parken "permanenteras" kunna rullas på järnvägsnätet till liknande projekt, som utspelas på övergivna industriområden i andra städer.

Vegetationen kommer att huvudsakligen vara av öppen karaktär, och bestå av ängsvegetation med spridda träd. Spontant etablerade arter behålls i den mån det går men kompletteras med exoter av prydnadskaraktär.

Ett fokus på läggs naturliga successionsprocesser, där spontanvegetation accepteras. Dock utesluts inte en manipulation av dessa genom att integrera exoter, eller mer formell vegetation.

De existerande spåren får utgöra en grundstruktur för ett nytt lager som läggs på de industriella artefakterna. Rälsen återanvänds för flyttbara enheter. Detta tillåter att platsen modifieras över dygnet, månaden eller året!

De historiska spåren respekteras och värdesätts, men samtidigt tillåts att dessa byggs om, eller manipuleras med. En mer progressiv designlösning eftersträvas istället för en mer konventionell sådan.

MobileParkUnit, MPU™

flexible and adaptive,
- the preferred park typology of the post-industrial society

Små pittoreska landskapsutsnitt som rullar omkring i det industriellt präglade landskapet. Kanske kan de rullas in i ett tidigt skede, som en slags PR-manöver, eller ett första steg i allmänhetens acklimatisering att upptäcka områdets kvalitéer, eller börja "uppfatta" området som en park...

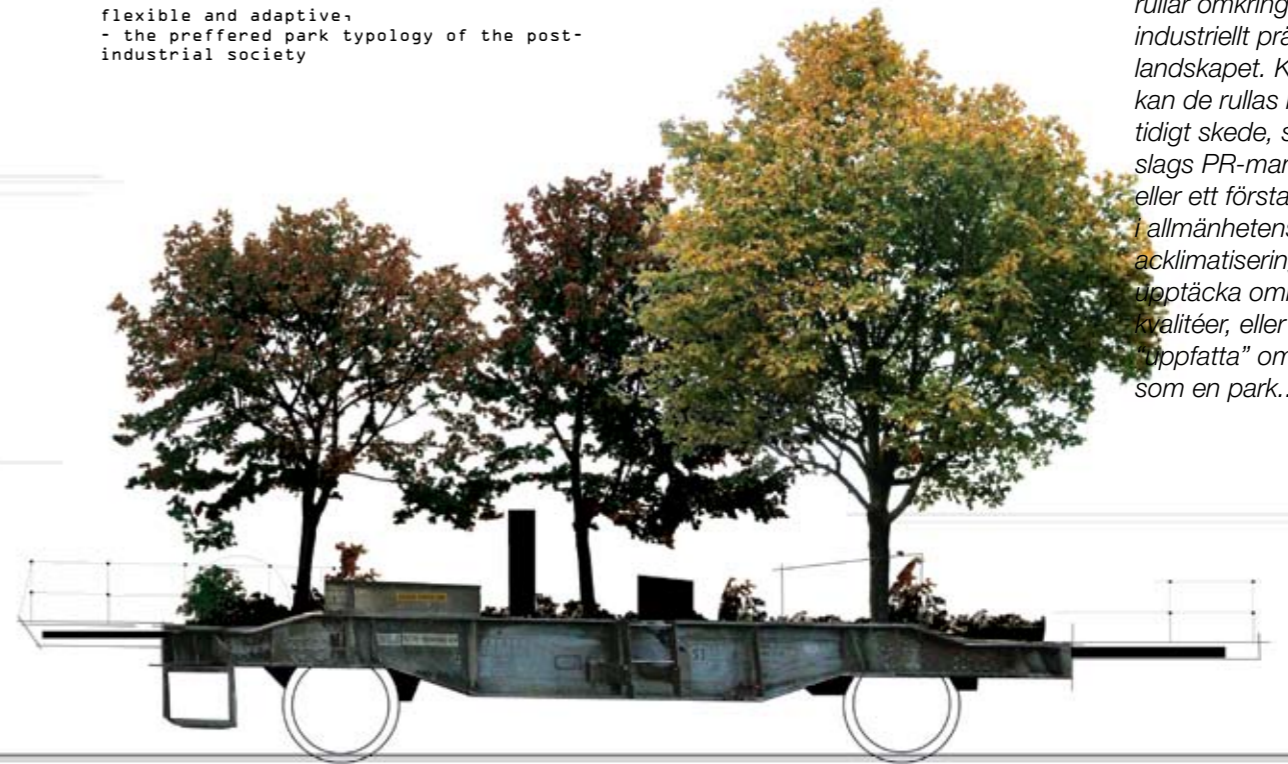

Illustration: "MPU"

Bild 40: Bangården

Cisterntorget: "industri/natur"

Runt, och i, de tre vattenfyllda cisternerna i mitten av området skapas en central mötesplats i det nya området. I nuläget växer det spontanvegetation på, i, och runt byggnaderna i detta område. Kontrasten mellan spontanvegetationen och de befintliga byggnaderna ger ett intressant och speciellt estetiskt uttryck. Denna "naturens kolonisering" får därmed stå som designkoncept och tema för denna delen av området.

De två högre cisternerna töms på vatten och öppnas upp, varav vattnet behålls i den tredje.

1. I cistern nummer ett (se plan) behålls som sagt vattnet. Här har redan vattenväxter och fåglar etablerat sig. En gångbana får löpa runt kanten av denna damm, denna länkas sedan i sin tur samman med de andra cisternerna. Detta kan man säga utgör en "andra våning" i området.

2. Cistern nummer två töms på vatten och öppningar bryts upp i betongen. Inuti, i det gynnsamma mikroklimat som bildas, anläggs sedan en liten fickpark med exotiska växter.

3. Cistern nummer tre rivs (den högsta), och en öppen skelettkonstruktion byggs på dess plats (och följer dess gamla konturer). I denna löper sedan ett antal gångar i olika plan, växter får klänga i konstruktionen och träd planteras i dess mitt.

Tillsammans kommer dessa att länkas samman med hjälp av ett komplext gångsystem som integreras med de befintliga byggnaderna och konstruktionerna. Detta gångsystem kommer att löpa i flera plan.

Ett landskap med stark industrikaraktär skapas. Fokus läggs på de naturliga systemen, och speciellt på naturens koloniseringsprocesser, som uppmuntras.

Här uppmuntras spontanvegetationen och ambitionen är att förstärka effekten av byggnadernas förfall/naturens kolonisering och kontrastera detta mot nya abstrakta landskapsingrepp/vegetation.

olika nivåer:

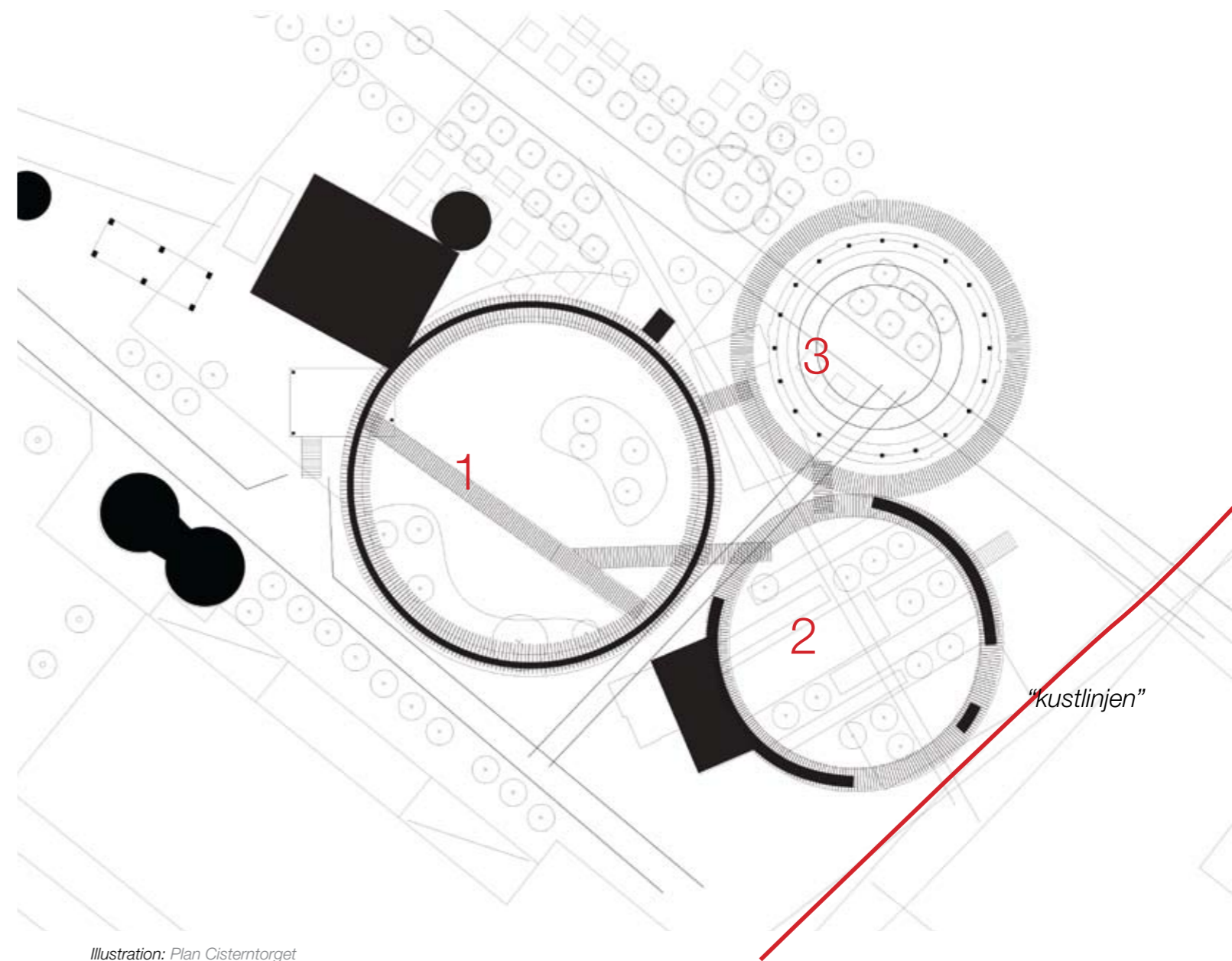
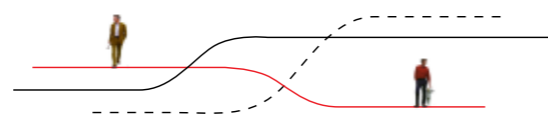

Illustration: Plan Cisterntorget

Bild 41: Cisternerna

Kustlinjen:

Precis söder om de tre cisternerna löpte den ursprungliga kustlinjen, som tidigare nämnts. Detta "spår" i landskapet är tänkt att väckas till liv och synliggöras återigen, genom att en stiliserad kustlinje skapas. Denna utgörs av ett antal vågformade fält innehållande lokalt stenmaterial av olika kvalité. Att på detta viset "ta fram" den gamla kustlinjen skulle inte bara förse området med ett plats-specifikt strukturerande landskapselement, utan även ha en pedagogisk effekt i form av en ökad förståelse för hur landskapet ursprungligen har sett ut, och processerna som har skapat området.

Bild 42: Cisternområdet

Illustration: "Kustlinjen"

Vy över "cisterntarget":

Illustration: Områdets historia

Hamntorget: "formell flexibilitet"

Där den tidigare hamnbassängen en gång låg skapas ett torg. Hamnbassängens ursprungliga konturer utgör ram för en ny vattenspegel, och i och med detta ingrepp förstärks platsens kvalitéer som en palimpsest. Huvuddelen av de befintliga silorna och transportbanden integreras även i designlösningen, men anpassas till nya funktioner.

Den södra änden av vattenspegeln kommer att vara djupare, och ge plats för vattenväxter eller en fungerande vattenbiotop. Resterande delar av vattenspegeln kommer att vara grund, och botten kommer att täckas av mörk stenkross, för att anspela på den mer industriella känslan. Även om konturerna av vattenspegeln ramar in en väldigt stor yta, kommer stora delar att täckas av gångstråk, träd eller andra funktioner. Ett utekafé planeras också i angränsning till där man i nuläget hittar den norra silon. Denna rivs och ersätts av en lättare konstruktion, som skulle kunna husera ett besökscentrum, kafé, ge plats för klångväxter eller liknande. På de gamla transportbanden byggs gångvägar, med vida utblickar över området och Öresund.

Flexibilitet:

I vattenspegeln och omkring denna kommer ett system av markarmaturer att installeras (se skiss). I dessa kommer man sedan att kunna montera olika redskap, installationer, möblemang etc. Dessa kommer att placeras ut efter ett rutnätssystem för att maximera antalet möjliga modifieringar av platsen.

I och med detta system kommer platsen att kunna modifieras och anpassas till förändrade krav och förutsättningar, exempelvis så kan en scen installeras på sommaren, eller tält sättas upp för tillfälliga evenemang, eller så kan ett korsande gångstråk flyttas.

en förändringbar och flexibel grundstruktur läggs som ett nytt lager på de existerande industriella artefakterna. Man respekterar och värdesätter dessa historiska spår, men man tillåter samtidigt att dessa byggs om, eller manipuleras med.

Platsens armatursystem tillåter att platsen modifieras över dygnet, månaden eller året!

Flyttbara element:

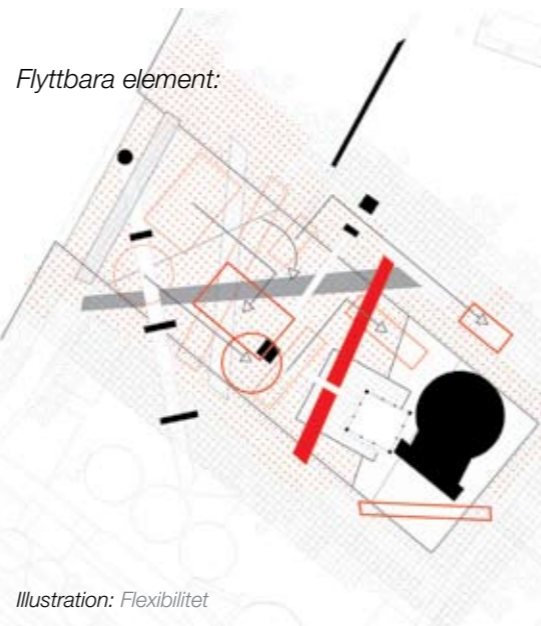
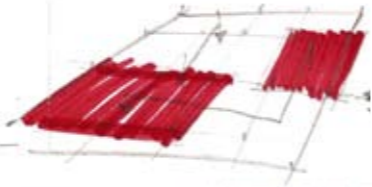

Illustration: Flexibilitet

1. markyta
2. ett håll bords
3. en armatur med gångor eller annan funktion placeras ut
4. betong gäts runt
5. olika redskap kan monteras

Illustration: Markarmaturer

Bild 43: Konturer av gamla byggnader

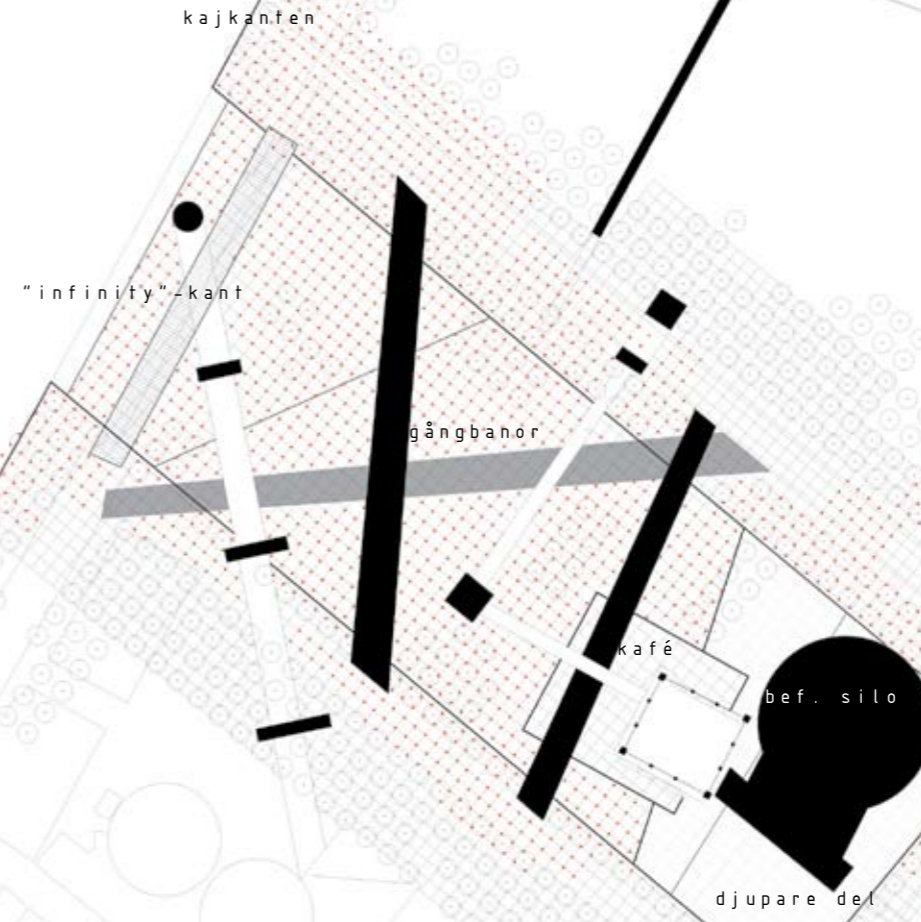

Illustration: Plan Hamntorget

olika aktiviteter över året:

Illustration: händelser och aktiviteter

Vegetation:

Då platsen i dagsläget, i stort sett, är helt fri från vegetation

så när som på lite ruderalväxter i fältskiktet föreslår jag att man Initialt invaderar platsen med vegetation. Denna vegetation kommer att få ett mer formellt uttryck och placeras ut efter samma rutmönster som markarmaturerna men förskjutas i förhållande till dessa. Ju längre bort ifrån torgytan desto mindre formellt uttryck kommer vegetationen att ha.

Eftersom ytorna på och i närheten av torget kommer att utgöra ett mer "permanent" landskap, till skillnad mot ytorna längre bort som inom en snar framtid troligen kommer att bebyggas, kommer dess vegetation att även innehålla ett antal sekundärarter. Dessa sekundärer kommer att kombineras med pionjärer och kommer att skapa ett värde på platsen på lång sikt. Allt eftersom tiden går kommer vegetationen att tunnas ut och sekundärerna alltmer ta över.

I det "temporära landskapet" en bit bort kommer ängsvegetation att etableras och utgöra attraktionen tills dess att byggnationen tar vid. I zonen mellan det "permanenta" och det "temporära" landskapet kommer tonvikten att ligga på pionjärvegetation. Det kommer alltså att skapas en slags vegetationsgradient, som går från ett mer permanent landskap med sekundärarter till ett mer temporärt med ängsväxter och pionjärvegetation.

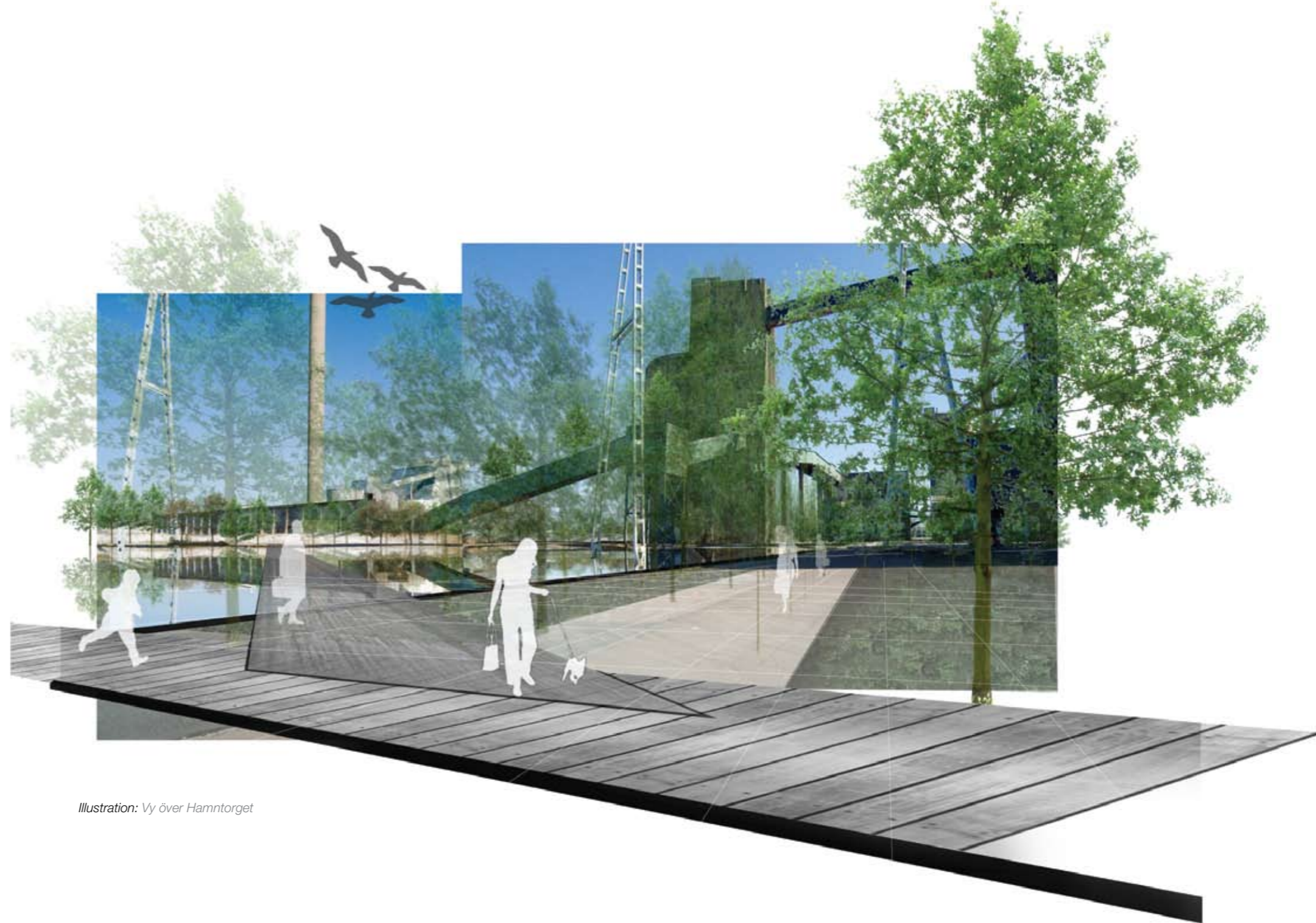

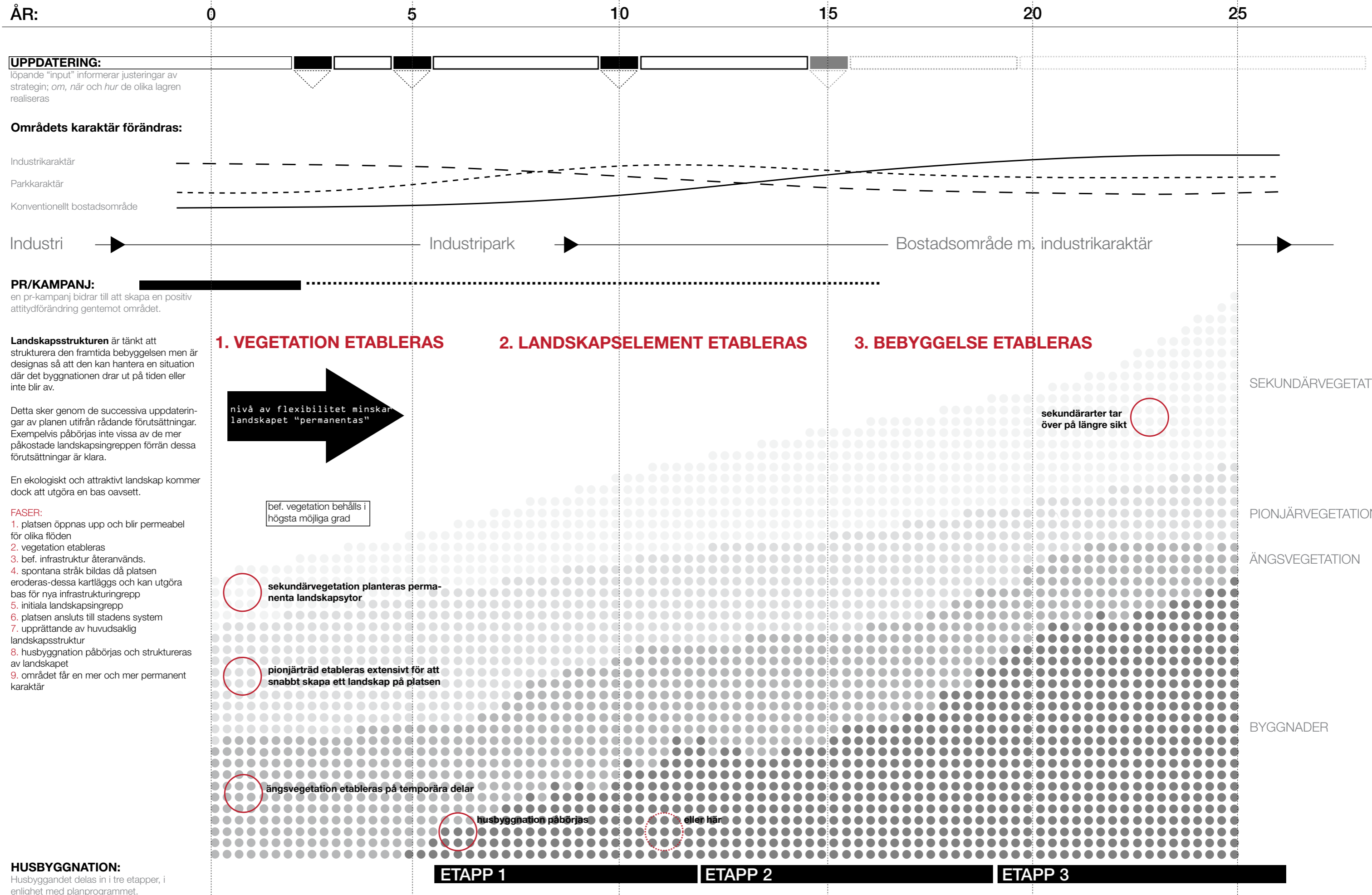
Illustration: Vy över Hamntorget

Bild 44: Hamntorget idag

Illustration: PR-Kampanj

KAPITEL 4 DISKUSSION

Diskussion/Reflektion:

Landskapsurbanismen täcker in en mängd olika aspekter av urban planering, där "landskapet" står som gemensam nämnare, och huvudsakliga fokus. Denna mängd av information samlas i en mer "holistisk" syn och angreppssätt på staden och hur den kan planeras, där ambitionen är att hantera alla komplexa lager (som en stad består av), och dessutom hur de förändras över tid. Denna ambition uppfattar jag som dess styrka, och en av dess viktigaste poänger till skillnad mot mer "förenklade" varianter. Landskapsurbanisterna vill bygga in en förmåga att "buffra" eller hantera förändringar - en "flexibilitet", eller "resiliens" i en mer hållbar modell för våra urbana miljöer.

Samtidigt är det förmodligen också där som en av de största svårigheterna inom diskursen dyker upp, nämligen den om hur man kan omvandla denna komplexa vision till gångbara designlösningar. Detta nämns bland annat av Corner, men samtidigt uppfattar jag det som att det är just Corner som är en av de som kommit längst i frågan. Ett exempel är hans och arkitektbyrån "*Diller+Scofidio+Renfro's*" vinnande förslag för "the High-Line" i New York från 2004: "*Agri-Techure*":

Bild 45: The High-Line, Field Operations

Detta projekt illustrerar och tar fasta på många av landskapsurbanismens principer, såsom; flexibilitet, fasindelning, syntes mellan natur och mänskliga system och "finding as founding"-konceptet. Förutom dessa så står det även som ett exempel på landskapets värde som ekonomisk katalysator, och den uppkommande synen på landskapet som en "aktiv" del av stadstexturen. Elizabeth B. Rogers, grundaren av "Central Park Conservation" nämner detta i öppningsceremonin för projektet; "... will it look like Central Park, NO! It's not a refuge from the city, it's part of lower Manhattan..." (<http://www.youtube.com/watch?v=uRp8z4rLj-Q>). Det stora antalet större nyetableringar och byggprojekt i de omkringliggande områdena, visar även tydligt på den katalytiska effekten.

Kvisthøj har undersökt och skrivit om detta förslag och menar att det komplexa ligger i det s.k. "*Agri-Techure systemet*" (AT) (se bild 45), vilket är ett slags plank-modul markbeläggningssystem som är flexibelt på det viset att det kan sättas samman på ett flertal olika sätt utifrån de varierande miljömässiga förhållandena längs sträckan (ljus/skugga, blåst/lä, etc.). Systemet skapar då en syntes eller en hybrid mellan flora/fauna och mänskliga aktiviteter, vilket i sin tur speglar Corners idéer om människans naturliga plats i de naturliga systemen. Detta system understödjer också ett flertal händelser som utspelas efter varierande tidscykler (årliga festivaler, solnedgången varje kväll, loppmarknader etc.).

AT påverkar de existerande processerna (en manipulation), vilka reagerar på detta och anpassar sig, varvid en ny situation uppstår. De existerande förutsättningarna kompletteras alltså med AT-systemet, vars beläggning-växtlighetsprincip ses som en "livsform" funnen i det existerande ("*Finding as Founding*"). En "livsform" som kontrollerat och medvetet manipuleras, och vars effekter styrs. En viktig aspekt, som hon för fram här, är att det "funna" ska vara arkitektoniskt relevant och tjäna ett estetiskt syfte. (Kvisthøj 2008.s48)

På grund av AT-systemets flexibilitet kan det växa successivt och utan geometrisk avgränsning, vilket skapar möjligheter för en flexibel, och fasindeldad realiseringsstrategi, vilket är en annan väldigt viktig aspekt inom landskapsurbanismen. En viktig del i detta är exempelvis den så kallade "kampanjstrategin" för att marknadsföra projektet för allmänheten, och potentiella investerare och därmed inpränta parkens existens i allmänhetens medvetande, vilket är tänkt att öka chanserna för en realisering. (Kvisthøj 2008.s48). Denna strategi har jag inspirerats av i mitt egna förslag.

High-Line projektet uppfattar jag som ett av de mest lyckade (realiserade) exemplen på landskapsurbanism om man ser till antalet landskapsurbanistiska principer som har använts, ett projekt som desutom står under byggnation till skillnad mot de flesta andra projekt som nämns som viktiga inom diskursen.

Samtidigt som jag anser att projektet på många sätt förefaller väldigt lyckat, så finns det förstås en del frågetecken kring detta och andra landskapsurbanistiska projekt. Frågetecknen rör bland annat huruvida det man strävar mot, och påstår sig skapa i form av flexibilitet, eller processbaserade designlösningar verkligen infrias, och inte bara består av avancerade formuleringar (se *“Landscape Urbanism Bullshit generator”* exempelvis). I *“the High-Line’s”* fall finns det exempelvis vissa frågetecken kring hur flexibelt, och flyttbart AT-systemet egentligen är? Vid en första anblick över byggnationen ser modulerna mindre flexibla ut än exempelvis en vanlig betongplatta, men det återstår att se. I andra fall (exempelvis Fresh Kills) frågar jag mig vad i förslaget som uttrycker landskapsurbanismen när det slutgiltiga planen (om än successivt indelat i ett antal faser) ser väldigt mycket ut som en konventionell plan. Kanske är anledningen till detta att förslagsställaren egentligen ville dra förslaget längre, men valde att *“säkra”* upp det med en mer konventionell framtoning? Byggherrar och beslutsfattare kanske inte ännu är redo för landskapsurbanism 100%?

En paradox inom landskapsurbanismen, som tas upp av Bach är att landskapsurbanismen till stor del handlar om infrastrukturer, och andra oundvikliga produkter av urbaniseringsprocessen, men att dessa när de har byggts, i de flesta fall, är väldigt orubbliga och därmed inte alls rimmar med en inbyggd flexibilitet och öppenhet för framtida förändringar. I Bachs uppdelning av de tre s.k. *“surface strategies”* så menar han därmed att de två första, *“gränsdragning”* och först och främst *“infrastruktur”* inte rimmar med det tredje *“anpassningslagret”*.

En annan fråga att ta upp, är hur ekonomiskt gångbara dessa lösningar är? Att dela in en byggnation av ett visst område i ett antal faser kan förstås vara ekonomiskt fördelaktigt då man kan *“säkra”* mot konjunkturfäll etc., men hur fungerar det att göra ett ingrepp på en plats, avvakta, komma tillbaka nästa år, göra ett nytt ingrepp, avvakta etc. Det låter inte speciellt resurssnålt och ekonomiskt, och vill folk bo på en byggarbetsplats? Hur får man en byggherre att gå med på en sådan okonventionell, och i alla fall vid en första anblick oekonomisk lösning?

Samtidigt kanske det är denna inbyggda flexibiliteten, som kommer att löna sig i längden, och kanske kommer städer som inte planeras efter dessa principer riskera att konkurreras ut av andra städer mer anpassade, flytande och kapabla att hantera ändrade krav och oförutsedda händelser. Krav som annars riskerar stadens förmåga att konkurrera om kapital, skatteinkomster, befolkning, infrastruktur eller andra funktioner.

Det finns helt klart frågetecken, få konkreta förslag, och projekten verkar i de många fall sluta på ritbordet, ofta som tvåa i olika tävlingar (Downsview Park, eller förslaget i den nyligen avgjorda tävlingen för Toronto’s *“Lower Don Lands”* av *“Stoss Landscape Urbanism”*). Vad detta beror på kan jag bara spekulera i, men en teori kan ju vara att för många frågetecken återstår kring dess realisering, och hur allmänheten kommer att uppfatta förslagen (som i *“Lower Don Lands”* fallet bestod av att integrera ett ekologiskt fullt fungerande våtmarksområde mitt i staden). Det finns många frågor som dessa, men samtidigt så är ju inte landskapsurbanismen en färdig modell, och vad jag vet så är det ingen av författarna som hävdar det. Det talas om flexibilitet och om operativa strategier, men också samtidigt om hur saker och ting ska ha en estetisk relevans, eller tjäna ett estetiskt syfte (se Kvisthøj, Corner). Det känns som om alla författarna är medvetna om att det återstår saker att fila på, i synnerhet vad gäller dess praktisering, och att man numera befinner sig på experimentstadiet. Ett experiment där det leks med olika formuleringar och definitioner. Någon författare nämnde att det kan vara en slags landskapsarkitektonisk *“modernism”* vi står inför, samtidigt som det är just en kritik mot modernismen. Eller ett sätt att utmana den traditionella bilden av staden, och skapa en ny designpraktik i skenet av detta. En annan författare talade om en slags *“post-natur”*.

Landskapsurbanism i Limhamn

Om man *“googlar”* det svenska begreppet *“landskapsurbanism”* så får man endast 12 träffar. Detta tyder på att begreppets spridning i Sverige får anses begränsat. Vad jag vet finns heller inga kända projekt som tydligt, eller uttalat säger sig gå under kategorin *“landskapsurbanism”*. Landskapsurbanismen är diffus och speciellt vad gäller hur den kan praktiseras. Jag har dock under min andra frågeställning; - *Hur kan jag applicera landskapsurbanism- diskursen i min specifika post- industriella kontext, och vilka delar är relevanta?* tagit mig an denna uppgift, genom att tillämpa det jag lärt mig om ämnet på det gamla Cementaområdet i Limhamn. Eftersom urvalet av landskapsurbanistiska projekt i Sverige är väldigt begränsat, var även urvalet av svenska inspirationsskällor det. Dock så anser jag att förhållandena och frågeställningarna i Sverige inte särskiljer sig mycket mot de i USA och speciellt inte i Europa för att låta detta ha någon speciell betydelse i mina idéer för Cementa-området. USA har ju visserligen mer extrema förhållanden vad gäller den horisontella utbredningen av deras städer-*“Sprawl”*, vilket kanske påverkar relevansen av landskapsurbanismen där jämfört med här, men detta anser jag inte har någon betydelse för mig i mitt arbete med Cementa-området, ett område som även befinner sig på en annan skalnivå.

Mitt angreppssätt för denna uppgift var att identifiera grundprinciper och metoder inom landskapsurbanismen för att sedan välja ut relevanta för min plats i Limhamn, och sedan applicera dessa genom att skissa på hur de kan tillämpas. Jag valde att fokusera på ett antal aspekter ur diskursen; Bach's "surface strategies" - "Finding as Founding"-konceptet - "Palimpsests" - "Strategies of Invasion" och tillämpade sedan dessa på Cementa-området. Dessa bildade, tillsammans med landskapsurbanismens grundprinciper om processuell utveckling, ekologi, flexibilitet etc., en slags "ram", eller "metodologisk bas" för mitt förslag. Jag har även tagit inspiration från landskapsurbanisternas manér vad gäller sätt att representera landskapet (ofta med diagram). Jag hade dock gärna dragit detta längre, speciellt vad gäller användandet av diagram, men var för begränsad tidsmässigt.

Som landskapsarkitekt är dock många av tankarna inom landskapsurbanismen inte nya. Det nya är kanske istället hur landskapsarkitekturens teori och praktik appliceras i mer utpräglade stadsbyggnadssammanhang, hur idéerna dras extra långt, i fråga om förändring över tid och ekologiska aspekter, och att andra designdiscipliner har börjat upptäcka dessa principer och kvalitéer hos landskapet (speciellt arkitekter som jag uppfattar står bakom nästan en majoritet av litteraturen kring ämnet), och satt dessa i ett nytt sammanhang, nämligen: "landskapsurbanism". Min ambition var därför att dra idéerna extra långt och i viss mån har jag säkert lyckats, men i viss mån har resultatet inte blivit långt ifrån en konventionell landskapsarkitektonisk lösning. Jag har svårt att bedöma det själv, och att säga vad som utgör en konventionell lösning kan vara svårt (Bach's surface strategies kan vara till hjälp i "identifieringsarbetet" av vad som står för landskapsurbanism och vad som inte gör det). Som ny i yrket låter jag kanske även fler projekt falla under kategorin "konventionella" än en som har varit med några år.

Min utgångspunkt har varit att området besitter ett antal speciella kvalitéer. En av dessa är områdets karaktär som en plats i marginalen, ett alternativ till "konventionella" platser, ett "andrum" som bidrar till att skapa en dynamik i staden. Dessa platser kan kanske tillsammans sägas tillhöra en slags alternativ, parallell struktur i staden dit privata marknadsintressen ännu inte hittat och som inte exkluderar vissa grupper i samhället. Sett ur denna synvinkel så kanske dessa platser är mer demokratiska än stadens "konventionella" platser. Arkitekterna Kenny Cupers och Marcus Miessen skriver om detta i sin bok "Spaces of Uncertainty" (Cupers, Miessen 2002), och diskuterar kring dessa platser i marginalen och deras kvalitéer:

"The margins are as undefined as we are. In our attempt to structure the chaos that space initially is, the margins have become the last reminders of who we actually are.....they are ugly and beautiful, they laugh and they cry, they are full of energy and still remain calm.....The margins are we" (Cupers, Miessen 2002.s152)

Med bakgrund av detta har jag försökt att bevara dessa kvalitéer i mitt förslag, dvs det lite "ruffiga" eller okonventionella. En viktig aspekt inom landskapsurbanismen i det här avseendet är fasindelningen eftersom allmänheten till en början kan ha svårt att acceptera en sådan

lösning (se Ruhrområdet). Här har man möjlighet att skapa en invåningsperiod (som i "high-line" projektet), vilket ger allmänheten en chans att acklimatisera sig och sakta få upp ögonen för till exempel spontanvegetationen (som enligt Körner för övrigt utgör unika naturtypologier i staden) och de historiska aspekterna. Malmö stad har även uttryckt en önskan om att behålla den s.k. ruderatmarken på området, på grund av dess sparsamma förekomst inom Malmö stad.

En mer processinriktad, landskapsurbanistisk lösning tycker jag är relevant på en plats som Cementa. Dels på grund av denna acklimatiseringsperiod, men också på grund av att man kan gå in och "justera" eller "uppdatera" sin strategi efter framtida ändrade förutsättningar; ekonomiskt, socialt eller ekologiskt, då en ovisshet inför framtiden är karakteriserande för dessa platser. Detta kräver förstås att den byggda miljön tillåter sådana förändringar, och det är där svårigheten dyker upp. Om man ska skapa mer "öppna" designlösningar, där man då följdaktligen måste hålla igen med mer "fasta" och permanenta installationer, kanske man löper risk att skapa någon slags "halvmesyra"-lösning? En lösning som visserligen kan vara förändringsbar, men som kan vara svår att förstå, eller accepteras av allmänheten? En annan svaghet vid ett mer fragmenterat byggande är ju också de ekonomiska frågetecknen, som nämnts tidigare, samt huruvida ett mer utdragen process ger känslan av att vistas mer på en byggarbetsplats än ett landskap, eller bostadsområde?

Jag tror dock att det går att överkomma svårigheterna, och att en större del av "flexibilitet" går att byggas in i våra landskap. Självklart går ju detta bara till en viss gräns, och i takt med att infrastruktur etableras, hus byggs etc. så kommer ju den möjliga graden av flexibilitet, inte nödvändigtvis försvinna, men att minska.

Genom mitt förslag för Limhamn har jag gett en idé om hur man kan använda sig av landskapsurbanismens principer; "finding as founding", förändring över tid, fasindelning, naturliga processer, landskap som strukturerande element, flexibilitet etc. i en svensk och en postindustriell kontext. Då landskapsurbanismen är komplex och samlar en mängd lager av information och discipliner, och med tanke på mängden tid jag har haft till mitt förfogande ska man se mitt förslag som en skiss mer än ett slutgiltigt designförslag. Att som i mitt fall, snabbt etablera ett landskap, bestående av snabbväxande pionjärer på platsen tror jag inte bara skulle vara ekologiskt och upplevelsemässigt fördelaktigt, utan även ha en väldigt positiv ekonomisk effekt på markens värde. Jag tror att även byggherren (NCC i det här fallet), med sitt stora vinstintresse (särskilt pga. markpriset) skulle kunna intressera sig för en mer landskapsurbanistisk lösning. I det här fallet tror jag återigen att PR-kampanjen är väldigt viktig, för om man får med sig allmänheten borde man rimligen få med sig beslutsfattarna.

De olika koncepten och strategierna jag har tagit upp har tillsammans bildat en slags verktygslåda för hur landskapsurbanismen kan tillämpas. En verktygslåda, där visserligen vissa verktyg saknas, men som ger användaren en möjlighet att strukturera upp och sätta ord på de olika aspekterna av ett landskapsurbanistiskt designingrepp. Med hjälp av dessa verktyg, som gör landskapsurbanismen mer lätt att hantera och förstå, tror jag att man kan vara mer övertygande som landskapsurbanist då man försöker övertyga beslutsfattare, allmänhet etc. om det positiva med en okonventionell, vid en första anblick svårförstådd och komplex, landskapsurbanistisk designlösning.

Landskapsurbanism och hållbar stadsutveckling?

En intressant fråga att diskutera är den om hur landskapsurbanismen står sig i förhållande till en "hållbar urban utveckling", och då syftar jag först och främst på en hållbar utveckling ur miljö- och klimatsynpunkt.

Enligt flera forskare så är ju en hållbar stad en tät stad. Man minimerar transporter, man får en större bas för ett "urbant" rikt folkliv etc. Landskapsurbanismen tar ju utgångspunkt i det motsatta, det som är den rådande trenden gällande våra städers utveckling, dvs. expansion horisontellt, eller gigantiska nätverk av infrastruktur. Landskapsurbanisterna väljer alltså att arbeta *med* dessa urbana processer och inte *mot* dem. Detta trots att det inte råder tvekan om att många av dessa urbana processer är negativa ur miljösynpunkt (överflöd av transporter, globala flöden av varor, perifera köpcenter dit man bara kan ta sig med bil etc.). Hur rimmar detta "gilla läget"-tänkande, och att man som planerare ser en framtid med mer och mer infrastruktur etc., med en hållbar miljöutveckling? Är det negativt eller är det kanske den bästa lösningen i dagsläget, dvs att göra det bästa av situationen?

En annan aspekt är landskapsurbanismens koppling till de naturliga systemen och ekologin, som utgör en av dess viktigaste delar (exempelvis Waldheim 2006.s43). Landskapsurbanisterna menar att våra städer styrs av processer och ett sätt att närma sig en mer ekologiskt anpassad stad, alltså en mer miljömässigt hållbar stad är att applicera det ekologiska tänkandet på planeringen. Jag uppfattar det som att man vill skapa en stad som beter sig som en slags flytande organism, med en mängd naturliga och antropogena processer som flödar genom den, och som kan muteras, förändras, anpassas m.m. vid behov. En natur som inte baseras på någon slags idealbild, utan en mer funktionell sådan, den Singapore-baserade arkitekten Dr Ong Boon Lay skriver om detta: "*In the process of beautification, we misrepresent nature and, in the present context, concealing the sense of crisis*"...och han frågar sig: "*are we perpetuating an unsustainable present simply by decorating it with green?*" (Boon Lay 2007.s135)

Att i större utsträckning integrera de ekologiska systemen i staden tror jag är ett steg mot ett mer miljövänligt samhälle och att sträva efter att låta staden få dessa egenskaper har nog potential att skapa en resiliens mot inte bara miljöproblem, utan även ekonomiska, eller sociala hot i form av tillfälliga recessioner eller liknande.

Slutord:

Trots att jag har tagit upp många frågetecken kring landskapsurbanismen i min diskussion, tror jag att tankarna och idéerna som förs fram inom diskursen kommer att växa i betydelse i framtiden. Jag tror inte att det råder någon tvekan om att vi måste ifrågasätta vår nuvarande syn på naturen till förmån för en mer operativ, processbetonad sådan, där fokus läggs på dess verkande processer snarare än en "pastoral bild". Med tanke på hur våra städer bara växer och växer tror jag att detta i allra högsta grad är nödvändigt och relevant, i synnerhet på grund av att jag tror att behovet av att "återvinna" natur kommer att få större betydelse. Landskapsurbanismen kan komma att utgöra en bärkraftig hållbar modell för våra framtida städer, särskilt med tanke på dess ekologiska och processuella fokus, dock bör man, inom diskursen, kanske i större grad ifrågasätta dagens urbana utveckling (som i många fall är väldigt negativ), istället för att fokusera på de "opportuna" designmöjligheter som uppstår.

Referenslista:

Rune Chr. Bach, *Surface Strategies som landskapsurban metode* (Nordisk Arkitekturforskning, nr.2, 2008)

Beigel, Christou, "Designing the rug and not the picnic: Paju landscape script" i Mostafavi 2003

Boon Lay, Ong, "Desiring Eden" (Singapore Architect 238, april/maj 2007)

Alan Berger, "Drosscape" i Landscape Urbanism Reader (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

Ellen Braae, "Det naturskones genkomst om relationelle metamorfoser" (Nordisk Arkitekturforskning, nr.2, 2008)

James Corner, "Recovering landscape: Essays in contemporary Landscape Architecture" (New York: Princeton Architectural Press, 1999)

James Corner, "Terra Fluxus" i Landscape Urbanism Reader (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

James Corner, "Taking measures across the American landscape" (New Haven och London: Yale University Press 1996)

Kenny Cupers Markus Miessen, "Spaces of Uncertainty" (Wuppertal: Verlag Müller+ Busmann KG 2002)

Eva Dalin och Ella Lilliengren, "Limhamn- från stenålder till nutid" (utgiven av Stiftelsen Gerhard Larssons minne, Kristianstads boktryckeri, 1994)

Pierre Donadieu, "Landscape Urbanism in Europe: From Brownfields to Sustainable Urban Development" (Journal of Landscape Architecture, nr. 2. 2006)

Christopher D. Gray, "From Emergence to Divergence: Modes of Landscape Urbanism" (Edinburgh College of Art: School of Architecture 2005-2006)

Andreas Keil, "Use and Perception of Post-Industrial Urban Landscapes in the Ruhr" i Wild Urban Woodlands: New Perspectives for Urban Forestry (Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 2005)

Niall Kirkwood, "Manufactured sites- Rethinking the Post-Industrial Landscape" (London: Spon Press, 2001)

Ingo Kowarik, Stefan Körner, "Wild Urban Woodlands: New Perspectives for Urban Forestry" (Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 2005)

Rebecca Krinke, "Overview: design practice and manufactured sites" i Kirkwood 2001

Christina Kvisthøj, "Life Forms: Learning from Corner" (Nordisk Arkitekturforskning, nr.2, 2008)

Stefan Körner, "Nature Conservation, Landscape Architecture and Historic Preservation" i Wild Urban Woodlands: New Perspectives for

Urban Forestry (Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 2005)

Clare Lyster, "Landscapes of Exchange- Re-Articulating Site" i Landscape Urbanism Reader (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

Mohsen Mostafavi, *Landscape Urbanism: A manual for the machinic landscape* (London: Architectural Association, 2003)

Linda Pollak, "Constructed Ground: Questions of Scale" i Landscape Urbanism Reader (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

Paul Selman, "Planning at the landscape scale" (Oxon och New York: Routledge 2006)

Grahame Shane, "The Emergence of Landscape Urbanism" i Landscape Urbanism Reader (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

Kelly Shannon, "From Theory to Resistance: Landscape Urbanism in Europe" i Landscape Urbanism Reader (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

Charles Waldheim, *Landscape Urbanism: A genealogy* (Praxis: journal of writing + building, no. 4. 2002)

Charles Waldheim, "Landscape Urbanism Reader" (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

Alex Wall, "Programming the Urban Surface" i Recovering landscape: Essays in contemporary Landscape Architecture (New York: Princeton Architectural Press, 1999)

Richard Weller, "An Art of Instrumentality: Thinking Through Landscape Urbanism" i Landscape Urbanism Reader (New York: Princeton Architectural Press, 2006)

Åberg Alf, "Cement i 100 år" (Malmö 1972)

Internetkällor:

Planprogram "runt Övägen", Malmö Stad, November 2005
<http://www.malmo.se/download/18.1dadb2b107a2fd998c80005177/6003RuntOvagenInternet.pdf>

<http://www.jsrussellwriter.com/landscapeurbanism2.html>

<http://www.youtube.com/watch?v=uRp8z4rLj-Q>

http://sv.wikipedia.org/wiki/Urban_exploration

<http://www.thehighline.org/>

<http://www.ruderal.com/bullshit/bullshit.htm>

Muntliga källor:

Lennart Björklund ansvarig cementa-området NCC

